

VILNIAUS UNIVERSITETAS

NIJOLĖ LINKEVIČIENĖ

REDAGAVIMO PRADMENYS

Vilniaus
universiteto
leidykla

VILNIUS, 2013

Apsvarstė ir rekomendavo išleisti
Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto
taryba (2013 m. vasario 22 d. protokolo Nr. 6)

Recenzavo:

Joana Pribušauskaitė
(Vilniaus universitetas)

Prof. habil. dr. Regina Koženiauskienė
(Vilniaus universitetas)

ISBN 978-609-459-180-8

© Nijolė Linkevičienė, 2013
© Vilniaus universitetas, 2013

TURINYS

Pratarmė | 5

AKTUALIAUSI RAŠYBOS DALYKAI | 7

Asmenvardžiai | 7

Geografiniai pavadinimai | 13

Institucijų, įmonių ir organizacijų pavadinimai | 14

Pareigų pavadinimai | 19

Dokumentų pavadinimai | 19

Kiti pavadinimai | 20

Nelietuviškų dėmenų rašymas | 24

Santrumpų, sutrumpinimų, simbolių rašymas | 26

Laiko ir datos rašymas | 35

SKIRIAMIEJI ŽENKLAI | 37

Taškas | 37

Kabliataškis | 38

Brūkšnelis | 39

Brūkšnys | 42

Dvitaškis | 44

Skliaustai | 45

Kabutės | 47

Apostrofas | 51

Tarpas | 51

Pasvirasis brūkšnys | 54

Teksto skyrimas šriftu | 55

Citatų skyrimas | 57

BIBLIOGRAFINIŲ DUOMENŲ PATEIKIMAS | 60

PRIVALOMOJI SKYRYBA | 66

Vienarūšės sakinio dalys | 67

Aiškinamosios sakinio dalys | 68

Pažyminiai | 69

Įterpiniai ir įspraudai | 70

Prijungiamieji sakiniai | 70

Bejungtukai sakiniai | 71

KALBOS TAISYKLINGUMAS | 73

Leksika | 74

Žodžių daryba | 98

Morfologija | 102

Sintaksė | 108

STILIAUS REIKALAVIMAI | 118

Kalbos logiškumas | 119

Kalbos tikslumas | 120

Kalbos aiškumas | 122

Kalbos glaustumas | 123

Kalbos grynumas | 124

Kalbos gyvumas ir įtaigumas | 125

Teksto ryšių paisymas | 126

Kiti stiliaus dalykai | 128

Rekomenduojama literatūra

ir elektroniniai ištekliai | 130

PRATARMĖ

Ši mokymo priemonė skiriama lietuvių filologijos bakalauro studijų pakopos studentams, pasirinkusiems „Redagavimo įgūdžių ugdymo“ dalyką.

Knygelės turinį lėmė studentų dažniausiai užduodami klausimai per pratybas. Tai pirmasis būsimų kalbos tvarkytojų susitikimas su tekstų taisymu, todėl leidinys pradedamas pačiais bendriausiais dalykais – techninio redagavimo reikalavimais (skiriamųjų ženklų, išnašų rašymu, praleistų teksto dalių žymėjimu, bibliografinių duomenų pateikimu). Kitame skyriuje kalbama apie pastaruoju metu ypač aktualius rašybos klausimus (didžiųjų raidžių rašymą tikriniuose pavadinimuose, nelietuviškus asmenvardžius). Rašant šį skyrių vadovautasi dabartiniu metu galiojančiomis taisyklėmis, tačiau jos ne visada besuspėja su pašėlusiai lekiančiu laiku. Knygoje trumpai primenamos ir palyginti neseniai pasikeitusios skyrybos taisyklės (labiau kreipiamas dėmesys į privalomąją skyrybą, o apie pasirenkamąją siūloma pasiskaityti).

Kadangi studentai dar nėra išklaušę bendrinės lietuvių kalbos normų teorijos, pagrindinis dėmesys šioje mokymo priemonėje skiriamas kalbos taisyklingumui – primenamos svarbiausios lietuvių kalbos nuostatos, nurodoma būtiniausia literatūra ir elektroniniai ištekliai (Lietuvių kalbos komisijos aprobuoti terminų žodynai, duomenų bazės). Aptariant taisytinius dalykus orientuojamasi ne į tekstą, o į sakinį, kad nedidelės apimties knygelėje būtų įmanoma apžvelgti kuo daugiau vartojimo pavyzdžių. Panašiai pasielgta ir stilistikos skyriuje, išskyrus atvejus, kur kalbama apie teksto ryšius. Nemažai dėmesio skirta terminų taisyklingumui – tai sunkiausia redaktorių darbo dalis, reikalaujanti ypatingo kruopštumo, atidumo ir atsakomybės, nes netinkamai vartojami terminai kelia pavojų netinkamai suprasti ir visą tekstą.

Rengiant mokymo priemonę naudotasi patirtimi, sukaupia recenzuojant įvairių sričių vadovėlius, skirtus vidurinėms mokykloms, Ritos Urnėžiūtės parengta „Vadovėlių rankraščių kalbos apžvalga“, Valstybinės lietuvių kalbos komisijos konsultacijomis, specialybės kalbos ir kalbos kultūros leidiniais, kalbos vartosenos pavyzdžiais, ilgą laiką rinktais iš įvairių interneto tinklalapių.

Nuoširdi padėka knygelei recenzavusioms kolegėms prof. habil. dr. Reginai Koženiauskienei ir lektorei Joanai Pribušauskaitei – jų patarimai labai pravertė gludinant šios mokymo priemonės turinį.

AKTUALIAUSI RAŠYBOS DALYKAI

Lietuvių kalbos rašyba sudaryta fonetiniu, morfologiniu ir tradiciniu pagrindu. Remdamiesi fonetiniu rašybos principu, žodžius rašome taip, kaip tariame, morfologiniu – kaip rašomi kiti giminiški žodžiai ar gramatinės formos. Tradicinis rašybos pagrindas dažniausiai sutampa su žodžių kilme, nuo seno nusistovėjusia jų vartosena.

Pamatus žodžių rašybai yra padėjusi bendrojo lavinimo mokykla, todėl šioje knygelėje apie įprastų bendrinių žodžių rašybą nekalbama. Ką nors neišmokta galima pasitikrinti žodynuose. Tačiau kalboje nuolat atsiranda ir naujų dalykų, kuriuos reikia pritaikyti prie lietuvių kalbos sistemos ir tinkamai parašyti. Pastaruoju metu ypač daug problemų kelia tikrinių žodžių, įvairių pavadinimų rašymas, kitų kalbų asmenvardžių adaptavimo ir gramatinimo taisyklės, santrumpų, sutrumpinimų, simbolių rašyba. Apie tai ir kalbama tolesniuose skyriuose.

ASMENVARDŽIAI

Žmonių vardai, pavardės, slapyvardžiai, pravardės ir prievardžiai rašomi didžiąja raide, pvz.: *Jonas Butautas, Vincas Krėvė-Mickevičius, Elena Puidokaitė-Atlanta, Saulius Urbonavičius-Samas, Jonas Antanaitis-Kalvis, Žemaitė, Vytė Nemunėlis, Vytautas Didysis, Mikalojus Radvila Rudasis, Radvila Našlaitėlis*. Pravardės rašytinos be kabučių, pvz.: *Moksleivių A. ir M. Lipskyčių sudarytame „Rimkūnų ir Mikalajūnų kaimų gyventojų pravardžių žodyne“ galima rasti įdomių pravardžių, nepatekusių į Alvydo Butkaus knygą „Lietuvių pravardės“ (1995), pvz.: **Aligatorius** (dažnai vartoja svaigalus), **Molis** (vaikino tėvai daro aly, kaime vadinamą moliu),*

Nagaina (taupi moteris), *Plikiamonas* (trumpai kerpasi), *Suskis* (smulkas sudėjimo), *Šamanas* (viską išmano), *Šnervė* (kolūkyje šėrė arklius).

Asmenų vardai, netekę tikrinės reikšmės ir virtę bendriniais žodžiais ar moksliniais terminais, rašomi mažąja raide, pvz.: *mecenatas*, *donžuanas*, *omas*, *amperas*, *rentgenas*, *voltas* ir kt. Pavyzdys tekste: *Ateities pavaročius ir domingus reikia auginti dabar.*

Pirmą kartą tekste pateikiant asmenvardį rašomas visas vardas, toliau – tik vardo pirma raidė ir pavardė arba tik pavardė. Pasirinktą rašymo variantą reikia vienodai taikyti visiems tekste rašomiems asmenvardžiams.

Nelietuviški asmenvardžiai

Nelietuviški asmenvardžiai gali būti rašomi dvejopai: autentiška forma arba adaptuoti, t. y. perrašyti pagal tarimą, pvz., *Gėtė*, *Šekspyras* (autentiškos formos: *Goethe*, *Shakespeare*). Autentiški vardai ir pavardės paprastai pateikiami mokslo publikacijose, informaciniuose, administracinio stiliaus tekstuose, o adaptuoti – vaikams, jaunimui skirtoje literatūroje, populiariuose straipsniuose.

Autentiški asmenvardžiai rišliame tekste gramatinami, t. y. pridedamos žodžių ryšius tekste rodančios galūnės. Pirmą kartą vartojant sugramatintą ar adaptuotą asmenvardį dažnai skliaustuose pateikiama ir originali forma.

Gramatinama pagal tam tikras taisykles:

- a) jei asmenvardis baigiasi priebalsiu, pridedamos galūnės *-as*, *-is*, *-(i)us* ir jie linksnuojami kaip atitinkami lietuviški daiktavardžiai, pvz.:

su galūne *-as*: *Brugmannas* (*Brugmann*), *Maupasantas* (*Maupasant*), *Stewartas* (*Stewart*), *Andrewsas* (*Andrews*), *Morrisas* (*Morris*);

su galūne *-is*: *Schilleris* (*Schiller*), *Lelewelis* (*Lelewel*), *Claudelis* (*Claudel*), *Churchillis* (*Churchill*), *Kohlis* (*Kohl*), *Tannhäuseris* (*Tannhäuser*), *Feuchtwangeris* (*Feuchtwanger*);

su galūne *-(i)us*: *Karłowiczius* (*Karłowicz*), *Rajkowičius* (*Rajkowić*).
Įsidėmėtina, kad prie moterų pavardžių ir daugelio jų vardų, kurie

- baigiasi priebalsiu, galūnės nededamos, pvz.: *Smith, Fischer, Gomez, Flower, Klemens, Doris*;
- b) jei nelietuviškas asmenvardis baigiasi netariama balse *e* arba netariama priebalse, prieš pridedamas galūnės rašytinas apostrofas: *Larousse'as* (sk. *Larusas*), *Larousse'ò*, *Verlaine'as* (sk. *Verlenas*), *Burke'as* (sk. *Berkas*), *Bainville'is* (sk. *Benvilis*), *Cahors'as* (sk. *Kahoras*), *Chateaubriand'as* (sk. *Šatobrijanas*), *Beaufort'as* (sk. *Boforas*), *Destouche'as* (sk. *Detušas*), *de Gaulle'is* (sk. *de Golis*);
- c) jei asmenvardis baigiasi kamieno balsiu (išskyrus *a*) ar dvibalsiu, lietuviškos galūnės paprastai nededamos ir jie nelinksniuojami, pvz.: *Toome, Goethe, Crespo, Enrico, Antonescu, Koposu, Craxi, Leslie, Willy, Caravaggio, Manzoni, Verdi, Fanny, Silviu, Hemingway, Gow, Rau* (bet *Cossiga – Cossigos, Zappa – Zappos*). Tačiau rišliame tekste kai kurioms pavardėms galūnės gali būti pridedamos po apostrofo, pvz.: vns. kilm. *Goethe's, Craxi'o, Hemingway'aus*; naud. *Goethe'ei, Craxi'ui, Hemingway'ui*; įn. *Craxi'u, Hemingway'umi* (bet vns. gal. *Goethe*);
- d) gramatinami ir linksniuojami tie asmenvardžiai, kurie baigiasi originalo kalboje kaitomo vardo galūnės balsiu, pvz.: *Walęsa (Walęsy...)* – *Walęsa (Walęsos)*, *Męcinski (Męcinskiego...)* – *Męcinskis (Męcinskio...)*.

Tuo pačiu principu gramatinami ir adaptuoti asmenvardžiai, tačiau šiuo atveju dar paisoma ir žodžio šaknies pagal tarimą rašybos, pavyzdžiui, nerašomi dvigubi priebalsiai: *Brugmanas (Brugmann)*, *Mopasanas (Maupassant)*, *Morisas (Morris)*.

Ypač atkreiptinas dėmesys į graikiškų ir lotyniškų asmenvardžių (taip pat ir vietovardžių) adaptavimą:

- a) šių asmenvardžių ir vietovardžių galūnės *-on (-ōn)*, *-os*, *-us (-ūs)*, *-ēs* ir lotyniškų *-us*, *-um* keičiamos į *-as*, pvz.: *Sigėjas (Sigeion)*, *Eschilas (Aischylos)*, *Heziodas (Hēiodos)*, *Korintas (Korinthos)*; *Odisėjas (Odysseus)*, *Edipas (Oidipūs)*; *Hipokratas (Hypokratēs)*, *Archimėdas (Archimēdēs)*; *Augustas (Augustus)*, *Brutas (Brūtus)*, *Markas (Marcus)*; *Saguntas (Saguntum)*.

Tačiau graikiškų vardų galūnė *-ēs* po *l* keičiama *-is*, pvz.: *Sofoklis* (*Sophoklēs*), *Heraklis* (*Hēraklēs*), *Aristotelis* (*Aristotelēs*), o po *i* einančios lotyniškų vardų galūnės *-us*, *-um* rašomos *-jus*: *Julijus* (*Jūlius*), *Vergilijus* (*Vergilius*), *Kapitolijus* (*Capitolium*). Taip pat rašomos ir iš lotynų ar graikų kalbų (ar per jas) į kitas kalbas atėjusių arba lotynizuotų asmenvardžių ir vietovardžių formos, turinčios gale *-as*, *-is*, *-(i)us*, pvz.: *Lukas* (*Lucas*), *Memfis* (*Memphis*), *Mineapolis* (*Mineapolis*), *Amadėjus* (*Amadeus*), o pagal analogiją su jomis ir daugelio kitų vyriškų vardų galūnės, pvz.: *Nikolas* (*Nicolas*), *Fransis* (*Francis*), *Persis* (*Persis*);

- b) graikiškiems ir lotyniškiems priebalsinio kamieno vardams galūnės pridedamos prie kilmininko kamieno, pvz.: *Ksenofontas* (*Xenophōn*, *Xenophōntos*), *Tespidas* (*Thespis*, *Thespidos*), *Ciceronas* (*Cicerō*, *Cicerōnis*), *Katonas* (*Catō*, *Catōnis*); *Artemidė* (*Artemis*, *Artemidos*), *Paladė* (*Pallas*, *Pallados*), *Venera* (*Venus*, *Veneris*);
- c) naujosios graikų kalbos galūnė *-is* nekeičiama: *Teodorakis* (*Theodorakis*), *Hadzidakis* (*Hadzidakis*).

Adaptuotų latvių kalbos asmenvardžių galūnė *-s* po priebalsio paprastai keičiama į *-as*: *Endzelynas* (*Endzelīns*), *Uozuolas* (*Ozols*), *Vanagas* (*Vanags*), o atskirais atvejais ir į *-is*: *Sudrabkalis* (*Sudrabkalns*), *Akuratoris* (*Akuraters*), *Jekabpilis* (*Jēkabpils*). Pavardžių priesaga *-iņš* keičiama į *-inis*: *Berzinis* (*Bērziņš*), *Krūminis* (*Krūmiņš*).

Prie asmenvardžio, gale turinčio nekirčiuotą *-i*, pridedama *-s*, o nekirčiuotas *-y* keičiamas galūne *-is*, pvz.: *Kraševskis* (*Kraszewski*), *Niemis* (*Niemi*), *Pučinis* (*Puccini*), *Verdis* (*Verdi*), *Gobis* (*Gobi*), *Chomskis* (*Chomsky*), *Henris* (*Henry*), *Jakobis* (*Jacoby*), *Kiparskis* (*Kiparsky*).

Prie adaptuotų moterų vardų bei pavardžių galūnės nededamos: *Ibaruri* (*Ibaruri*), *Meri* (*Mary*).

Jei asmenvardžiai baigiasi nekirčiuotais *-a*, *-ia* (*-ya*), žodžio galas nekeičiamas ir jie linksniuojami kaip atitinkami lietuviški daiktavardžiai: *Aiva* (*Aiva*), *Berta* (*Bertha*), *Halina* (*Halina*), *Kurkovska* (*Kurkowska*), *Apolonija* (*Apollonia*), *Ifigenija* (*Iphigenia*).

Asmenvardžių nekirčiuota galūnė *-e* (*-ē*) keičiama į *-ė*, pvz.: *Afroditė* (*Aphroditē*), *Feličė* (*Felice*), *Brontė* (*Bronte*), *Rudzytė* (*Rudzite*), *Zelkė* (*Selke*).

Prie asmenvardžių, kurie baigiasi kirčiuotais balsiais (išskyrus graikų ir sen. indų k.), galūnės nededamos ir jie nelinksniuojami, pvz.: *Bordo* (*Bordeaux*), *Hugo* (*Hugo*), *Kamiu* (*Camus*); *Dega* (*Degas*), *Ferma* (*Fermat*), *Beranžė* (*Beranger*), *Bizė* (*Bizet*), *Mejė* (*Meillet*), *Bali* (*Bally*), *Debiusi* (*Debussy*), *Kiuri* (*Curie*). Taip pat nelinksniuojami ir negauna galūnių vardai, kurie baigiasi nekirčiuotu *-u*, pvz.: *Antonesku* (*Antonescu*), *Mobutu* (*Mobutu*), arba dviejų balsių sandūra, pvz.: *Samoa* (*Samoa*), *Romeo* (*Romeo*).

Nekirčiuota galūnė *-o* verčiama lietuviška galūne *-as*: *Brunas* (*Bruno*), išskyrus kai kuriuos slaviškus vardus, pvz.: *Moniuška* (*Moniuszko*), *Mateika* (*Matejko*).

Jeigu asmenvardis susideda iš kelių žodžių, atitinkama lietuviška galūnė paprastai dedama prie paskutinio žodžio: *Bret Hartas* (*Bret Hart*), *Sen Simonas* (*Saint-Simon*) (taip pat adaptuojami ir vietovardžiai *Klermon Feranas* (*Clermont-Ferrand*), *Karlovy Varai* (*Karlovy Vary*), *Rio de Žaneiras* (*Rio de Janeiro*) ir kt.). Tik kai kuriems dvižodžiams asmenvardžiams galūnė iš tradicijos dedama ir prie pirmojo (arba tik prie pirmojo) žodžio: *Boduenas de Kurtenė* (*Baudouin de Courtenay*).

Ilgųjų balsių rašymas adaptuojamuose asmenvardžiuose:

- a) balsėmis *y*, *ū* žymimi atitinkami ilgieji kitų kalbų balsiai tuose adaptuojamuose asmenvardžiuose, kuriuose šių balsių ilgumas originalo kalba (latvių, vokiečių, čekų, slovakų, estų, suomių, vengrų) yra išreikštas grafiškai, pvz.: *Niedrytė* (lat. *Niedrīte*), *Nydermanas* (vok. *Niedermann*), *Tyneckis* (ček. *Tynecky*), *Skycovas* (slov. *Skycov*), *Vyraltas* (est. *Viiralt*);
- b) vardų, kuriuose minėtų balsių ilgumas originalo rašyba nėra aiškiai išreikštas, ilgieji balsiai žymimi balsėmis *i*, *u*, pvz.: *Štrigelis* (vok. *Strigel*), *Fildingas* (angl. *Fielding*), *Blumfildas* (angl. *Bloomfield*), *Gutenbergas* (vok. *Gutenberg*), *Šumanas* (vok. *Schumann*), *Kuperis* (angl. *Cooper*), *Muras* (angl. *Moore*), *Hiumas* (angl. *Hume*).
Kai kurie vardai su ilgosiomis arba trumposiomis balsėmis rašomi iš tradicijos, pvz.: *Lyras* (angl. *Lear*), *Kalipsė* (gr. *Kalypsō*);
- c) ilguosius balsius žyminčios raidės ir jų samplaikos – estų kalbos *ee*, *öö*, vengrų *é*, *ö*, vokiečių *ä(ae)*, *äh(aeh)*, *e*, *ee*, *eh*, *ö(oe)*,

öh(oeh) – žymimos lietuvių *ė*, pvz.: *Lėvenas* (vok. *Laeven*), *Vėberis* (vok. *Weber*), *Gėtė* (vok. *Goethe*), *Ėmė* (vok. *Oehme*).

Rusų kalbos vardai ir pavardės lietuvių kalboje gali būti perteikti dviem būdais: a) transkribuojant (perrašant lietuviškomis raidėmis atsižvelgus į vardo, pavardės tarimą), b) transliteruojant (perrašant į lotyniškąjį raidyną paraidžiui pagal šalies ar tarptautinius standartus, raidžių lenteles).

Transkribuojama pagal „Pavardžių, vardų ir vietovardžių transkripcijos iš rusų kalbos į lietuvių kalbą ir iš lietuvių kalbos į rusų kalbą instrukciją“ (Vilnius: Mokslas, 1990), rišliame tekste pridedamos atitinkamos lietuviškų linksnių galūnės, tačiau dokumentuose pagal galimybes laikomasi transliteruotosios į lotyniškąjį raidyną formos, kuri paprastai nurodoma asmens dokumentuose.

Kaip jau minėta, Lietuvos Respublikos piliečių vardai ir pavardės tekste gramatinamos ir linksniuojamos, net jei pase nurodyta nesugramatinta vardo ir pavardės forma, pvz.: *Andrej Kniazev* rišliame tekste bus *Andrejus Kniazevas*, *Andrejaus Kniazevo*, *Andrejui Kniazevui* ir t. t.; *Kazimir Andrejevskij* – *Kazimiras Andrejevskis*, *Kazimiro Andrejevskio*, *Kazimirui Andrejevskiu* ir t. t. O kad nekiltų abejonių dėl asmens tapatybės, patartina greta sugramatintos vardo ir (ar) pavardės formos skliaustuose nurodyti pase fiksuotąją, pvz.: *Skiriu 300 litų premiją Mečyslavui Liadavskiu* (*Mečyslav Liadavski*).

Moterų pavardėms, kurios baigiasi priebalsiu, galūnės nededamos ir jos nelinksniuojamos, o pavardės, kurios baigiasi *-a*, linksniuojamos kaip atitinkami lietuviški daiktavardžiai. Pvz.: *Ana Vonsovič*, *Anos Vonsovič*, *Anai Vonsovič* ir t. t.; *Jolanta Pšygodzka*, *Jolantos Pšygodzkos*, *Jolantai Pšygodzkai* ir t. t.

Daugiau apie baltarusiškų, latviškų, lenkiškų, ukrainietiškių vardų ir pavardžių gramatinimą žr. <http://www.vlkk.lt/nutarimai/svetimvardziai.html>.

Pagal tuos pačius principus adaptuojami bei gramtinami ir kitų kalbų vietovardžiai (žr. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 1997 m. birželio 19 d. nutarimo Nr. 60 „Dėl lietuvių kalbos rašybos ir skyrybos“ 5–8 punktus).

GEOGRAFINIAI PAVADINIMAI

Pagal lietuvių kalbos rašybos taisykles geografinių bei topografinių objektų tikriniai vardai rašomi didžiąja raide. Jeigu vardą sudaro du ar daugiau žodžių, visi jie rašomi didžiąja raide, išskyrus žodžius, kurie reiškia to objekto bendrinį pavadinimą (žr. „Lietuvių kalbos rašyba ir skyryba“, Vilnius, 1992, § 152–156), pvz.: *Naujoji Vilnia*; *Kazlų Rūda*; *Mažasis Palūkstis* (kaimas); *Naujasis Obelynas* (kaimas); *Virbalio Miesto Laukai* (kaimas); *Trijų Kryžių kalnas*; *Kulių Bobelė* (akmuo); *Velnio Pėda* (akmuo).

Geografinių pavadinimų norminimą koordinuoja Valstybinė lietuvių kalbos komisija (žr. <http://www.vlkk.lt/lit/nutarimai/lietuvos-vietovardziai.html>). Šiame tinklalapyje galima rasti ne tik vietovardžių norminimo principus, bet ir svarbiausias nuorodas į duomenų bazines ir leidinius. Pagrindinis šaltinis internete – „Vietovardžių žodynas“ (<http://www.vietovardziai.lki.lt/>).

Nelietuviški geografinių vietų pavadinimai turi būti adaptuojami, pvz.: *Paris* – *Paryžius*; *Warszawa* – *Varšuva*; *France* – *Prancūzija*; *Bordeaux* – *Bordo* (*Prancūzijos miestas*); *Ljubljana* – *Liubliana* (Slovėnijos sostinė); *Massachusetts* – *Masačusetas* (JAV valstija) ir kt. Adaptavimo taisykles yra nustačiusi Kalbos komisija (žr. minėtą nutarimą). Taip pat internete galima rasti nemažą vietovardžių duomenų bazę, parengtą L. Bilkio (žr. <http://www.autoinfo.lt/webdic/>; dešinėje „Vietovardžiai“). Šiame vietovardžių sąrašė yra ne tik visi Lietuvos apskričių, rajonų ir seniūnijų centrų, taip pat kitų miestų, miestelių ir kaimų vardai, bet ir visų pasaulio žemynų, valstybių, jų sostinių, kai kurių autonominių ir kitokių dalių, valdų, taip pat didžiausių pasaulio miestų vardai, kitų didžiųjų, žinomiausių pasaulio geografijos objektų (vandenynų, jūrų, ežerų, upių, kalnynų bei kalnų, salų bei jų grupių, pusiasalių ir kt.) pavadinimai.

INSTITUCIJŲ, ĮMONIŲ IR ORGANIZACIJŲ PAVADINIMAI

Institucijų, įmonių ir organizacijų pavadinimai yra dvejetaini: 1) tiesioginės reikšmės pavadinimai, kuriuos sudaro tiesiogine reikšme vartojami žodžiai, nusakantys šių institucijų skiriamąsias ypatybes (pvz., *Taikomosios dailės muziejus, Vilniaus miesto savivaldybė*), 2) perkeltinės reikšmės, arba simboliniai, pavadinimai, kuriuos sudaro perkeltine reikšme pavartoti žodžiai (pvz., *leidykla „Šviesa“*).

Tiesioginės reikšmės pavadinimų pirmas žodis rašomas didžiąja raide, visi kiti – mažosiomis, pvz.: *Vilniaus universitetas, Lietuvių kalbos institutas, Lietuvos nacionalinė filharmonija*. Jei pavadinimuose yra tikrinių daiktavardžių (vardų, pavardžių, geografinių ir kt. pavadinimų), jie taip pat rašomi didžiosiomis raidėmis, pvz.: *Nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Mykolo Biržiškos vidurinė mokykla, Šilalės rajono Kaltinėnų Aleksandro Stulginskio gimnazija*. Įsidėmėtina, kad įžymaus žmogaus vardu pavadintos įstaigos pavadinime rašomas visas vardas ir pavardė, o ne vardo inicialas.

Oficialūs valstybinės valdžios institucijų pavadinimai prasideda tikriniu šalies vardu – *Lietuvos Respublika*. Kiti pavadinimą sudarantys daiktavardžiai yra bendriniai, todėl rašomi mažąja raide, pvz.: *Lietuvos Respublikos finansų ministerija, Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija*.

Pagal tą pačią taisyklę rašomi ir neoficialūs pavadinimai su santrumpomis, pvz., *LR finansų ministerija*.

Išimtis – aukščiausiųjų valstybinės valdžios institucijų, taip pat svarbiausių tarptautinių institucijų pavadinimai: visi jų žodžiai rašomi didžiosiomis raidėmis, pvz.:

Lietuvos Respublikos Seimas, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis Teismas;

Prancūzijos Ministrų Taryba, Didžiosios Britanijos Lordų Rūmai, Danijos Folketingas, Latvijos Saema, Ispanijos Generaliniai Kortesai, Islandijos Altingas, Ukrainos Aukščiausioji Rada, Rusijos Dūma;

Europos Sąjunga, Europos Parlamentas, Europos Sąjungos Taryba, Europos Komisija, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, Europos Žmogaus Teisių Teismas, Europos Audito Rūmai, Europos Centrinis Bankas, Jungtinės Tautos, Generalinė Asamblėja ir pan.

Kitų tarptautinių institucijų pavadinimų tik pirmasis žodis rašomas didžiąja raide, pvz.:

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas, Europos investicijų bankas, Europos ombudsmenas, Regionų komitetas ir kt.

Kai vartojamas trumpesnis institucijos pavadinimas, didžiąja raide rašomas pirmasis jo žodis, pvz.: *Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija – Švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos Respublikos kultūros ministerija – Kultūros ministerija, Valstybinė lietuvių kalbos komisija – Kalbos komisija, Valstybinė mokesčių inspekcija – Mokesčių inspekcija.* Taip pat rašomi ir kiti pavadinimai, pvz.: *Lietuvos mokslų akademija – Mokslų akademija, Lietuvos nacionalinis muziejus – Nacionalinis muziejus, Jaunimo darbo centras – Darbo centras.*

Primintina, kad pavadinimas, sutrumpintas iki rūšinės reikšmės žodžio (pvz.: *ministerija, muziejus, centras, bankas*), paprastai rašomas mažąja raide (žr. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 1997 m. birželio 19 d. nutarimo Nr. 60 2.2–2.4.2 punktus).

Pavadinimai su rūšinės reikšmės (įmonės bendrinį vardą reiškiančiais) žodžiais turi tiesioginę reikšmę, nėra simboliniai, todėl rašomi be kabučių, pvz.: *AB Šiaulių bankas* (ne *AB „Šiaulių bankas“*), *UAB Šiuolaikinio meno centras* (ne *UAB „Šiuolaikinio meno centras“*). Tiesioginės reikšmės pavadinimai gali būti sudaromi ir su keliareikšmiais žodžiais, jei pasirinktoji reikšmė tinka nusakyti įmonės rūšiai, pvz.: *UAB Panevėžio autobusų parkas, UAB Ukmergės butų ūkis, UAB Plungės šilumos tinklai, AB Lietuvos paštas, VĮ Valstybės turto fondas, UAB Jurbarko optika, UAB Šilutės autoservisas* ir kt.

Su vietų ir asmenų vardais dažniausiai sudaromi tiesioginės reikšmės pavadinimai, pvz., *savivaldybės įmonė Rumšiškių knygynas* (ne *savivaldybės įmonė „Rumšiškių knygynas“*), *UAB Užupio kavinė* (ne *UAB „Užupio*

kavinė“), *VĮ Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešoji biblioteka* (ne *VĮ Šiaulių apskrities „Povilo Višinskio viešoji biblioteka“*).

Tiesioginės reikšmės pavadinimai linksniuojami: *valstybės įmonėje Tarptautiniame Palangos oro uoste, valstybės įmonės Tarptautinio Palangos oro uosto, į valstybės įmonę Tarptautinį Palangos oro uostą*; taip pat *į akcinę bendrovę Šiaulių banką, akcinei bendrovei Šiaulių bankui, su akcine bendrove Šiaulių banku* ir t. t. Linksniuojant tokius pavadinimus, teisinis statusas dažnai sutrumpinamas (pvz., *AB Šiaulių banke*) arba, jei nėra būtinas, apskritai praleidžiamas (pvz., *Tarptautiniame Palangos oro uoste, Palangos oro uoste*).

Su nelietuviškais įstaigų ir organizacijų pavadinimais reikia elgtis atsargiai. Tiesioginės reikšmės pavadinimus patartina versti (simboliniai pavadinimai paprastai neverčiami, rašomi kabutėse), o originalias formas nurodyti skliaustuose, pvz.: *Londono universitetas (University of London), Karalienės Marijos koledžas (Queen Mary College), Tarptautinis Konkordijos universitetas (Concordia International University)*. Taip pateikiama išsamiausia informacija. Tikslumas ypač svarbus diplomuose, dokumentuose ir pan., o to nereikalaujančiame kontekste pakanka ir lietuviško pavadinimo atitiktens, tačiau negalima prikurti kelių to paties pavadinimo variantų, todėl lietuviškų atitikmenų reikia ieškoti žodynuose, enciklopedijose, žinynuose. Oficialiuosius įmonių, ugdymo ir kt. įstaigų, organizacijų pavadinimus galima rasti Juridinių asmenų registre (<http://www.registrucentras.lt/jar/>).

Simboliniai pavadinimai daromi iš žodžių ar žodžių junginių, vartojamų perkeltine reikšme. Pavyzdžiui: *akcinė bendrovė „Lietuvos draudimas“*, *akcinė bendrovė „Plungės grūdai“*, *uždaroji akcinė bendrovė „Vilniaus energija“* ir pan. Šie pavadinimai laikomi simboliniais, nes žodžiai *draudimas, grūdai, energija* nereiškia įmonės ar įstaigos rūšies, taigi šiuo atveju vartojami perkeltine reikšme. Simbolinių pavadinimų darymo taisyklės reglamentuoja Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 2004 m. vasario 2 d. nutarimas Nr. N-2 (91) „Įmonių, įstaigų ir organizacijų simbolinių pavadinimų darymo taisyklės“ (<http://www.vlkk.lt/lit/nutari-mai/sarasas.html>).

Vienažodžiai simboliniai pavadinimai gali būti daromi iš upių ar ežerų vardų, žmonių ir mitologinių vardų, augalų, gyvūnų, gamtos reiškinių pavadinimų ar kitokių daiktavardžių, pvz.: UAB „Nijolė“, UAB „Vėjopatis“, AB „Stumbras“, UAB „Kaitra“, IĮ „Klumpė“.

Simboliniai pavadinimai gali būti daromi iš daiktavardžių su pažymiais – daiktavardžiais, būdvardžiais (paprastai įvardžiuotinės formos), skaitvardžiais, pvz.: „Lietuvos spauda“, „Nemuno baldai“, „Rokiškio pienas“, „Ūkininkų viltis“, „Vilniaus prekyba“, „Turto investicijos“, „Trys riešutėliai“. Pažyminiu einantys kiekiniai skaitvardžiai gali būti rašomi skaitmenimis, pvz.: „7 meno dienos“, „33 laipteliai“.

Galimi dirbtiniai simboliniai pavadinimai, gramatine sandara panašūs į lietuvių kalbos žodžius („Sodra“, „Rieduva“, „Grindukas“, „Alausė“), taip pat antikinių (senovės graikų ir lotynų) kalbų žodžiai, ypač jei įmonės, įstaigos, organizacijos veikla yra kultūrinio ar humanitarinio pobūdžio, pvz.: „Alfa“, „Libra“, „Lingua“, „Littera“, „Caritas“.

Simboliniai pavadinimai, einantys su rūšiniais žodžiais, paprastai nelineksniuojami (bent jau oficialiojoje vartosenoje), pvz.: *prekybos tinklo „Saulutė“ prekės, pirkau prekybos centre „Baldų rojus“*; kai vartojami be rūšinių žodžių, – linksniuojami, pvz., „Saulutės“ prekės, bėgu į „Saulutę“, pirkau „Baldų rojuje“ ir pan. Daugiau informacijos žr. <http://www.vlkk.lt/lt/article.po/5>.

Struktūrinių padalinių pavadinimai, tiek einantys kartu su pagrindinės institucijos pavadinimu, tiek pavartoti atskirai, pradedami rašyti didžiąja raide, pvz.: *Lietuvos Respublikos Seimo Užsienio reikalų komitetas; Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto Lietuvių kalbos katedra; Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerijos Kelių departamentas; Lietuvių kalbos instituto Kalbos istorijos ir dialektologijos skyrius; Ūkio ministerijos Viešųjų ryšių ir protokolo skyrius; Onkologijos instituto Imunologijos laboratorija*. Yra sudėtinių pavadinimų, kuriuose žemesnės pakopos institucijos pavadinimas siejamas su aukštesnės pakopos institucija prielinksniu *prie*, pvz., *Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*.

Ypač paplitusių, įvairioms institucijoms būdingų padalinių pavadinimai rašomi mažąja raide, pvz.: „Žemynos“ *gimnazijos biblioteka; Vals-*

tybinio jaunimo teatro biliety kasa; Vilniaus miesto savivaldybės administracija; Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas; Vilniaus universiteto rektoratas. Jei toks padalinys yra reikšmingas ne tik tai institucijai, bet ir už jos ribų, jis gali būti rašomas didžiąja raide, pvz., Vilniaus universiteto Biblioteka.

PAREIGŲ PAVADINIMAI

Pareigų pavadinimai ir titulai paprastai rašomi mažąja raide, pvz.: *prezidentas, ministras pirmininkas, ministras, rektorius, dekanas, direktorius, senatorius, karalius, šachas, chanas* ir t. t.

Aukščiausiųjų institucijų vadovų pareigų pavadinimai iš pagarbos rašomi didžiosiomis raidėmis, pvz.: *Lietuvos Respublikos Prezidentas, Seimo Pirmininkas, Lietuvos Respublikos Ministras Pirmininkas, Europos Parlamento Pirmininkas, Europos Komisijos Pirmininkas, Europos Tarybos Pirmininkas, Jungtinių Tautų Generalinis Sekretorius, NATO Generalinis Sekretorius* ir pan. Tačiau dokumentuose, kuriuos pasirašo aukštieji pareigūnai, jų pareigos nurodomos mažąja raide, pvz.: *Lietuvos Respublikos prezidentė ..... Dalia Grybauskaitė; Lietuvos Respublikos Seimo pirmininkė ..... Irena Degutienė.*

Raštuose, prašymuose ir kituose dokumentuose iš pagarbos didžiąja raide gali būti rašomas bet kurio asmens, kuriam rašoma arba į kurį kreipiamasi, pareigų pavadinimas, pvz.: *Vilniaus universiteto Rektoriui; Vilniaus licėjaus Direktoriui; Gerb. Dekane; Gerb. Mere* ir pan.

DOKUMENTŲ PAVADINIMAI

Dokumentų pavadinimai rašomi panašiai kaip ir institucijų pavadinimai – pirmasis žodis didžiąja raide, visi kiti mažosiomis, jei tarp jų nėra tikrinių daiktavardžių, pvz.: *Valstybinės kalbos įstatymas, Branduolinio ginklo neplatavimo sutartis, Žmogaus teisių deklaracija, Lietuvos Res-*

publikos geležinkelio transporto kodeksas, Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas ir pan.

Ypatingos svarbos dokumentų pavadinimų visi žodžiai rašomi didžiosiomis raidėmis, pvz.: *Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Statutas, Lietuvos Nepriklausomybės Aktas, Europos Konstitucija, Jungtinių Tautų Chartija*. Atkreiptinas dėmesys į panašių, tačiau nevienodos svarbos dokumentų pavadinimų rašymą. Pavyzdžiui, atskirų institucijų *statutai* nelaikytini ypatingos svarbos dokumentais ir rašytini taip, kaip ir kitų dokumentų pavadinimai: *Vilniaus universiteto statutas; Lietuvos Respublikos Seimo statutas*.

Tekste rūšinis dokumento pavadinimas (*nutarimas, įsakymas* ir pan.) rašomas mažąja raide, o oficiali jo antraštė pradedama didžiąja raide ir rašoma su kabutėmis, pvz.: *2011 m. lapkričio 29 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė nutarimą Nr. XI-1746 „Dėl Lietuvos Respublikos 2010 metų privalomojo sveikatos draudimo fondo metinių biudžeto vykdymo ataskaitų rinkinio patvirtinimo“; 2010 m. liepos 28 d. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas Nr. A1-376/V-676 „Dėl institucijų, atsakingų už Europos Sąjungos socialinės apsaugos sistemų koordinavimo reglamentų įgyvendinimą, paskyrimo“*. Kai į dokumento pavadinimą įeina kitas kabutėmis skiriamas pavadinimas ir abiejų pavadinimų pabaiga sutampa, gale rašomos tik vienos kabutės, pvz.: *Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimas „Dėl leidinio „Lietuvių kalbos rašyba ir skyryba“*.

Teisės aktų pavadinimai rašomi mažąja raide, kai nurodoma juos priėmusi institucija, pvz.: *Komisijos reglamentas (EB) Nr. 1725/2003; Tarybos reglamentas (EB) Nr. 510/2006*. Šiuose pavyzdžiuose pirmiausia įvardijama reglamentą priėmusi institucija – Europos Komisija, Europos Taryba (*Komisija, Taryba*). Kai institucija nenurodoma, tačiau nurodomas teisės akto numeris ir (arba) pavadinimas, pirmuoju žodžiu tampantis teisės akto rūšies pavadinimas rašomas didžiąja raide, pvz.: *Reglamentas (ES) Nr. 1231/2010*. Taip pat: *Europos Parlamento ir Tarybos 2011 m. kovo 9 d. direktyva 2011/17/ES – Direktyva 2011/17/ES*. Kai vardijami keli teisės aktai (kiekvienas su savo numeriu), jie rašomi mažąja raide, pvz.: *reglamentai (ES) Nr. 1231/2010, (EB)*

Nr. 883/2004, (EB) Nr. 987/2009. Tekste tas pats teisės aktas (nenurodant numerio) rašomas mažąja raide, pvz.: *Šiuo reglamentu užtikrinama pagarba pagrindinėms žmonių teisėms ir laikomasi principų, pripažintų Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje.*

Konvencijų, tarptautinių susitarimų, konferencijų pavadinimų taip pat tik pirmasis žodis rašomas didžiąja raide, pvz.: *Žmogaus teisių konvencija; Stojimo aktas; Žalioji knyga dėl viešųjų paslaugų.* Jei *žalioji knyga (baltoji knyga)* yra tik rūšinis pavadinimas, tai rašoma mažąja raide, pvz.: *žalioji knyga „Gyventojų psichikos sveikatos gerinimas. Europos Sąjungos psichikos sveikatos strategijos kūrimas“.*

Pavadinimas *Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija* rašomas pagal bendrąsias taisykles (tik pirmasis pavadinimo žodis rašytinas didžiąja raide, tačiau *Jungtinės Tautos* – išskirtinės svarbos organizacija, jos pavadinime – abi didžiosios).

KITI PAVADINIMAI

Apdovanojimų pavadinimai. Lietuvos valstybės apdovanojimai (ordinai, medaliai ir kiti pasižymėjimo ženklai) nustatyti Valstybės apdovanojimų įstatyme (Valstybės žinios, 2002-07-03, Nr. 68-2762). Aukščiausiojo apdovanojimo pavadinimą sudaro ordino ir jo ženklo pavadinimai. Ordinų pavadinimai: *Vytauto Didžiojo ordinas; Vyčio Kryžiaus ordinas; Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordinas; ordinas „Už nuopelnus Lietuvai“.*

Ordinų ženklai: *Didysis kryžius; Komandoro didysis kryžius; Komandoro kryžius; Karininko kryžius; Riterio kryžius* ir pan.

Pavyzdžiui: *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Didysis kryžius; Vytauto Didžiojo ordino Komandoro didysis kryžius; Vyčio Kryžiaus ordino Karininko kryžius; ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Riterio kryžius.*

Medaliai ir kiti pasižymėjimo ženklai: *Vyčio Kryžiaus ordino vėliava; Žūvančiųjų gelbėjimo kryžius; Vyčio Kryžiaus ordino medalis; Vytauto Didžiojo ordino medalis; Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino*

medalis; Ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ medalis; Sausio 13-osios atminimo medalis.

Kitų apdovanojimų tik pirmasis žodis rašomas didžiąja raide, pvz.: *Nobelio taikos premija; Lietuvos nacionalinė premija, Nacionalinė pažangos premija; Valstybinė Jono Basanavičiaus premija* ir pan.

Simboliniai apdovanojimų pavadinimai rašytini su kabutėmis, pvz.: „*Sidabrinė gervė*“; „*Oskaras*“, „*Šv. Kristoforas*“.

Garbės ir padėkos raštų ar garbės vardų bei laipsnių pavadinimai rašomi mažąja raide, pvz.: *padėkos raštas, garbės raštas, sporto meistras, habilituotas daktaras, profesorius, akademikas.*

Rūmų, pilių, salių, architektūros paminklų pavadinimų tik pirmasis žodis rašomas didžiąja raide (jei pavadinimas prasideda tikriniu vardu, didžiąja raide rašomas tik tas tikrinis žodis): *Vilniaus arkikatedra bazilika; Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčia; Šv. Onos bažnyčia; Baltoji salė; Paryžiaus Notr Damo katedra (Paryžiaus Dievo Motinos katedra); Ermitažas; Luvras; Baltieji rūmai; Bakingamo rūmai.*

Lietuvos pilių pavadinimai rašomi laikantis architektūros paminklų rašymo taisyklių: *Aukštutinė pilis; Žemutinė pilis, Salos pilis.* Pridėjus vietovės nuorodą, rašyba nesikeičia: *Vilniaus Aukštutinė pilis; Vilniaus Žemutinė pilis; Trakų Pusiasalio pilis; Trakų Salos pilis.*

Taip pat rašomi ir bažnyčių pavadinimai, pvz.: *Vilniaus Šv. Mikalojaus bažnyčia; Naujosios Vilnios Šv. Kazimiero bažnyčia* (t. y. oficialus pavadinimas prasideda nuo sutrumpinimo Šv.). Iš bažnyčių pavadinimų išsiskiria arkikatedrų ir katedrų pavadinimai. Jie sudaromi iš vietovardžio ir rūšinių žodžių, todėl po vietos nuorodos einantys žodžiai rašomi mažąja raide, pvz.: *Vilniaus arkikatedra bazilika, Telšių katedra* (žr. Kalbos komisijos kronika // Lietuvos rytas, 2002 m. spalio 8 d.).

Draugijų pavadinimai *Raudonasis Kryžius* ir *Raudonasis Pusmėnulis* rašomi didžiosiomis raidėmis, pvz.: *Raudonojo Kryžiaus ligoninė, Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pusmėnulio judėjimas.*

Vandenynų, jūrų, ežerų ir upių pavadinimų, kaip ir kitų geografinių bei topografinių objektų pavadinimų, visi vardus sudarantys žodžiai rašomi didžiąja raide, išskyrus rūšinius žodžius (pvz., *vandenynas, jūra,*

ežeras, upė, pelkė ir pan.), pvz.: *Atlantas*, arba *Atlanto vandenynas*; *Baltija*, arba *Baltijos jūra*; *Baltieji Lakajai*, arba *Baltųjų Lakajų ežeras*; *Raudonojo Dvaro ežeras*; *Baltoji Ančia* (upė); *Babrungas*, arba *Babrungo upė*.

Gatvių, kelių, plentų pavadinimams taip pat taikoma geografinių ir topografinių objektų tikrinių vardų rašymo taisyklė: visi žodžiai, išskyrus tuos, kurie reiškia objekto bendrinį pavadinimą (*gatvė, alėja, kelias, plentas, skersgatvis* ir pan.) rašomi didžiąja raide, pvz.: *Varpo gatvė*; *Kaštonų alėja*; *Aušros Vartų gatvė* (bet: *Aušros vartai*); *Žaliųjų Ežerų gatvė*; *Geležinio Vilko gatvė*; *Karių Kapų gatvė*; *Gerosios Vilties gatvė*; *Gailėstingųjų Seserų gatvė*; *Ventės Rago skersgatvis*; *Eišiškių plentas*; *Žemaičių plentas*; *Juodasis kelias*; *Gruzinų Karo kelias*.

Plačiau apie gatvių pavadinimus žr. VLKK svetainės skyriuje „Nutarimai. Lietuvos vietovardžiai“ ir Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 2004 m. gruodžio 2 d. rekomendaciją „Dėl gatvių pavadinimų sudarymo ir rašymo“ (Inf. pran. 2004-12-10 Nr. 95).

Tikriniais laikomi pavadinimai *Šilko kelias* (karavanų kelių, jungusių Kiniją, Centrinę Aziją ir Levantą, pavadinimas), *Gintaro kelias* (prekybinis kelias, senajame geležies amžiuje jungęs Romos imperiją su baltų kraštais).

Festivalių, švenčių ir kitų renginių tiesioginės reikšmės pavadinimai, dažniausiai sudaryti iš vietovardžio ir renginio rūšį nurodančio žodžio, rašomi be kabučių, pvz.: *Vilniaus festivalis*; *Trakų festivalis*; *Pažaislio festivalis*; *Jūros šventė*.

Simboliniai (perkeltinės reikšmės) tokių renginių pavadinimai rašomi su kabutėmis, pvz.: „*Šv. Kristupo vasaros muzika*“, „*Vilniaus dienos '09*“, „*Muzikinis rugpjūtis pajūryje*“, „*Bliuzo naktys*“ ir pan.

Bendriniais žodžiais virtę pavadinimai rašomi mažąja raide. Tai gali būti vaistų (*aspirinas*; *citramonas*, *koldreksas*), gėrimų (*kokakola*, *pepsikola*), žaidimų (*lego*), galvosūkių (*sudoku*), įmonių (*telekomas*) pavadinimai. Žodį *sudoku* ne klaida laikyti ir simboliu pavadinimu, tada jis galėtų būti rašomas kabutėse ar kitokiu šriftu. Pavadinimas, vartojamas kaip prekės ženklas, rašomas kabutėse didžiąja raide, pvz., „*Coca-Cola*“.

Kaip rašyti: *Lietuvos lurdas* ar *Lietuvos Lurdas*? *Meka* ar *meka*? (Iš VLKK konsultacijų banko)

Lurdas (pranc. *Lourdes*) – miestas Pietų Prancūzijoje, viena katalikų šventų vietų, jų piligrimystės objektas. 1858 m. ten pasirodžiusi Jėzaus Motina Marija, toje vietoje ištryškęs šaltinis. Prie šaltinio vėliau pastatyta bazilika. Lietuvoje (Palangoje, Plungėje, Raseiniuose) vienuoliai buvo įrengę imitacinius lurdus.

Taigi *Lurdas* pirmiausia vietovardis, todėl rašomas didžiąja, bet įgijęs tam tikrą apibendrintą reikšmę „Mergelės Marijos apsireiškimo vieta; grotas, kurioje apsireiškė Mergelė Marija“ gali tapti bendriniu žodžiu. Vadinasi, *Lietuvos Lurdas*, bet taip pat ne klaida ir *Lietuvos lurdas*.

Vartojimo pavyzdžiai:

- a) iš Lietuvių mokslo kalbos tekstyno (VU): *Lurdas, kaip religinė-etnokultūrinė idėja, Lietuvą pasiekė grafo F. Tiškevičiaus dėka. Pirmoji Lurdo grotas įkurta Palangoje. Lurdas – tai Švč. Mergelės Marijos apsireiškimo Prancūzijos Lurde pagrindu daugelyje pasaulio tautų puoselėjama religinė-etnokultūrinė idėja, kurios raišką – regimąjį pavidalą – sudaro įvairiomis intencijomis statomos Lurdo grotos: joms paprastai būdinga Prancūzijos Lurdo grotos architektūrinė linija, apipinta konkrečios vietovės tautiniais elementais. Dėl šnekamosios kalbos (jai būdingo žodžių trumpinimo) savitumo susiklostė tradicija Lurdo grotas vadinti tiesiog Lurdais;*
- b) iš Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno (VDU): *Nakties svečiai kaip atsirado, taip ir dingo, o aš ėmiau garsėti kaip narsus dvasiaregys, stebuklingai išgydęs paralyžiuotą moterį, kuriai net Lurdas nepadėjo. Kadangi Plungės lurdas buvo pastatytas vėliau negu Palangos lurdas, galima numanyti apie glaudų kunigaikščių Oginskių ir grafų Tiškevičių ryšį. Apie senąją Švedriškės lurdą žinių rasti nepavyko. Žinoma tik tai, kad 1991 rugpjūčio 18 d. buvo pašventintas atnaujintasis lurdas. Ten prie Dirsteikos upelio esantis Dievo Motinos Marijos lurdas pastatytas... kažkada vienas ūkininko bernas panoro šioje vietoje įkurti lurdą. Šiam reikalui jis paaukojo viso savo gyvenimo uždarbį, darbą ir triūsą: atsirado lurdas, geriau prieinamas šaltinėlis ir koplyčia su įvairiais šventaisiais.*

Palyginkite: Meka reikšme „musulmonų šventasis miestas Saudo Arabijoje su Kaabos mečete“ visada kaip vietovardis bus rašomas didžiąja raide, tačiau antrąja susiformavusia reikšme „kokios nors veiklos centras, traukiantis tam tikrus žmones“ gali būti rašomas tiek didžiąja (*Meka*), pvz., *turistų Meka* (žr. tarptautinių žodžių žodyną „Interlexis“), tiek mažąja raide kaip bendrinis žodis. Pavyzdžiai iš Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno: *Žmonės bėgo iš miesto, taip ilgai buvusio emigrantų meka; Užupis dabar pavargėlių ir genijų meka; Kernavė yra archeologų meka*; dar ten pat: *Trakai buvo ir tebėra Lietuvos karaimų dvasinio gyvenimo centras, karaimų Meka*.

NELIETUVIŠKŲ DĖMENŲ RAŠYMAS

Lietuvių kalboje yra vartojama sudurtinių žodžių, kurių vienas ar abu dėmenys yra nelietuviški. Jų rašyba įvairuoja – vienus tarptautinius dėmenis rašome kartu su pagrindiniu žodžiu, kitus – atskirai (žr. A. Ryklienė. Kartu ar atskirai? Nelietuviškų prepozicinių elementų ir nekaitomų žodžių rašyba. – LKI, 1998).

Nelietuviški dėmenys, pvz.: *aero-, agro-, anti-, auto-, avia-, bio-, eks-, ekstra-, etno-, foto-, geo-, hidro-, hiper-, infra-, inter-, kiber-, kontr(a)-, kvazi-, makro-, mikro-, multi-, neo-, poli-, pop-, porno-, pseudo-, psicho-, radio-, retro-, sekso-, sub-, super-, techno-, termo-, trans-, ultra-, vice-, video-* ir kt. lietuvių kalboje vieni nevartojami ir rašomi kartu su antruoju dėmeniu, pvz.: *antireklama, fotolaboratorija, multimedija, transplantacija, ultravioletinis, etnokosmologas, vicečempionas, videomenas*.

Ne visada sudurtiniai žodžiai su šiais dėmenimis yra teiktini. Pavyzdžiui, ekonomikos terminas *transakcija* į naujausią norminamąjį leidinį – „Kalbos patarimų“ ketvirtą knygėlę „Leksika: skolinių vartojimas“ (Vilnius, 2005) – įrašytas kaip nevertotina ekonomikos svetimybė, kuriai siūlomi pakaitai: 1. prekybos sandoris; 2. pinigų pervedimas (p. 112). Radioelektronikos terminas *transmitteris* taip pat laikytinas nevartojama svetimybė ir keičiamas terminu *siųstuvas*.

Keli nelietuviški dėmenys prie pagrindinio žodžio gali būti jungiami tik tada, kai visi kartu reiškia vieną sąvoką, pvz., *agrobiologija*, *automotobazė*.

Jei nelietuviški dėmenys reiškia atskirus daiktus, pagrindinis dėmuo turi būti kartojamas su kiekvienu iš jų, pvz., *makroelementai* ir *mikroelementai*, arba pirmasis dėmuo rašomas su brūkšneliu, o antrasis – kartu su pagrindiniu dėmeniu, pvz., *makro-* ir *mikroelementai*. Lietuvių kalboje, skirtingai nei, pavyzdžiui, anglų (*auto-casco*), nekaitomasis dėmuo prie pagrindinio dėmens nejungiamas brūkšneliu, pvz., *multi-vitaminai* (= *multivitaminai*).

Jei nelietuviškos kilmės dėmenys turi juos atitinkančius savarankiškus žodžius, pvz., *auto-* ir *automobilis*, *eko-* ir *ekologiškas*, *tele-* ir *televizija*, *elektro-* ir *elektra*, *radio-* ir *radijas* ir pan., su lietuviškais antraisiais dėmenimis vartotini savarankiškieji žodžiai, pvz.:

automagistralė, bet *automobilių plovykla*;

ekovata, bet *ekologiškas maistas*;

elektroakustika, bet *elektros variklis*;

euroseptikas, bet *Europos pilietis*;

radioaktyvus, bet *radijo ryšys*;

zootechnika, bet *zoologijos sodas*.

Kartais ir su lietuvišku antruoju dėmeniu pavartojamas sudurtinis žodis, pvz., *europatarėjas* (angl. *euroadviser*). Kadangi šio žodžio reikšmė labai plati (tai gali būti patarėjas bet kurios srities klausimais), nusakant konkrečią pareigybę reikėtų vartoti žodžių junginį, pvz.: *įdarbinimo europatarėjas*, *europatarėjas įdarbinimo (užimtumo) klausimais* ar pan. Netaisyklingos darybos sudurtinis žodis yra *europocentrizmas*, nes pirmoji sudurtinio žodžio dalis, reiškianti sąsają su Europa, ypač su Europos Sąjunga, yra *euro*, taigi *eurocentrizmas*. Pastaruoju metu žodžių su pirmuoju dėmeniu *euro* daugėja – ne per seniausiai atsirado *eurokratas* (panašiai kaip *biurokratas*, *technokratas*).

Savarankiškais lietuviškais žodžiais gali būti keičiami dėmenys *aero-*, *audio-*, *eks-* *hidro-*, *super-* ir kt., pvz.:

aerouostas (= *oro uostas*);
audioaparaturā (= *garso aparatūra*);
eksprezidentas (= *buvęs prezidentas*);
hidrosiurblys (= *vandens siurblys*);
superfinalas (= *didysis finalas*);
supertaurė (= *didžioji taurė*).

Tačiau vartojama *aerorogės*, *aeromobilis* (šiaurės kraštų transporto priemonės, varomos oro sraigtu).

Kai kurie nelietuviški dėmenys vartojami atskirai nuo apibūdinamųjų žodžių, pvz.: *alfa dalelė*, *beta karotinas*, *bingo rezultatas*, *bruto pajamos*, *gama spinduliai*, *mini suknelė*, *moto frazė* (posakis), *neto masė*, *solo partija*, *veto teisė* ir pan.

Sudurtinio žodžio dėmens *kino-* nėra, yra tik atskiras žodis *kinas*, todėl rašome *kino juosta* (ne *kinojuosta*), *kino kamera* (ne *kinokamera*), *kino kronika* (ne *kinokronika*), *kino studija* (ne *kinostudija*).

Pastaruoju metu plintantis nekaitomas dėmuo *info* (žodžio *informacija* trumpinys) oficialiojoje kalboje nevartotinas nei kaip sudurtinio žodžio dėmuo, nei kaip savarankiškas žodis.

SANTRUMPŲ, SUTRUMPINIMŲ, SIMBOLIŲ RAŠYMAS¹

Kalboje, ypač administracinėje ir mokslinėje, kai kurie žodžiai ir pavadinimai trumpinami. Labai svarbu, kad tekste vartojami trumpiniai būtų aiškūs ir visų skaitytojų vienodai suprantami. Pagal trumpinimo būdą trumpiniai skirstomi į **santrumpas** (abreviatūras), **sutrumpinimus** ir **simbolius**.

Santrumpos – sudėtinių pavadinimų sutrauktiniai pakaitalai. Jos paprastai sudaromos iš žodžių pirmųjų raidžių (pvz., *LDK* – *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė*) ar žodžio dalių (pvz., *Sodra* – „*Socialinis draudimas*“). Pirmuoju būdu sudarytos santrumpos vadinamos raidinėmis, antruoju –

¹ Šiame skyrelyje panaudota A. Kazlauskienės parengta medžiaga.

skiemeninėmis. Santrumpos gali būti ir pasiskolinamos, pvz., NATO – angl. *North Atlantic Treaty Organization* (Šiaurės Atlanto Sąjunga).

Keliažodžiai pavadinimai, tiek tikriniai, tiek bendriniai, trumpinami visus savarankiškus žodžius žymint pirmosiomis didžiosiomis raidėmis; tarnybiniai žodžiai praleidžiami, pvz.: VRK – *Vyriausioji rinkimų komisija*; MA – *Mokslų akademija*; ŠMM – *Švietimo ir mokslo ministerija*; VU – *Vilniaus universitetas*; LEU – *Lietuvos edukologijos universitetas*; VLKK – *Valstybinė lietuvių kalbos komisija*; UAB – *uždaroji akcinė bendrovė*; VĮ – *valstybės įmonė*; ATK – *asmens tapatybės kortelė*; PVM – *pridėtinės vertės mokestis*; TŪB – *tikroji ūkinė bendrija*; SB – *sodininkų bendrija*; DUK – *dažnai užduodami klausimai* ir pan. Tekste pirmą kartą pavartoto pavadinimo rašomi visi žodžiai, o skliaustuose pateikiama jo santrumpa, jei toliau tekste šis pavadinimas bus vartojamas, pvz.: *Kruonio hidroakumuliacinė elektrinė (KHAE) – vienintelė tokio tipo elektrinė Baltijos šalyse.*

Norint santrumpas lengviau atskirti vieną nuo kitos, kartais trumpinamo žodžio pradžia žymima dviem raidėmis, pvz.: LST – *Lietuvos standartas*; VŠĮ – *viešojo įstaiga* ir kt.

Nelietuviškos santrumpos gali žymėti ir tikrinius, ir bendrinius žodžius. Iš lotyniškų raidžių sudarytos tarptautinės santrumpos lietuviškuose tekstuose rašytinos taip, kaip rašomos originalo kalboje, pvz.: BBC – *British Broadcasting Corporation*; UNESCO – *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*; ISO – *International Organization for Standardization*; NASA – *National Aeronautics and Space Administration*; SIM – *Subscriber Identity Module*; SMS – *short message service*; FIAT – *Fabbrica Italiana Automobili Torino*; AIDS – *Acquired Immune Deficiency Syndrome*; IQ – *Intelligence Quotient*; NB – *nota bene*; CV – *curriculum vitae* ir pan.

Įsidėmėtina, kad tekste greta išversto į lietuvių kalbą pavadinimo teiktina lietuviška santrumpa, pavyzdžiui, greta *sunkus ūminis respiracinis sindromas* pateikiama santrumpa SŪRS, o ne SARS (angl. *Severe Acute Respiratory Syndrome*); *Ekonominė ir piniginė sąjunga* – santrumpa EPS, o ne EMU (angl. *Economic and Monetary Union*).

Nelotyniško pagrindo rašmenis vartojančių kalbų santrumpos perrašomos lietuviškais rašmenimis, pvz.: *RATI* (*Rusijos teatro meno akademija*) iš rus. *RATI* (*Rosijskaja akademija teatralnovo iskustva*); *ITAR-TASS* (*Rusijos informacinė telegrafo agentūra*) iš rus. *ITAR-TACC* (*Informacionoje telegrafnoje agenstvo Rosiji-Telegrafnoje agenstvo suverenich stran*).

Jei kitų kalbų pavadinimai plačiai vartojami išversti į lietuvių kalbą, raidinės santrumpos daromos iš jų lietuviško varianto, pvz.: *JT* – *Jungtinės Tautos*; *JTO* – *Jungtinių Tautų Organizacija*; *ES* – *Europos Sąjunga*; *NVS* – *Nepriklausomų valstybių sandrauga*; *ŽIV* – *žmogaus imunodeficit virusas* ir pan.

Europos Sąjungos valstybių bendradarbiavimo sričių, pagrindinių dokumentų pavadinimų santrumpos daromos iš lietuviškų atitikmenų, pvz.: *BUSP* – *bendra užsienio ir saugumo politika*; *TVR* – *teisingumas ir vidaus reikalai*; *EŽTK* – *Europos žmogaus teisių konvencija* (oficialus pavadinimas – *Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija*) ir pan.

Sudurtiniai žodžiai, kurių pirmasis dėmuo yra nelietuviškas ir atskirai nevartojamas (pvz., *hidro-*, *termo-*, *ultra-* ir kt.), trumpinant paprastai žymimi abiejų dėmenų pirmosiomis didžiosiomis raidėmis: *HE* – *hidroelektrinė*, *HAE* – *hidroakumuliacinė elektrinė*, *UTB* – *ultratrumposios bangos*, *DNR* – *dezoksiribonukleino rūgštis*, *PMS* – *premenopauzinis sindromas* ir pan.

Raidinės santrumpos nerašomos su kabutėmis, tarp raidžių taškai nededami ir tarpai nepaliekami. Pagal tradiciją taškai su tarpais gali būti rašomi tarptautinėse santrumpose *P. S.* (*post scriptum*), *A. V.* (*antspaudo vieta*), *N. N.* (*nomen nescio*), *M. D. S.* (receptuose, lot. *misce, da, signa*).

Mažosios raidės santrumpose paprastai nevartojamos, nebent siekiama išvengti dviprasmybių, kai kelių pavadinimų pirmosios raidės sutampa, pvz., *VĮ* (*valstybės įmonė*) ir *VĮ* (*viešojo įstaiga*). Tokiu atveju *viešojo įstaiga* trumpinama *VŠĮ*.

Jeigu vartojamos dvigubos santrumpos, tarp jų paliekamas tarpas, pvz.: *VDU HMF* – *Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakultetas*; *KTU ITPI* – *Kauno technologijos universiteto Informacinių technologijų plėtros institutas* ir pan.

Kai kurios santrumpos prireikus linksniuojamos. Linksnių galūnės prirašomos mažosiomis raidėmis po apostrofo, pvz.: *BNSo pranešimas; pranešė ELTAai; NASAos astrobiologijos programa; VLIKo veikla; BAFTAos apdovanojimai* ir pan. Ypač populiarių žodžiais virtusių santrumpų tik pirmoji raidė gali būti rašoma didžioji, pvz., *Elta*.

Tekstuose reikėtų vengti retų ir sunkiai iššifruojamų santrumpų, pvz., Vertimo raštu ir žodžių tarpinstitucinio komiteto santrumpa yra *VRŽTK*, bet tekste galima būtų vartoti sutrumpintą pavadinimą *Vertimo komitetas*, o ne santrumpą.

Skiemeninės santrumpos sudaromos iš žodžių pirmųjų raidžių ar skiemenų. Santrumpai gali būti pasirenkami ne visi pavadinimo žodžiai. Tokių santrumpų tik pirmoji raidė rašoma didžioji, o pati santrumpa rašoma kabutėse. Šios santrumpos paprastai turi galūnes ir yra linksniuojamos (pvz., „*Sodra*“, „*Sodros*“, „*Sodrai*“); perimant iš kitų kalbų taip pat pridėdamos reikiamos lietuvių kalbos linksnių galūnės, pvz.: „*Euratomas*“ – *Europos atominės energijos bendrija*; „*Eurostato*“ (*Europos Sąjungos statistikos tarnybos duomenys; perduota „Europolui“ (Europos policijai)*); „*Unikodas*“ – *standartas, apibrėžiantis beveik visų kalbų abėcėlių bei papildomų simbolių kodavimą kompiuteriuose*, ir pan.

Sutrauktiniai pavadinimai vartojami kaip simboliniai ir rašomi kabutėse, pvz.: „*Interleksis*“ (tarptautinių žodžių žodynas); „*Alkonas*“ (anglų–lietuvių kalbų žodynas); programos „*Sokrates*“, „*Erasmus*“, „*Tempus*“ ir kt. Primintina, kad simbolinius pavadinimus galima išskirti ne tik kabutėmis, bet ir kitokiu šriftu.

Sutrumpinimai – dažnai vartojamų žodžių paprasti trumpiniai, pvz.: *tel., žr., t. p., kt.* Vartojama ir tarptautinių sutrumpinimų, pvz.: *etc.* – *lot. et cetera* „ir kita, ir taip toliau“. Žodis trumpinamas rašant tik tam tikrą jo dalį ir gale dedant tašką. Taškas nededamas tik po tų sutrumpinimų, kurie baigiasi paskutiniu skiemeniu (pvz., *m-kla*).

Grafiškai žodžiai trumpinami pagal šias taisykles:

- a) rašomas pirmasis, rečiau du pirmieji skiemenys ir po jų einančio kito skiemens visos priebalsės iki balsės, pvz.: *al.* – *alėja*, *apskr.* – *apskritis*, *doc.* – *docentas*, *faks.* – *faksas*, *gerb.* – *gerbiamasis*, *-oji*, *vyresn.* – *vyresnysis*, *-ioji*;

- b) rašoma viena ar kelios pirmosios (kartais ir ne iš eilės einančios) priebalsės arba žodžio pradžioje esanti balsė, pvz.: *a.* – *aikštė*, *a. s.* – *atsiskaitomoji sąskaita* (gali būti trumpinama ir *atsisk. sąsk.*, *atsisk. sąskaita*), *b. k.* – *banko kodas*, *mstl.* – *miestelis*, *pr. Kr.* – *prieš Kristų*;
- c) rašoma pirmoji žodžio raidė ir po brūkšnelio paskutinis dėmuo, pvz.: *b-ka*, – *biblioteka*, *b-vė* – *bendrovė*, *l-kla* – *leidykla*, *m-ja* – *ministerija*, *v-ba* – *valdyba*.

Sutrumpinti žodžiai neturėtų būti dviprasmiški – kiekvieną žodį reikia trumpinti skirtingai. Pavyzdžiui, junginį *šviežios daržovės* negalime trumpinti *šv. daržovės*, nes sutrumpinimas *šv.* paprastai vartojamas trumpinti žodžiui *šventas*, *šventasis* (*šv. Augustinas*, *šv. Petras*); netiks trumpinti ir viena priebalse *š.*, nes taip trumpinamas žodis *šaldytas* (*š. daržovės*), todėl būdvardį *šviežias* trumpiname priebalsėmis *švž.* (*švž. daržovės*).

Dažniau vartojami sutrumpinimai

Sutrumpinimas	Žodis	Sutrumpinimas	Žodis
a.	aikštė	dr.	daktaras (mokslų)
a. k.	asmens kodas (asm. k., asm. kodas)	dš.	dešinysis (intakas)
a. s.	atsiskaitomoji sąskaita (atsisk. sąsk., atsisk. sąskaita)	e., el.	elektroninis (e. paštas, el. paštas, e. parašas, e. bankas, e. valdžia)
adv.	advokatas	egz.	egzempliorius
akad.	akademikas	eil.	eilutė
aklg.	aklagatvis	ekon.	ekonomika
akt.	aktorius	etc.	ir kita (prieš <i>etc.</i> nerašomas kablelis)
apyg.	apygarda	ež.	ežeras
apyl.	apylinkė	fak.	fakultetas
aps., apskr.	apskritis	faks.	faksas
asist.	asistentas	filol.	filologija

Sutrumpinimas	Žodis	Sutrumpinimas	Žodis
asmv.	asmenvardis	filos.	filosofija
aut.	autorius	g.	gatvė
biol.	biologija	gal.	galininkas
b. k.	banko kodas, bendrinė kalba	gen.	generolas, generalinis (direktorius)
bkł.	bakalauras	gerb.	gerbiamasis, -oji
bot.	botanika	gim.	gimęs, -usi
bt.	butas	gyd.	gydytojas
buv.	Buvęs, -usi	gv.	gyvenvietė
dail.	dailininkas	įl.	įlanka
dėst.	dėstytojas	įn.	įnagininkas
dir.	direktorius	insp.	inspektorius
dirig.	dirigentas	inž.	inžinierius
doc.	docentas	istor., ist.	istorija
J. E.	Jo(s) Ekscelencija	p. d.	pašto dėžutė
k.	kalba	pan.	panašiai
kat.	katedra	pav.	paveikslas
kyš.	kyšulys	pavad., pav.	pavarduotojas
kl.	klasė	pl.	plentas
k., kln.,	kalnas	plg.	palygink
km.	kaimas	plk.	pulkininkas
kn.	knyga	pr.	prospektas
koef.	koeficientas	prof.	profesorius
koresp.	korespondentas	prok.	prokuroras
kpt.	kapitonas	prot.	protokolas
kt.	kitas, -a	pss.	pusiasalis
kun.	kunigas	pšt.	paštas
l. e. p.	laikinei einantis, -i pareigas	pvz.	pavyzdžiui
ltn.	leitenantas	r.	rajonas
m., mst.	miestas	red.	redaktorius
m. e.	mūsų eros	sąs.	sąsiuvinis
m. m.	mokslo metai	sav., saviv.	savivaldybė

Sutrumpinimas	Žodis	Sutrumpinimas	Žodis
mgr.	magistras	sekr.	sekretorius
mgnt.	magistrantas	sen.	seniūnija, seniūnas
mjr.	majoras	sk.	skaityk
mln.	milijonas	skg.	skersgatvis
mlrd.	milijardas	skyr., sk.	skyrus
mok.	mokinys	spec.	specialistas, specialusis
mokyt.	mokytojas	sr.	sritis
moksl.	mokslinis, -ė	str.	straipsnis
mstl.	miestelis	š. m.	šių metų
nkt.	nekaitomas (žodis)	t.	tomas
ntk.	neteiktinas (žodis)	tūkst.	tūkstantis
Nr., nr.	numeris	vad.	vadinamasis, -oji
p.	ponas, -ia, panelė	vyr.	vyriasis, -ioji
p. m. e.	prieš mūsų erą	vtv., vv.	vietovardis
p., psl.	puslapis	žml.	žemėlapis

Pasitaiko atvejų, kai tas pats trumpinys žymi skirtingas sąvokas, pvz., sutrumpinimas *k.* gali reikšti „kaimą“, „kalną“ ir „kalbą“. Kurią reikšmę pasirinkti, nulemia kontekstas. Be to, sutrumpinimo pasirinkimui įtakos turi ir leidinio, kuriame spausdinamas tekstas, pobūdis ir nuostatos. Pavyzdžiui, viename mokslo leidinyje vardažodžių linksnių pavadinimai trumpinami *vard.*, *kilm.*, *naud.*, *gal.* ..., kitame *V.*, *K.*, *N.*, *G.* ..., dar kitur galbūt laikomasi nuostatos pateikti lotyniškus sutrumpinimus. Rengiant tekstus šių reikalavimų būtina paisyti.

Simboliai – tai įvairių matų (ilgio, ploto, tūrio, svorio, saiko ir kt.) nuorodos ir grafiniai ženklai, pvz.: *m* – metras, *h* – valanda, *sin* – sinusas, *max* – maksimum, % – procentas. Po šių simbolių nededamas taškas, o tarp mato vienetų ir simbolio daromas tarpas. Daugelis jų yra tarptautiniai ir paprastai vartojami specialiuosiuose tekstuose, lentelėse, lygtyse, formulėse. Verčiant tekstus jų keisti nereikia.

Dažniausiai vartojami matų simboliai

Ilgio matai		Tūrio matai	
km	kilometras	m ³ (arba kub. m)	kubinis metras
m	metras	cm ³ (arba kub. cm); ccm (farmacijoje)	kubinis centimetras
dm	decimetras	ktm	kietmetris
cm	centimetras	trm	tūrmetris
mm	milimetras	Svorio (masės) matai	
Ploto matai		t	tona
m ² (arba kv. m)	kvadratinis metras	cnt	centneris
cm ² (arba kv. cm)	kvadratinis centimetras	kg	kilogramas
ha	hektaras	g	gramas
a	aras	brt	bruto registrinė tona
Saiko matai		nrt	neto registrinė tona
hl	hektolitras	dg	decigramas
dal	dekalitras	cg	centigramas
l	litras	mg	miligramas
ml	mililitras	Slėgio matai	
Elektros, šilumos ir kt. matai		atm	normali atmosfera
A	amperas	at	techninė atmosfera
V	voltas	bar	baras
W	vatas	mbar	milibaras
kW	kilovatas	Pa	paskalis
kWh	kilovatvalandė	hPa	hektopaskalis

Elektros, šilumos ir kt. matai		Laiko matai	
cal	kalorija	d	para
kcal	kilokalorija	h	valanda
dB	decibelas	min	minutė
KB	kilobaitas	s	sekundė
MB	megabaitas		
GB	gigabaitas		

Kai kada vartojami ir kitokie matai, pvz.: svaras, colis, pėda, jardas. Tokius matus profesinėje literatūroje galima žymėti ir simboliais, pvz.: *lb* – svaras, *in* – colis, *ft* – pėda, *yd* – jardas. Populiarioje literatūroje juos geriau įvardyti žodžiais.

Nespecialiojoje literatūroje paprastai vartojami lietuviški sutrumpinimai, ne simboliai, ir po jų dedamas taškas, pvz., *val.* – valanda, *min.* – minutė, *sek.* – sekundė.

Tam tikrais simboliais ir kodais žymimi valstybių, kalbų pavadinimai, pinigų vienetai. Dažniausiai tai tarptautiniai ISO standartų patvirtinti kodai, pvz.: *LT* – Lietuva, *lt* – lietuvių kalba, *LV* – Latvija, *lv* – latvių kalba, *EE* – Estija, *et* – estų kalba, *PL* – Lenkija, *pl* – lenkų kalba. Pinigų vienetų simboliai: *Lt* – litas, *ct* – centas, *£* – svaras, *€* – euras, *\$* – doleris. Kartais, dažniausiai banko dokumentuose, vartojami valiutų kodai, pvz., *LTL* – litas, *EUR* – euras, *USD* – doleris.

Simboliais žymimos pasaulio šalys: šiaurė, rytai, pietūs, vakarai (*Š*, *R*, *P*, *V*), cheminiai elementai (pvz., *H* – vandenilis, *Zn* – cinkas, *Pb* – švinas).

Be simbolių, dar vartojami grafiniai ženklai. Jais galima žymėti procentus (%), promiles (‰), laipsnius (°), paragrafus (§), elektroninio pašto adreso jungiamąsias dalis (@) ir kt. Prieš šiuos ženklus dažniausiai paliekamas tarpas, išskyrus laipsnių žymėjimo atvejus, pvz.: 97 %; 1,6 ‰; § 28; +15°C. Vietoj grafinių ženklų gali būti vartojami žodžiai arba sutrumpinimai, pvz., 97 *proc.*, 1,6 *prom.*, 15 *laipsnių šilumos*.

Tekste grafiniai ženklai vartojami praleistoms cituojamų šaltinių dalims žymėti. Dažniausiai tokios dalys žymimos <...> arba [...], pvz.: *Kaip*

teigia R. Marcinkevičienė, „įvertinant žanro ir teksto tipo skirtį <...> reikia akcentuoti kalbinio, situacijos ir kultūros konteksto svarbą žanrui nustatyti“. Tame pačiame tekste praleistas dalis reikia žymėti tuo pačiu grafiniu ženklu.

Dažniausiai vartojami išnašų grafiniai ženklai – skaičiai arba žvaigždutės (*). Išnaša tekste žymima prieš skyrybos ženklą, be tarpo. Pvz.:

*Nėra prievardžių, atspindinčių bendruomenės gyvenimą ir pareigas kahale ar sinagogoje*⁸.

Išnaša puslapio apačioje:

⁸*Prievardžiai, atspindintys bendruomenės gyvenimą ir pareigas kahale ar sinagogoje, būdingi XVIII a. LDK žydų vadynei.*

Kai taškas ar kitas sakinio galo ženklas dedamas prieš uždaromąsias kabutes, išnašos ženklas atsiduria pačioje sakinio pabaigoje, pvz.:

*Jonynas, meno mokyklos steigimo idėjos autorius, yra rašęs: „Ta meno mokykla buvo geras šansas pradėti nuo savęs, imtis veiklos.“*³

LAIKO IR DATOS RAŠYMAS

Amžiai paprastai rašomi romėniškais skaitmenimis ir trumpiniu *a.*, pvz., *XXI a.* Amžių sandūra: *XX a. pab.–XXI a. pr.*

Metai rašomi arabiškais skaitmenimis ir trumpiniu *m.*, pvz., *1574 m.* Pateikiant metus skliaustuose, trumpinys *m.* nerašomas: *(1547)*.

Metai prieš Kristų ir po Kristaus nurodomi taip: *15 m. pr. Kr.*; *15 m.*

Visas žodis *amžius*, *metai* rašomas tik tada, kai to reikia teksto aiškumui arba stilistiniais sumetimais.

Data gali būti rašoma ilguoju ir trumpuoju būdu. Neoficialiose kalbos vartojimo srityse datą rašant trumpuoju būdu metus, mėnesį ir dieną reiškiančios skaitmenų grupės skiriamos brūkšneliais arba tarpais, pvz.: *2013-01-25* arba *2013 01 25*. Oficialiuose dokumentuose mėnuo paprastai nurodomas žodžių junginiu (*birželio mėnesį*, *gruodžio mėnesį*), pvz.: *Šis reglamentas priimtas 2012 m. vasario mėn.* Tarptautinių susitarimų ir sutarčių baigiamosios formuluotės data visada rašoma žodžiais, pvz.:

Priimta du tūkstančiai šeštųjų metų spalio dvidešimt ketvirtą dieną Briuselyje.

Kai data rašoma nurodant ir dieną, po mėnesio pavadinimo nerašoma mėn., pvz.: *2013 m. sausio 7 d.* (atkreiptinas dėmesys, kad vienaženkliai dienos skaitmenys rašomi be nulio).

Nurodant laiko tarpą, rašomi visi metų skaitmenys, pvz., *2001–2012 m.* (ne *2001–12 m.*). Vardijant metus, trumpinys *m.* nurodomas tik pabaigoje, pvz., *2006, 2009 ir 2012 m.*

Tikslaus laiko nurodymas: po valandas žyminčių skaičių rašomas sutrumpinimas *val.*, o po minutes žyminčių skaičių – *min.*, pvz., *8 val. 15 min.* Tarp skaičių, žyminčių valandas ir minutes, gali būti dedamas taškas, pvz., *8.15 val.* Siekiant atkreipti dėmesį, kad laikas yra tikslus, vietoj minučių gali būti rašomi nuliai, pvz., *12.00 val.* Laiko tarpas nurodomas brūkšniu arba prielinksniais *nuo* ir *iki*, pvz.: *9.00–10.30 val.*; *nuo 9.30 iki 10.30 val.*

SKIRIAMIEJI ŽENKLAI

Lietuvių rašytinėje kalboje vartojami šie skiriamieji ženklai: taškas (.), kablelis (,), kabliataškis (;), dvitaškis (:), brūkšnys (-), brūkšnelis (-), klausukas (?), šauktukas (!), daugtaškis (...), atidaromieji (( ) ir uždaromieji ( )) skliaustai, atidaromosios („) ir uždaromosios (“) kabutės, apostrofas ('), pasvirasis brūkšnys (/), tarpas. Šiame skyriuje aptariami ne visi, o tik aktualesni skiriamųjų ženklų vartojimo atvejai. Dėmesio neskiriama skyrybos ženklams (kableliui, šauktukui, klausukui, daugtaškiui), tačiau kalbama apie teksto skyrimą šriftu, citatų pateikimo būdus.

TAŠKAS

Taškas rašomas:

- a) tiesioginio sakinio ar išnašos gale, po numeruojamų punktų (pvz., 1.1.; 1.2.; 1.3.);
- b) tarp kelių antraštės dalių (net jei kitų kalbų čia rašomas brūkšnys ar brūkšnelis), pvz., *L serija. Teisės aktai; Mokslo festivalis. Kur iš namų dingsta šiluma?; Knygos recenzija. J. Jonasson „Šimtametis, kuris išlipo pro langą ir dingo“*;
- c) po kai kurių lietuviškų santrumpų, pvz.: *pvz., m. (metai), mėn. (mėnuo), d. (diena), kt. (kita), pan. (panašiai)*;
- d) tarp sutrumpinimų, pvz.: *a. k. (ne a/k) (asmens kodas), a. s. (atsiskaitomoji sąskaita), t. t. (taip toliau)*; lotyniškas priedas *Post scriptum* gali būti rašomas ir su taškais (*P. S.*), ir be taškų (*PS*).

Taškas nerašomas:

- a) po antraštinių sakinių, po nuotraukomis, lentelėmis, paveikslais, pvz.:
*4 pav. Specialybės kalbos patarimų knygelės
 1 lentelė. Lietuvių kalbos garsų klasifikacija*
- b) po ilgio, ploto, tūrio, masės, laiko ir kitų matų tarptautinių santrumpų, pvz.: *m, km, kg, t, s, cm², cnt, ha.*

Taško vieta citatose:

- a) jei citata nesudaro savarankiško sakinio, taškas rašomas už kabučių, pvz.:
Jis griežtai pareiškė, kad Europa „nelaiko paslėpusi rakto nuo kito pažangos etapo“.
Apie švietimo įstaigų pavadinimus taisyklių 1 punkte pasakyta, kad „juose reikia vengti nebūtinios informacijos“.
- b) jei citatą sudaro didžiąja raide pradedamas savarankiškas sakinys (ar keli sakiniai), taškas rašomas prieš uždaromąsias kabutes, pvz.:
Jis pareiškė: „Deryboms alternatyvos nėra. Esu įsitikinęs, kad Europa nori vystytis greičiau ir pasiekti daugiau tose srityse, kur tai įmanoma, tačiau nelenktyniaudama su savimi.“
Ciceronas sakė: „Įžangai reikia kuo daugiau svarumo ir kuo mažiau spindesio.“

KABLIATAŠKIS

Kabliataškis yra neutralus, bet už kablelį savaresnis ženklas, dedamas tarp tokių sakinio atkarpų, kurioms skirti kablelio nepakanka.

Kabliataškis gali būti rašomas:

- a) tarp sudėtinio sakinio dėmenų, jei jais pasakomos mintys yra nutolusios viena nuo kitos, pvz.: *Daiktų pavadinimai keliauja iš kalbos į kalbą kartu su daiktais; tuo būdu dar prieš Lietuvos valstybės*

susikūrimą į lietuvių kalbą yra atėjusios slavybės „šilkas“, „stiklas“, „katilas“ ir kt.

Kabliataškis gana dažnas mokslo kalboje, kur sakinio struktūra palyginti sudėtinga, pvz.: *Į jį [žanrą] orientuojamos kitos sritys, atsirenkant tai, kas žanriniu požiūriu svarbiausia: iš diskurso analizės, šiaip jau išvestinės ir daugelį kalbotyros sričių integruojančios disciplinos, paimta informacinės teksto struktūros samprata; iš funkcinės lingvistikos – teksto funkcijų apibrėžtys, teksto vientisumo ir rišumo kategorijos; iš retorikos teorijos – pagrindinių teksto tipų skirtis; iš literatūrologijos – intertekstualumo samprata; iš lingvistikos – modalumo aiškinimas ir kt. (Marcinkevičienė, 2008, 7);*

- b) tarp ilgesnių vienaarūšių sakinio dalių, kai jos išryškintos grafiškai – pažymėtos eilės numeriu arba raidėmis, rašomos iš naujos eilutės, pvz.:

Fakulteto taryboje buvo svarstomi šie klausimai: 1) dėstytojų darbo krūvio apskaita; 2) mokslo darbų publikavimo galimybės; 3) studentų mokslo darbų atranka tarptautiniam konkursui; 4) studijų programų tobulinimas.

Fakulteto taryboje buvo svarstomi šie klausimai:

- 1) dėstytojų darbo krūvio apskaita;*
- 2) mokslo darbų publikavimo galimybės;*
- 3) studentų mokslo darbų atranka tarptautiniam konkursui;*
- 4) studijų programų tobulinimas.*

Tokiais atvejais vienaarūšės sakinio dalis galima skirti ne tik kabliataškiais, bet ir kableliais.

BRŪKŠNELIS

Brūkšnelis (-) nepainiotinas su brūkšniu (–), paprastai vartojamu kaip skyrybos ženklas ir renkamam klavišais Alt +0150.

Brūkšnelis rašomas:

- a) tarp dviejų daiktavardžių, jei jie reiškia to paties daikto ar asmens pavadinimą, pvz.: *pasitarimas-seminaras, festivalis-apžiūra, kavinė-skaitykla, leidykla-spaustuvė, sekretorė-referentė, skulptorius-architektas, dažytojas-tinkuotojas; totorių-mongolų jungas*;
- b) tarp tikrinių daiktavardžių:
 dviejų to paties asmens pavardžių, pvz.: *Matulaitis-Labukas, Kymantaitė-Čiurlionienė, Benita Ferrero-Waldner, Leda Bristot-Moschettini*; tarp pavardę sudarančių žodžių nei brūkšnys, nei brūkšnelis nerašomas, pvz.: *Antuanas de Sent Egziuperi*;
 tarp pavardės ir slapyvardžio, pvz.: *Vincas Mykolaitis-Putinas, Juozas Tumas-Vaižgantas* (tarp dviejų ar daugiau to paties asmens vardų brūkšnelis nerašomas, pvz.: *Christianas Liudvikas Rozetis, Wolfgangas Amadėjus Mocartas, Žanas Polis Sartras, Vincė Vaidevutė Margevičienė*);
 dvigubuose geografinių objektų pavadinimuose, pvz.: *Šiaurės Reinas-Vestfalija, Moravija-Silezija, Kastilija-La Manča, Friulis-Venecija Džulija*;
 simboliniuose pavadinimuose, sudarytuose iš dviejų susijungusių organizacijų pavadinimų, pvz.: „*Santara-Šviesa*“ (organizacija), „*Švyturys-Utenos alus*“ (įmonė);
- c) kitais atvejais:
 jungiant prie arabiškų skaitmenų antrąjį sudurtinio žodžio dėmenį, pvz.: *50-metis, 5-dienis, 200-milijoninis, 40-tūkstantasis*;
 žymint išleistą žodžio dalį, pvz.: *moksleiviai (-ės), vardas (-ai), g-vė, m-kla*;
 prie arabiško skaitmens pridėdant kelintinio skaitvardžio galūnę, pvz.: *8-asis pulkas, 3-ioji simfonija, 2010-aisiais, 4-as kanalas, 1-a kategorija*;
 tarp datų žyminčių skaitmenų grupių, pvz.: *2012-09-03* (ne dokumentuose galima skirti ir tarpeliais, pvz., *2012 09 03*);
 tarp numerius žyminčių skaitmenų ar raidžių grupių, pvz.: *Pylimo g. 1-5, 2011-03-07 raštas Nr. 1D-743-(15), LST EN ISO 4618-3*;
 nurodant pašto kodą, pvz.: *LT-01100*.

Brūkšnelis gali būti rašomas tarp dviejų sintaksiškai lygiaverčių būdvardžių (dažniausiai su priesaga *-inis*), reiškiančių vieną kompleksinę ypatybę, pvz.: *silabinė-toninė eilėdara, klausiamieji-santykiniai įvardžiai, socialinė-ekonominė sistema*.

Brūkšnelis nerašomas:

- a) tarp sintaksiškai nelygiaverčių daiktavardžių, iš kurių vienas (paprastai antrasis) paaiškina, patikslina, papildo kitą ir eina jo priedėliu, pvz.: *šalys narės, miestas valstybė, įmonė partnerė, analitikas programuotojas, vairuotojas ekspeditorius, gydytojas psichiatras, slaugytoja masažuotoja, inžinierius elektrikas, inžinierius darbų vykdytojas, šaltkalvis santechnikas, sąskaita faktūra, šiaurės žemaičiai kretingiškiai*.

Taisytini ir šie junginiai: *daiktai-simboliai* (= *simboliniai daiktai*); *motyvai-simboliai* (= *simboliniai motyvai*); *Sruogos-pasakotojo pozicija* (= *Sruogos, kaip pasakotojo, pozicija*);

- b) kai daiktavardžiai yra sintaksiškai lygiaverčiai, bet žymi ne vieno, o dviejų dalykų pavadinimus, jie jungiami ne brūkšneliu, o jungtuku *ir*, pvz.: *pajamos ir išlaidos* (ne *pajamos-išlaidos*), *aguonų ir varškės padažas* (ne *aguonų-varškės padažas*), *baltų ir slavų santykiai* (ne *baltų-slavų*), *statybos ir montavimo darbai* (ne *statybos-montavimo darbai*), *Lietuvos ir Islandijos sutartis* (ne *Lietuvos-Islandijos*), *Sosiūro ir Fortunatovo dėsnis* (ne *Sosiūro-Fortunatovo dėsnis*), *istorinis ir kultūrinis kontekstas* (ne *istorinis-kultūrinis kontekstas*).

Pastaba. Vietoj brūkšneliu sujungtų būdvardžių, kur galima, rekomenduotina vartoti sklandesnes konstrukcijas, pvz.: *silikatiniai betono* (ne *silikatiniai-betoniniai*) *dirbiniai, ortopedinių protezų* (ne *protezinis-ortopedinis*) *skyrius, gamybinės technikos* (ne *gamybinis-techninis*) *skyrius*. Sudėtinių terminų rašybą būtina pasitikrinti Lietuvos kalbos komisijos apčiuotuose specialiuosiuose terminų žodynuose, Lietuvos Respublikos terminų banke ir kitose duomenų bazėse (žr. *Leksikos skyriuje*).

BRŪKŠNYS

Kaip skyrybos ženklas, brūkšnys nuo teksto atskiriamas tarpais. Jis gali būti rašomas:

- a) vietoj praleistos tarinio jungties arba savarankiškos sakinio dalies, jei norima paryškinti praleidimą, pvz.:

Prekyba vaistais – pelningas verslas visame pasaulyje;

Debatai – tai veikla, padedanti įgyti įgūdžių, kurie labai reikalingi šiuolaikinėje visuomenėje;

Žodį „terminas“ ir sąvoką „terminas“ skirtingų mokslo sričių specialistai supranta nevienodai: vienaip – logikai, kitaip – filosofai, trečiaip – sociologai ir t. t.;

Kaina – 2 EUR, PVM – 0,31 EUR (įskaičiuota);

- b) bejungtukuose sakiniuose reiškiant apibendrinimą, sąlygą, laiką, nuolaidą, priežastį, neatitiktį ir pan., pvz.:

Išmaniųjų telefonų programėlės tinka ne tik pramogoms – jos padeda greitai sužinoti naujienas, tvarkyti buitines reikalus;

Padidins vyriausybė pelno mokesť – gamintojai ims slėpti pelną;

Bene daugiausia problemų kelia Šiaurės Vakarų Lietuvoje išgaunamas vanduo – kai kuriose vandenvietėse yra fluorida, o šiaurinėje dalyje (Joniškio r.) – sulfatų;

Nesuprantu žmonių, kurie bijo keliauti į Japoniją, – esą per toli ir per daug svetima;

- c) po vienaarūšių sakinio dalių prieš apibendrinamąjį žodį, pvz.:

Gamtos išteklių išeikvojimas, vandens šaltinių išdžiūvimas ir gyvūnų suniokojimas – visa tai kelia etninę įtampą ir konfliktus Afrikos Kyšulyje;

Gimines, kaimynus, draugus, šiaip pažįstamus – visus suvadino paminiėti gražios sukakties;

- d) įspraudoose, pvz.:

Laboratorijos steigėjas yra Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (toliau – Muitinės departamentas);

- e) skiriant tiesioginę kalbą, pvz.:
- *Idėja sukurti filmą apie krepšinį kilo dar per 1988 metų olimpiadą, – prisipažino Marius Markevičius interviu specialiai „TV antenai“;*
  - *„Idėja sukurti filmą apie krepšinį kilo dar per 1988 metų olimpiadą“, – prisipažino Marius Markevičius interviu specialiai „TV antenai“.*

Brūkšnys be tarpų rašomas tarp dviejų ar daugiau savarankiškų žodžių ar skaitmenų, žyminčių:

- a) daiktų bei reiškinių vietos, laiko, kiekio, eilės ir pan. ribas, pvz.:
- Lietuvių–anglų kalbų žodynas;*
  - Greitkelis Kaunas–Vilnius;*
  - 2013–2014 m. ekonomikos perspektyvos;*
  - Steigiamasis susirinkimas vyks spalio 18–19 d.;*
  - Bus svarstomi 150–204 straipsniai;*
  - Žr. informaciją 21–23 p.;*
  - Atsiskaitomasis laikotarpis 2011 m. sausio 2 d.–2012 m. gruodžio 31 d.;*
- b) tarp skaitmenų, nusakančių apytikslį kiekį, dydį, pvz.:
- 2012 m. eksportas išaugo 12–13 procentų;*
  - Projektas kainuos 300–400 tūkstančių eurų.*

Jei apytikslis dydis ar kiekis nusakomas žodžiais, brūkšnys nerašomas, pvz.:

- Prekybos centras vos už dviejų trijų žingsnių;*
- Karkasas surenkamas per tris penkias dienas;*
- Arbatą pasaldinkite vienu dviem šaukšteliais cukraus.*

Brūkšnys (arba brūkšnelis) nerašomas ir tarp žodžių *aukšty-n-žemyn* (= *aukšty-n žemyn*), *kairėn-dešinėn* (= *kairėn dešinėn*).

Kartais iš dviejų brūkšniu (ar brūkšneliu) sujungtų žodžių pakanka vieno, pavyzdžiui: *laiškas-sveikinimas* (= *sveikinimas*), *vakarų-susitikimų* (= *susitikimų*) *organizavimas*, *pokalbis-diskusija* (arba *pokalbis*, arba *diskusija*).

DVITAŠKIS

Dvitaškis yra aiškinamosios reikšmės ženklas, dedamas tarp tokių dėmenų, kurių antrasis paaiškina, patikslina pirmąjį.

Dvitaškis rašomas:

- a) po apibendrinamojo žodžio prieš vienuosį sakinio dalis, pvz.:
Smulčiau reportažai gali būti skirstomi pagal temas: kriminaliniai, kariniai, teisminiai, gamybiniai, moksliniai, istoriniai ir pan.;
Nutarta siūlyti tokių projekto administravimo grupę:
  - 1) projekto vadovas Vytautas Namajūnas;
  - 2) finansininkė Asta Kirvaitienė;
  - 3) vadybininkė Silvija Albertienė.
- b) tarp sudėtinio sakinio dėmenų, kai pradžioje pasakytą mintį paaiškina ar paremia tolesnis dėmuo, pvz.:
Šiomis dienomis Panevėžio teatras „Menas“ laukia norinčių paragauti aktorius duonos: į teatro studiją priimami nauji nariai; Tu kalbi teisingai: į mano kalną gali įkopti tik tai skaidrūs kaip krištolas žmonės;
- c) antraštėse, kai antrasis dėmuo sukonkretina (dažniausiai susiaurina) pirmąjį, pvz.:
Dabartinė lietuvių kalba: nuostatos ir vartosena;
A. Šapokos redaguota „Lietuvos istorija“: parengimas ir koncepcija;
- d) prieš dėmenį, kuriuo netiesiogine kalba atpasakojami kieno nors žodžiai (pastaruju metu ypač populiarus tokio tipo žiniasklaidos straipsnių antraštės), pvz.:
Finansininkai: politikų pajamos gali siekti milijonus, o mokesčiai – iki 2 proc.;
D. Grybauskaitė: susidaro įspūdis, kad energetikos prievaizdai gina monopolininkus;

e) prieš tiesioginę kalbą, pvz.:

R. Dargis: „Tuščius namus Lietuvoje reikia griauti, o guvius protus – auginti“;

Mokesčių teisės žinovas buvo atviras: „Nusprendėme išvykti iš Prancūzijos ir apsigyventi arba Londone, kur galioja patrauklus mokesčių režimas, arba Briuselyje.“;

Dar Aristotelis rašė: „Retorika apima visas žmogaus gyvenimo sritis.“

SKLIAUSTAI

Skliaustai vartojami nuo pagrindinio teksto nutolusioms pastaboms, paaiškinimams, tekste esančioms nuorodom, įspraudams ir pan. išskirti, pvz.:

Į užsienį siunčiamuose raštuose dokumento sudarytojo pavadinimas gali būti rašomas ne tik lietuvių, bet ir pasirinkta užsienio kalba (kiti rekvizitai – užsienio kalba);

Internete galima rasti vietovardžių duomenų bazę, parengtą L. Bilkio (žr. <http://www.autoinfo.lt/webdic/>; dešinėje „Vietovardžiai“);

Užpildykite anketą (žr. 3 pav.);

Vokietijos teisingumo ministerija (vok. Bundesministerium der Justiz– Sąjungos justicijos ministerija) – Vokietijos vykdomosios valdžios institucija;

Lietuvos pramonininkų konfederacija (LPK) sudarė ir vakar pristatė pasiūlymų politinėms partijoms sąrašą.

Skliaustuose rašomi teksto autoriaus intarpai į cituojamą tekstą. Prie autoriaus pastabų, paaiškinimų ar korekcijų po brūkšnio kursyvu pridėdami autoriaus inicialai, pvz.:

„Pradėsiu nuo pirmojo punkto“ (t. y. kilmės. – R. K.), – sako viešosios kalbos autorius ir pereina prie kitos kompozicijos dalies – pasakojimo.

Cituojant norimus žodžius ar teiginius galima išryškinti, tačiau tokius citatos pakeitimus būtina nurodyti, pvz.:

„Brandžiose bendrinėse kalbose nebūna ištisinės kodifikacijos“ (pa-
braukta mano. – V. P.).

Dalykinėje kalboje vieną iš jungtukų *ir, ar, arba*, nurodančių pasirinkimą, rašome skliaustuose, o ne skiriame pasviruoju brūkšniu (kaip anglų kalboje *and/or*), pvz.:

<...> (išskyrus asmenis, gavusius netekto darbingumo (invalidumo)
ar senatvės pensiją, paskirtą ir (ar) mokėtą pagal šį įstatymą);

<...> asmens perdavimas pagal Europos arešto orderį pažeistų pa-
grindines žmogaus teises ir (ar) laisves;

Teismas, įvertinęs atsakomybę lengvinančias ir (arba) atsakomybę
sunkinančias aplinkybes, jų kiekį, pobūdį ir tarpusavio santykį, taip
pat kitas 54 straipsnio 2 dalyje nurodytas aplinkybes, motyvuotai
parenka švelnesnę ar griežtesnę bausmės rūšį.

Jei reikia pagal prasnę, galima rašyti dvejus skliaustus, pvz.:

Poli(oksi(dimetilsililenas));

Ši sutartis (Europos Sąjungos bei Ekonominės ir pinigų sąjungos
(EPS)) pasirašyta 1992 m. vasario mėn.

Praleistoms teksto vietoms žymėti gali būti vartojami laužtiniai
skliaustai su daugtaškiu ([...]) arba trikampiai (<...>), pvz.:

Priežastis, dėl kurios aptariama tokia plati periodikos tekstų skalė,
[...] yra jų populiarumas ir pernelyg menkas diskurso analitikų dė-
mesys šiai sričiai.

Priežastis, dėl kurios aptariama tokia plati periodikos tekstų skalė,
<...> yra jų populiarumas ir pernelyg menkas diskurso analitikų
dėmesys šiai sričiai.

KABUTĖS

Kabutės yra porinis tiesioginės kalbos, citatų, žodžių, apie kuriuos kalbama, ir kitokių teksto vietų išskyrimo ženklas. Jų paskirtis – žymėti kitos kilmės (svetimus) teksto elementus.

Įvairiose kalbose kabutės rašomos skirtingai. Lietuviškos atidaromosios kabutės primena devynetukus, uždaromosios – šešetukus („“). Nelietuviškoje kompiuterio klaviatūroje jas galima surinkti klaviatūra: Alt+0132 ir Alt+0147; lietuviškoje klaviatūroje kabutės yra – jos renka-mos spaudžiant atitinkamus kabutėmis pažymėtus klavišus.

Kabutės rašomos:

- a) skiriant tiesioginę kalbą. Kai tiesioginė kalba eina prieš autoriaus žodžius ir yra skiriama kabutėmis, jos galo ženklai (šauktukas, klaustukas, daugtaškis) rašomi prieš uždaromąsias kabutes, o kabulis – po kabučių, pvz.:

„Turizmo įstatyme aiškiai nustatyta, kas yra paslaugos teikėjas“ – pareiškė kelionių agentūros „Baltic Travel Service“ vadovas.

„Jeigu žmogus pareiškia kokią nors valią, galbūt turi teisę, kad ji būtų įgyvendinta?“ – į klausimą klausimu atsakė STT pareigūnas.

„Ar po šitokios reformos dar kas nors norės studijuoti?!“ – neslėpė pasipiktinimo Valerijus.

- b) cituojant kitų autorių mintis, pvz.:

Pasak J. Grušo, „gamta, kurdama žmogų, pasijuto kalta, nepadariusi visko, ką reikia padaryti, ir atitaisydama davė žmogui galią kurti metaforą“.

Tropas „neturėtų būti įkyrus, antraip pasirodys, kad perkeltinės reikšmės žodis ne užėmė, o jėga užgrobė svetimą vietą“ (Cicero, De oratore III, 41, 165).

Ir oratoriui, ir aktoriui tinka antikos laikų posakis „Ars – celare artem“ (menas yra paslėpti meną).

- c) rašant simbolinius tikrinius pavadinimus, pvz.:

Lietuvos nacionalinė vežėjų automobiliais asociacija „Linava“; sodininkų bendrija „Rugelis“; akcinė bendrovė „Lietuvos draudimas“; Durpių įmonių asociacija „Lietuviškos durpės“; kompiuteriniai tinklai „CompuServe“, kompanija „Cisco“; kelionių bendrovė „Filiz Tours“;

kabutės nerašomos, kai simbolinis pavadinimas tampa bendrinio žodžiu, pvz.: „Lego“ kubelio aukštis 9 mm (= Lego kubelio aukštis 9 mm); „Validolis“ – raminamasis vaistas (= Validolis – raminamasis vaistas);

- d) išskiriant žodį ar žodžių junginį, vartojamą neįprasta perkeltine ar priešinga reikšme, pvz.:

Iš čigonų lūšnų ir lūšnelių pasidarė ištisas „architektūrinis ansamblis“;

„Ankstu“ rytą pakilęs iš lovos studentas skuba į trečią paskaitą;

Dalis mūsų parlamentarų rodo pavyzdžiu baltarusišką diktatorišką „demokratiją“;

Ateityje ši šauni šventė tik tobulės ir „apdulkėti“ nė nesiruošia.

Jei pavartoto termino, mokslo kalbos metaforos perkeltinė reikšmė jau įprasta, daug kartų girdėta, kabutės nebūtinės. Pavyzdžiui, įprastais pasakymais galima laikyti terminus *pelė* (kompiuterija), *balnas* (matematika), *sliėkas* (technika), *vieno langelio principas* (viešasis administravimas), *gyvybės langelis* (vieta, kur nenorintys auginti savo vaikų tėvai gali anonimiškai juos palikti) ir pan. Tekste jie rašytini be kabučių: *Lietuvoje pradėti steigti gyvybės langeliai; Prie Klaipėdos universitetinės ligininės 2-ojo korpuso (vadinamo Gimdymo namais) durų oficialiai atidarytas gyvybės langelis.* Tas pats pasakytina ir apie junginius *karštoji linija, šaltasis karas, pinigų plovimas, kainų burbulas, šešėlinė ekonomika, protų nutekėjimas, žalioji korta, minčių lietus, baltoji dėmė, juodoji dėžė, juodoji rinka, kietas riešutas, programinės įrangos piratavimas*, pvz.:

Iki lietuvių atvykimo ši Afganistano teritorija buvo baltoji dėmė pasaulio archeologijos žemėlapiuose.

Kabutės nerašytinos ir šiais atvejais:

Kada prasidėjo staliaus gaminių era, sunku pasakyti (ne „staliaus gaminių era“);

*durys buvo pirmoji žmogaus būsto vizitinė kortelė (ne „vizitinė kortelė“);
priemonės šlifavimo pėdsakams pašalinti (ne „pėdsakams“);*

siekiami išvengti šiltnamio efekto (ne „šiltnamio efekto“);

krovinius veža nuo durų iki durų (ne „nuo durų iki durų“);

Antra vieta pagal svarbą skiriama gėlių ir paukščių tematikai (ne „gėlių ir paukščių“);

Pasakoje yra keletas labai gudriai sumanytų dalykų, kurie stumia veiksmą, neleidžia baigtis kūriniumi (ne „stumia“);

Turbūt visi esame patyrę, kaip nelengva atsiplėšti nuo skaitomo įdomaus teksto (ne „atsiplėšti“).

Kabutėse nerašomi po įvardinių žodžių vadinamasis, tariamasis einantys tiesioginės ar įprastinės perkeltinės reikšmės žodžiai, pvz.:

Įmonės turtą sudarė vadinamasis „specialusis“ ir nuosavas turtas (turi būti: Įmonės turtą sudarė vadinamasis specialusis ir nuosavas turtas);

Tokios vadinamosios „pumpurinės“ įmonės paprastai yra universitetų partnerės (turi būti: Tokios vadinamosios pumpurinės įmonės paprastai yra universitetų partnerės);

Ne visą tariamąją „šiuolaikinę“ muziką galima laikyti muzika (turi būti: Ne visą tariamąją šiuolaikinę muziką galima laikyti muzika);

Vartotojai raginami neapsigauti pirkdami neva „natūralią“ kosmetiką (turi būti: Vartotojai raginami neapsigauti pirkdami neva natūralią kosmetiką).

Su kabutėmis netinka rašyti svetimžodžius, žargoninius žodžius, kuriems turime lietuviškų atitikmenų, pvz.:

Teisiamieji ir nukentėjusysis gamino aguonų nuovirą norėdami pabandyti patirti „kaifą“ (= malonumą, pasitenkinimą, narkotinę euforiją);

Gaminti naminius „miuslius“ (= javainius) verta;
„Perdozavus“ (= Per ilgai dirbant) būrelių vaikams gresia stresas dėl laiko stokos;

Elektros tilto klausimas, pradėtas gvildinti 1992-aisiais, daugiau „nebuvo aktyvuojamas“ (= nebuvo keliamas).

Nerekomenduotina su kabutėmis rašyti pravardžių, slapyvardžių, pseudonimų, pvz.:

Vilniuje buvo minimos partizano Vanago 50-osios žūties metinės;
Daugelis net nežinojo Kazio tikrosios pavardės – vadino kaip ir tėvus pravarde – Kuosomis;

Rubliauskas krepšinio pasaulyje žinomesnis Rublio pravarde;

Valachijos princo Vlodo III tėvo pravardė Drakula kilo iš Drakono riterių ordino pavadinimo;

Vilniaus apygardos teismas baigė nagrinėti pirmąją Panevėžio tulpinių gaujos narių bylą.

Ne su kabutėmis, o kitokiu šriftu (paprastai kursyvu) rašomi kitų kalbų populiarūs posakiai, pvz.: *carpe diem* (naudokis proga, negaišk laiko), *de jure* (teisiškai), *de facto* (faktiškai, iš tikrųjų), *ego* (aš), *ex officio* (pagal pareigas), *sic!* (taip!), *in corpore* (visi susirinko) ir pan. Pavyzdžiui: Priešininkas, nepajėgdamas atremti argumentų, kartais ima kritikuoti asmenį, o ne mintį, t. y. griebiasi *argumentum ad hominem*.

Tekste pasitaiko atvejų, kai susiduria dvejios kabutės – tarkim, cituojamas tekstas, kuriame kabutėse dar pateikiamas ir koks nors pavadinimas, pavyzdžiui: *Komisijos narys pažymėjo: „Kilo ginčų dėl bendrovės „Microsoft““*. Šio sakinio gale pakaktų ir vienu kabučiu. Be to, dvejų kabučių galima išvengti, pavyzdžiui, vieną iš skirtinų dalių rašant kitu šriftu: *Komisijos narys pažymėjo: „Kilo ginčų dėl bendrovės Microsoft“*.

Gali būti vartojamos ir viengubosios kabutės. Jomis paprastai skiriami augalų veislių pavadinimai, lingvistų darbuose kartais su šiomis kabutėmis pateikiama žodžio ar žodžių junginio reikšmė, pvz.: *pluoštinių linų veislė ‘Kastyčiai’, braškės ‘Venta’; sėdėti aukštoje kėdėje ‘užimti aukštą postą’*.

APOSTROFAS

Apostrofas – tai kablelis, dedamas viršutinėje eilutės dalyje ('). Jis rašomas:

- a) pažymėti praleistam balsiui, pvz., romanų kalbų žodžiuose: pranc. *l'homme*, „*l'Humanite*“; it. *l'inizio*, *Gabriele D'Annunzio*, taip pat adaptuotuose tikriniuose varduose, pvz.: *L'Anžas*, *O'Henris*, *D'Abernonas*, *Žana d'Ark*, *Marselis l'Erbjė*;
- b) prieš lietuviškas galūnes po autentiškų tikrinių vardų, kurie baigiasi netariama balse ar priebalse, pvz.: *Verlaine'as*, *Saussure'as*, *Chateaubriand'o*, *Lautreamont'ui*;
- c) prieš lietuviškas galūnes po autentiškų tikrinių vardų, turinčių tariamą balsę gale, pvz.: *Mastrelli'ui*, *Hemingway'aus*, *Goethe's*, *Goethe'i*;
- d) gali būti rašomas vietoj metų pirmųjų dviejų skaičių, kai pavadinime nurodoma data, pvz., „LIFE'09“.

TARPAS

Tarpas gali būti paprastas (renkamas ilgu tarpo klavišu *Space*) arba jungiamasis, renkamas (klavišais *Shift+Ctrl+Space*) tada, kai norima, kad tekstas išliktų vienoje eilutėje.

Tarpas tarp žodžių, skaičių ir kitų ženklų paliekamas:

- a) tarp vardo raidės ir pavardės (jungiamasis tarpas), pvz.: *A. Buge-nis*, *L. Asanavičiūtė*;
- b) tarp žodžio ir kitos to žodžio formos galūnės ar baigmens, pvz.: *vertėjai (-os)*, *dalyvis (-ė)*; jei skliaustuose parašytas baigmuo atskliaustas natūraliai prišlyja prie žodžio, tarpas nepaliekamas, pvz.: *mokytoja(s)*, *valdytoja(s)*, *mokymas(is)*, *nu(si)imti*;
- c) po skyrybos ženklo prieš žodį ar skaičių, pvz.:
2012 m. seminarų datos: rugsėjo 28 d., spalio 12 d., lapkričio 6 d. ir gruodžio 14 d.

- d) tarp punkto ar papunkčio paskutinio skaitmens ir pirmojo žodžio, pvz.:
 2.2. *Tarpasmeninė funkcija*
 2.2.1. *Pozicinė reikšmė*
 2.2.2. *Reliacinė reikšmė*;
- e) tarp žodžio ir pasvirojo brūkšnio ar dviejų pasvirųjų brūkšnių, taip pat tarp vieno ar dviejų statinių (vertikaliųjų) brūkšnių, pvz.:
einamoji / atsiskaitomoji sąskaita;
Kalbos kultūros testai moksleiviams // Kalbos aktualijos;
autentiškas, -a tarpt. | tikras, -a;
rezultatas tarpt. || padarinys, pasekmė, vaisius;
- f) tarp skaičiaus ir mato, dydžio ir kt. simbolių bei santrumpų (jungiamasis tarpas), pvz.:
XXI amžius; 1253 m. liepos 6 d.; 17 val. 20 min.; 40 mln.; 5 000 EUR; 100 kg; 70 %; § 19;
- g) tarp dvinarių santrumpų (jungiamasis tarpas), pvz.:
t. y.; t. t.; m. m.; š. m.; a. k.; pr. Kr.; doc. dr.;
- h) rašant datą (jungiamasis tarpas), pvz.: 2012 09 26;
- i) tarp vieno skaičiaus skaitmenų grupių (grupuojama po tris skaitmenis; būtinas jungiamasis tarpas), pvz.:
10 000 Lt; 300 000 EUR; 4 000 ha;
 sveikojo skaičiaus skaitmenų grupės taškais ar kableliais neskiiriamos (ne *300.000 EUR* ar *300,000 EUR*, o *300 000 EUR*). *Excel* lentelėse tarp skaitmenų grupių vietoje tarpų rašomi taškai; dešimtosios, šimtosios ir t. t. skaičiaus dalys nuo sveikojo skaičiaus atskiriamos kableliais be tarpo, pvz.: *6,5 kg; 284,32 mln. Lt; 17,2 proc.*;
- j) tarp aritmetikos ženklų (+, -, x, :, =, <, > ir kt.), pvz.: *5 > 3; 5 - 3; 3 x 4*.

Tarpas nepaliekamas:

- a) po žodžio ar skaičiaus prieš skyrybos ženklus: tašką, šauktuką, klaustuką, dvitaškį, daugtaškį, kablelį, kabliataškį, po atidaromojo skliausto ir prieš uždaramąjį skliaustą;
be tarpų rašomos kai kurios ženklų kombinacijos, pvz.: ?!; ?..; !..; !!!, tačiau po kablelio prieš brūkšnį tarpas paliekamas, pvz.: *Poezija turi nutiesti tiltą iš kūrėjo į skaitytoją arba, kaip yra pasakęs V. Mykolaitis-Putinas, – iš širdies į širdį; „Bet, – kalbėjo jis, – dar lieka plati dirva privačiai iniciatyvai.“*
- b) po žodžio, skaitmens ar simbolio ir viršutinio bei apatinio indekso, pvz.:
 $B_2, B_6, B_{12}, D\check{Z}_{6e}, LK\check{Z}_e, 3^a, 3^{4b}, m^2$;
Pašto siuntų adresavimo tvarka nustatyta susisiekimo ministro įsakymu patvirtintose Universaliose pašto paslaugų teikimo taisyklėse¹; Europos Parlamento ir Tarybos 2011 m. kovo 9 d. direktyva 2011/17/ES²;
- c) tarp raidės ir skaitmens, nurodant popieriaus lapo formatą, pvz.: A3, A4, A5;
- d) tarp žodžių ar skaičių, kuriais nurodomos tam tikros ribos, ir brūkšnio (žr. brūkšnys be tarpų);
- e) tarp skaičių ar santrumpų ir pasvirojo brūkšnio, pvz.:
Nr. 12/21; tel./faks.;
- f) tarp punkto ir papunkčio skaičių, pvz.: 1.2.; 3.1.2.;
- g) tarp dešimtainės trupmenos skaičių, skiriamų kableliais, pvz.: 0,13; 2,35; 15,483;
- h) žymint bemačių skaičių santykį, pvz., 1:50 000 (mastelis), tikslų laiką, pvz., 20:19:04.
- i) interneto ir elektroninio pašto adresuose, pvz.: *http://www.vilnius.lt; knygnas@melc.lt.*

PASVIRASIS BRŪKŠNYS

Pasvirasis brūkšnys rašomas:

- a) tarp greta vartojamų alternatyvius dalykus reiškiančių žodžių, pvz.:

tel./faks.; Nr.12/34;

Ištaisomos iškreiptos vardo ir / ar pavardės formos;

Sprendimus priima rajonų / miestų tarybos;

Atidaroma einamoji / atsiskaitomoji sąskaita;

Pasirašo pirmininkas ir / arba pirmininko pavaduotojas;

Jis atsikratė įkyraus pašnekovo / įkyrių pašnekovu / nuo įkyraus pašnekovo;

Sriuba / Soup.

Alternatyvumas gali būti nurodomas ir skliaustais, pvz.:

Pasirašo pirmininkas ir (arba) pirmininko pavaduotojas;

Sprendimus priima rajonų (miestų) tarybos;

- b) tarp tam pačiam pastatui pagal skirtingas gatves suteiktų numerių, pvz.:

Vytauto g. 5 / Žemaitės g. 2;

- c) nurodant kokio nors fizinio dydžio santykį su pasirinktos vienetų sistemos dydžiais, pvz.:

vėjas 5–7 m/s; greitis 12 Mb/s; važiavo 130 km/h greičiu;

- d) nurodant tam tikrą informaciją dokumentų indeksuose, internetiniuose adresuose, kompiuterių programose, literatūros sąrašuose, pvz.:

rašto Nr. 35/509;

Europos Tarybos direktyva 76/308/EEB;

MS Office 97/2000;

www.vlkk.lt/naujienos;

Marcinkevičienė R. Eufemijos grimasos / Kalbos kultūra, 71, 1998, p. 75–78;

- e) nurodant tekstą, parašytą atskirose eilutėse, cituojant poeziją, pvz.:

Posėdžio pirmininkas / Posėdžio sekretorius / Dalyvauja...

Iš nieko nenoriu nieko / Jei noriu – tik iš savęs. / Man reikia save bent sykį / Aplinkui žemę apvest. (Just. Marcinkevičius).

Jei tekstas išverstas iš kitos kalbos, pasvirasis brūkšnys lentelėse, sąrašuose, formulėse rašomas kaip originalo tekste.

Pasvirasis brūkšnys nerašomas:

- a) tarp žodžių, susijusių priklausomybės santykiais, santrumpų, pvz.:

asmens kodas – a. k. (ne a/k);

atsiskaitomoji sąskaita – a. s. (ne a/s);

pašto dėžutė – p. d. (ne p/d);

- b) nurodant metų ribas, pvz.:

2000–2007 m. (ne 2000/2007 m.).

TEKSTO SKYRIMAS ŠRIFTU

Tekstas rašomas vienu kuriuo nors šriftu (dažniausiai vartojami *Times New Roman*, *Arial*, filologų reikmėms ypač tinka *Palemonas*), o pasirinkto šrifto stilių galima keisti, jei reikia ką nors išskirti, ypač akcentuoti, atkreipti skaitytojo dėmesį. Skiriami keturi šrifto stiliai: paprastas, pusjuodis, kursyvinis (pasvirasis), pusjuodis kursyvinis (pasvirasis).

Pagrindinis tekstas rašomas paprastuoju šriftu.

Pusjuodis šriftas tinka teksto, jo skyrių ir poskyrių pavadinimams (pasirenkant atitinkamo dydžio raides), pavyzdžiui:

BENDRIEJI ŽODYNAI

Aiškinamieji žodynai

1. Aiškinamųjų žodynų rūšys

2. Aiškinamųjų žodynų straipsnio sandara

2.1. Lema

2.2. Fonetinių duomenų laukas

Akademiniuose tekstuose pusjuodžiu šriftu gali būti rašomi svarbiausi, labiausiai akcentuojami dalykai, t. y. sąvokų apibrėžtys, reikšmingiausi teksto žodžiai, įsidėmėtini atvejai ir pan. Pavyzdžiui:

Balso stiprumo kitimas tariant ilgąjį skiemenį vadinamas priegaide;

Vienas iš mokslinės kalbos požymių yra **metakalba**. Tai kalbėjimas apie patį tekstą. Ji gali būti vartojama pristatant temą, paaiškinant metodus, susiejant pastraipas, skyrius ir poskyrius, atskiriant savą tekstą nuo cituojamo [...]. Visa tai lemia metakalbos vienetų pasirinkimą:

- **metapastraipos** rašomos skyrių pradžioje bei pabaigoje [...];
- **metasakiniai** nurodo skyriaus temą;
- **metažodžiai** rodo loginį ir semantinį pastraipų ir sakinių ryšį [...] (pagal BSKK, p. 248)

Kursyvinis šriftas akademiniuose tekstuose būtina rašyti visus pateikiamus pavyzdžius, pvz.: Jei lema laikoma tik bendratis, kaip homonimai turi būti pateikiami veiksmožodžiai *gesti genda gedo* ir *gesti gęsta geso*. (Leksikografija, p.163).

Kursyvu taip pat rašomi visi nelietuviški žodžiai ar žodžių junginiai, knygų ir kitų leidinių pavadinimai, pvz.:

Įvairios kalbos žodynams pavadinti dažniausiai vartoja lotyniškos kilmės terminus: anglų – *dictionary*, ispanų – *diccionario*, italų – *vocabolario*, prancūzų – *vocabulaire, dictionnaire*;

Pirmasis Websterio žodyno variantas *A Compendious Dictionary of the English language* („Trumpas anglų kalbos žodynas“) buvo paskelbtas 1806 m.;

Kursyvu rašomi neverčiami lotyniški ir kitų kalbų paplitę posakiai, pvz.: *de jure, de facto, in corpore, homo sapiens, pro et contra, force majeure, forte, cherchez la femme* ir pan.

Pavyzdžiai tekste:

Tai nebuvo *lapsus mentis* ar *lapsus linguae* – politikas sąmoningai siekė suklaidinti rinkėjus;

Valstybei žemė priklauso *de facto*.

Augalų ir gyvūnų rūšių, veislių pavadinimai lotynų kalba taip pat skiriami kursyvu, pvz.: baltasparnė žuvėdra (lot. *Chlidonias leucoptera*); usūrinis šuo (lot. *Nyctereutes procyonoides*); dirvinė aklė (lot. *Galeopsis tetrahit*).

Kursyviniu šriftu taip pat gali būti rašomi kompiuterinių programų pavadinimai, pvz.: programa *MS Office 2002 XP*; programa *Word*.

Jei kursyvu pateiktame pavyzdyje norima atkreipti dėmesį į svarbesnį žodį ar žodžių junginį, jis dar gali būti paryškintas pusjuodžiu šriftu arba pabraukiamas (kartais – išretinamas), pvz.:

Tokios diskusijos šiuo metu išlieka hipotetinėmis, nes pats diskutavimas, kalbėjimas ir bendra analizė šiandieninėje Lietuvoje neturi favoritų;

Tokios diskusijos šiuo metu išlieka hipotetinėmis, nes pats diskutavimas, kalbėjimas ir bendra analizė šiandieninėje Lietuvoje neturi favoritų: visiems bus geriau, jei nesusišnekėsime.

CITATŲ SKYRIMAS

Citatos tekste išskiriamos kabutėmis (išskiriant kitokiu šriftu ar kitu grafiniu būdu, kabutės gali būti nerašomos).

Kai citatą sudaro atskiras sakinys ar keli sakiniai, po įvardinių žodžių dedamas dvitaškis, o citata paprastai rašoma toje pačioje eilutėje (ilgesnė citata gali būti pradedama nauja pastraipa), pvz.:

VMI viršininko pavaduotoja patvirtino: „Planuojame išsiųsti elektroninius laiškus, ragindami pasidomėti, ar šie fiziniai asmenys neturi mokėti nekilnojamojo turto mokesčio.“

Po citatų esantys ir į jas įsiterpę autoriaus žodžiai rašomi taip, kaip autoriaus žodžiai prie tiesioginės kalbos, pvz.:

„Džiaugiuosi, kad galime apdovanoti tiek daug sportininkų. Šiandien jūs vos tilpote į Prezidentūrą. Šie metai Lietuvos sportui buvo rekordiniai, neeiliniai“, – kalbėjo Prezidentė.

„Iki 2012 metų pabaigos būtina siekti ambicingo, tačiau tuo pat metu sąžiningo kompromiso, – teigė V. Leškevičius. – Siekdamos sutarimo dėl būsimos daugiametės ES finansinės programos visos ES valstybės narės privalo parodyti didelį lankstumą ir politinę valią – besitęsiančios krizės kontekste Europos Sąjungai būtina įrodyti savo gebėjimus laiku priimti sprendimus pačiais sudėtingiausiais klausimais.“

Citata, sudaranti autoriaus sakinio dalį, rašoma toje pačioje eilutėje ir pradedama mažąja raide, pvz.:

Pasakymas „patraukti kaltinamuoju“, vartojamas Baudžiamojo proceso kodekse, vertinamas kaip specifinis teisės kalbos pasakymas;

Apie švietimo įstaigų pavadinimus taisyklių 1 punkte pasakyta, kad „juose reikia vengti nebūtinės informacijos“;

Pareiškusi, kad šis incidentas parodo „milžinišką krizės Sirijoje poveikį jos kaimynių saugumui ir taikai regione“, Saugumo Taryba „reikalauja, kad tokie tarptautinės teisės pažeidimai nedelsiant liautųsi ir nebesikartotų“.

Cituojamas eiliuotos kalbos posmas rašomas nauja pastraipa ir be kabučių arba su kabutėmis toje pačioje eilutėje (eilučių ir posmų pabaiga žymima pasviraisiais brūkšniais), pvz.:

Eilėraštyje kontrasto principu gretinami vaizdai subtiliai perteikia kontekstą: „Ar tai tu, ar maža kregždutė, / Ant pavasario delno nutūpus, / Sučiaušėjai linksma, lengvutė – / Nuskridai, pamojus sparnais. // Mūsų upės gilios ir ramios, / Medžių šakos žalios ir žemos – / Prisiglausk prie motinos žemės, / Pasipuošusios sodais jaunais.“

BIBLIOGRAFINIŲ DUOMENŲ PATEIKIMAS²

Redaguojant akademinis tekstus nemažas dėmesys turi būti skiriamas bibliografinėms nuorodomis sutvarkyti. Pastaruoju metu pasaulyje yra įvairių bibliografinio aprašo formų, jų autoriai yra įvairios asociacijos, universitetai, serijinių leidinių redaktorių kolegijos. Iki 1999 m. Lietuvoje bibliografinės nuorodos buvo sudaromos pagal tarptautinio standartinio bibliografinio aprašo (ISBD) taisykles. Tačiau pasaulinėje praktikoje įsigalėjo kitokia šių nuorodų sistema. Todėl Lietuvos standartizacijos departamento Technikos komitetas TK-47 „Bibliotekininkystė“ 1999 m. nusprendė Lietuvos standartu patvirtinti Tarptautinės standartizacijos organizacijos (ISO) parengtą standartą ISO 690 *Informacija ir dokumentai. Bibliografinės nuorodos. 2-oji dalis. Elektroniniai dokumentai ir jų dalys*. 2002 m. Lietuvos standartu įteisintas ir ISO 690: 2002 *Dokumentai. Bibliografinės nuorodos. Turinys, forma ir struktūra*, skirtas spaudiniams aprašyti. Šiais standartais dabar ir vadovaujamasi.

Dokumento bibliografinis aprašas – tai nustatyta tvarka pateikti bibliografiniai duomenys apie dokumentą (jo dalį ar dokumentų grupę), iš kurių jis atpažįstamas ir pagal kuriuos ieškomas kataloge. Dokumento aprašas turėtų atitikti knygos, žurnalo, mokslinio straipsnio ar pan. leidybinį apipavidalinimą ir atspindėti jo vidinę struktūrą bei fizinę formą (Žilinskas 2003). Paprastai aprašą sudaro šie elementai:

- pirminė atsakomybė;
- antraštė;
- paantraštė;
- antrinė atsakomybė;

---

² Šis skyrelis parengtas pagal Vilijos Celiešienės ir Juditos Džežulskienės knygoje „Profesinės kalbos pagrindai“ (2008) pateiktą medžiagą.

- laida;
- išleidimo duomenys;
- apimtis;
- serija;
- pastabos;
- standartinis numeris.

Pirminė atsakomybė – tai asmens ar kolektyvo atsakomybė už dokumento turinį. Šioje dalyje dažniausiai pateikiamos autorių pavardės ir vardai. Pavardės rašomos originalo kalba. Keturių ir daugiau autorių dokumentas aprašomas pagal pirmąjį, po kablelio kursyvu prirašant *ir kt.* arba *et al.* Bibliografiniuose aprašuose po pavardės prieš vardą ar inicialą dedamas kablelis. Po kiekvieno asmenvardžio dedamas kabliataškis.

Pvz.: Samėnas, Alvydas.

Globienė, Audronė; Racevičiūtė, Rasa.

Pūras, R., *et al.*

Antraštė – tai knygos, jos skyriaus, periodinio, tęstinio, elektroninio leidinio ar jo dalių (straipsnių) pavadinimas. Šaltinio antraštei pabrėžti gali būti vartojami įvairūs šriftai, dažniausiai – kursyvas, pvz.: *Terminologijos istorijos ir dabarties problemos.*

Paantraštė – tai duomenys, paaiškinantys antraštę, informacija apie leidinio tipą, žanrą, paskirtį, rengėjus ir kt., pateikiami antraštiniame lape po antraštės. Paantraštė pateikiama tik tais atvejais, kai siekiama aiškumo ar identifikavimo. Prieš paantraštę dedamas dvitaškis ir rašoma įprastu šriftu, pvz., *Fizika: vadovėlis.*

Antrinė atsakomybė – tai asmenys ar kolektyvai, atliekantys pagalbinę funkcijas (redaktoriai, vertėjai, elektroninio pašto gavėjai, rėmėjai ir pan.). Tai nebūtinai ir rečiau bibliografinėse nuorodose vartojamas elementas. Pateikiamas po antraštės.

Pvz.: Red. V. Antanaitis.

Iš lenkų k. vertė Juozas Gedminas.

Laida – tai aprašo dalis, kurioje dažniausiai rašomas knygos kartotinio leidimo numeris, ypatingas dauginimo būdas ar pan. Tai būtinas elementas, jis pateikiamas tokia forma:

5-asis leid.

Fotogr. 1934 m. leid.

IBM/Tandy versija.

New enl. ed.

Išleidimo duomenys – tai dokumento leidimo vieta, leidėjas ir leidimo metai. Vieta, kurioje dokumentas buvo paskelbtas, rašoma originalo kalba kaip ir šaltinyje. Po skelbimo vietos dedamas dvitaškis. Leidėjo įvardijimas gali būti rašomas visas arba sutrumpintas. Po leidėjo įvardijimo dedamas kablelis. Išleidimo data rašoma kaip nurodyta šaltinyje. Po išleidimo datos dedamas taškas.

Pvz.: Vilnius: Versus aureus, 2008.

London: Longman, 1999.

Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

Apimtis – tai tomų, lapų, puslapių, skilčių ir pan. nurodymas. Sutrumpinimai rašomi po skaičiaus mažąja raide.

Pvz.: 206 p.

VI p., 104 sklt.

103 lap.

2 t.

3 vol.

Serija – tai grupė vienos tematikos ar paskirties dokumentų, turinčių bendrą serijinę antraštę ir vienodai apipavidalintų. Serija nurodoma originalo kalba. Tai nebūtinai nuorodos elementas. Prieš ir po jos dedamas taškas.

Pvz.: Noriu žinoti.

IFLA publications.

Pastabos – tai papildoma informacija, pateikiama tik tada, jeigu reikia. Visos pastabos rašomos lietuvių kalba nepriklausomai nuo aprašomo dokumento kalbos. Po pastabos dedamas taškas.

Pvz.: Rankr.

Vert. iš: La muerta de Artemio Cruz.

Nemok. „Naujojo žodžio“ priedas.

Virš. antr.: Įstatai.

Tekstas vienoje lapo pusėje.

Standartinis numeris – tai dokumento identifikatorius. Jis nurodo valstybę, leidėją ir konkretų dokumentą. Tai gali būti tarptautinis standartinis knygų numeris (ISBN), tarptautinis standartinis muzikos leidimo numeris (ISMN), tarptautinis standartinis serijinio leidinio numeris (ISSN) ir pan. Dažniausiai vartojamuose literatūros sąrašuose paprastai nenurodomas. Po standartinio numerio dedamas taškas.

Pvz.: ISBN 2-7654-9.

ISSN 1045-1064.

Rašant akademinis tekstus, būtina nurodyti, kuria moksline literatūra, duomenų šaltiniais remtasi. Šiam tikslui sudaromas literatūros sąrašas. Skirtingai negu bibliografinio aprašo, literatūros sąrašė kai kurie duomenys (pvz., apimtis, serija, pastabos, standartinis numeris) gali būti nepateikiami. Svarbiausių duomenų pateikimo eilės tvarka labai įvairuoja ir priklauso nuo leidinio, kuriame publikuojamas tekstas, nuostatų ir tradicijų (kiekvienas žurnalas skelbia savo nurodymus straipsnių autoriams, tarp kurių yra ir literatūros bei šaltinių pateikimo reikalavimai). Toliau pateikiami dažniau vartojami literatūros nurodymo pavyzdžiai.

Knygos

Jakaitienė E. 2005: *Leksikografija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Kajackas A. 2009: *Telekomunikacijų teorija*: vadovėlis. Vilnius: Technika.

Valavičius V., Kirjackis J., Kleiza J. 2005: *Tikimybių teorija ir matematinė statistika*: laboratoriniai darbai. Vilnius: Technika.

Juodoji knyga: Jono Basanavičiaus tautosakos biblioteka. Sud. K. Aleksynas. T. 12. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004.

Tarptautinių žodžių žodynas. Ats. red. A. Kinderys. 2-asis leid. Vilnius: Alma littera, 2003.

Disertacijos

Šinkūnienė J. 2011: *Autoriaus pozicijos švelninimas rašytiniame moksliniame diskurse: gretinamasis tyrimas*. Humanitarinių mokslų daktaro disertacija. (Rankraštis.) Vilnius: Vilniaus universitetas.

Ryvitytė B. 2008: *Evaluation in linguistic book reviews in English and Lithuanian*. (ms.) PhD dissertation. Vilnius: Vilniaus universitetas.

Straipsniai žurnaluose ir rinkiniuose

Marcinkevičienė R. Tradicinė frazeologija ir kiti stabilūs žodžių junginiai. *Lituanistica*. 2001. 4(48): 81–98.

Mūsų dievai – tie patys. Vertėja, kino režisierius Joną Ohmaną kalbina Mindaugas Peleckis. *Metai*. 2009. 5–6: 154–157.

Traugott E. C. Discourse markets, modal particles, and contrastive analysis, synchronic and diachronic. *Catalan Journal of Linguistics*. 2007. 6: 139–157.

Martinaitis M. Dešimtmečių sąvartoje. *Naujausioji lietuvių literatūra*. Vilnius: Alma littera, 2003. 9–30.

Nevalainen T. Three perspectives on grammaticalization: Lexicogrammar, corpora and historical sociolinguistics. *Corpus approaches to grammaticalization in English*. (Studies in Corpus Linguistics 13). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 2004. 5–31.

Standartai

LST ISO 690-2: 1999. Informacija ir dokumentai. Bibliografinės nuorodos. Vilnius. 1999. D. 2. Elektroniniai dokumentai ir jų dalys. Galioja nuo 1999 m. rugpjūčio mėn.

Elektroniniai ištekliai

Elektroniniai ištekliai – tai duomenų bazės, kompiuterių programos, elektroniniai serijiniai leidiniai, knygos, pranešimai ir pan. Šie ištekliai yra ypatingi tuo, kad gali keistis arba apskritai dingti. Todėl nurodant tokius duomenis būtina pateikti ne tik jų elektroninį adresą, bet ir skaitymo datą, pvz., žiūrėta 2013 01 14 ; data nurodoma laužtiniuose arba įprastuose skliaustuose. Pvz.:

Duomenų bazės:

Bibliografinė Europos Sąjungos oficialiųjų dokumentų bazė (interaktyvi). Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. Informacijos centras. Prieiga per internetą: <http://www.lrs.lt:10000/esaa/plsg/esaa.web.login/> (žiūrėta 2013 01 25).

Lietuvių mokslo kalbos tekstynas (CorALit). Prieiga per internetą: <http://www.coralit.lt/> (žiūrėta 2013 01 25).

The British National Corpus (BNC). Davies, M. 2004-. BYU-BNC. Available at: <http://corpus.byu.edu/bnc/> (žiūrėta 2013 01 25).

Knygos:

Kanceliarinės kalbos patarimai. Sud. Pranas Kniūkšta. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Prieiga per internetą: <http://lkz.mch.mii.lt/Kanceliarinis/> (žiūrėta 2013 02 09).

Institucijų leidinių rengimo vadovas. Prieiga per internetą: publications.europa.eu/code/lt/lt-000100.htm/ (žiūrėta 2013 02 09).

Lietuvių kalbos žodynas 1–20 (elektroninis variantas). Vyr. red. G. Naktinienė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Prieiga per internetą: <http://www.lkz.lt/> (žiūrėta 2013 02 09).

Serijiniai leidiniai:

Informacijos mokslai (interaktyvus). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 1994. Prieiga per internetą: http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/inf-mok/inf_mok.html (žiūrėta 2001 01 22).

Straipsniai elektroniniuose žurnaluose:

Koženiauskienė R. Intertekstualumas: referencija, tariamas dialogas ir kitos stilistinės raiškos formos. *Lietuvių kalba* 1. 2007. Prieiga per internetą: <http://www.lietuviukalba.lt/index.php?id=62> (žiūrėta 2013 02 09).

Gudonienė V. Piliietinė visuomenė ir informacija. *Informacijos mokslai* 9. 1998. Prieiga per internetą: <http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/inf-m-9/index.html> (žiūrėta 2012 11 14).

Kompaktinės plokštelės:

Vilniaus universiteto bibliotekos istoriniai rinkiniai (kompaktinė plokštelė). Vilnius: Vilniaus universiteto biblioteka, 1998.

PRIVALOMOJI SKYRYBA

Anksčiau aptartų skiriamųjų ženklų (pvz., kablelio, brūkšnio, dvitaškio) vartojimo taisyklių visuma vadinama skyryba. Lietuvių kalboje ji sudaryta iš esmės sintaksiniu pagrindu, t. y. remiasi sintakse ir jos taisyklėmis. Tačiau tam tikrais atvejais su sintaksiniu derinamas (kartais net savarankiškai taikomas) ir intonacinis bei prasminis pagrindas. Vadovaujantis intonaciniu pagrindu, skyrybos ženklai dedami taip, kaip rodo šnekamosios kalbos pauzės ir intonacija, o remiantis prasminiu pagrindu – kaip rodo skiriamųjų atkarpų reikšmė. Intonacinė skyryba dažnai sutampa su sintaksine, pvz., pauzė prieš šalutinį sakinio dėmenį: *Nežinau, kokios dovanos norėtum Kalėdoms*; ir atvirksčiai – sintaksinės reikšmės neturinčios pauzės dažnai nežymimos jokiais skiriamaisiais ženklais, pvz., sakinyje *Svarbiausias kalbos tikslas yra žodžiais išreikšti mintį* daroma pauzė po žodžio *yra*, tačiau jokių skiriamųjų ženklų ji nežymima.

Intonacijos ar prasmės atspalvius autorius gali pabrėžti savo nuožiūra ir tai pažymėti skiriamaisiais ženklais, pvz.: *Naujų verslininkų atsirado daug, kaip grybų po gero lietaus* arba *Naujų verslininkų atsirado daug kaip grybų po gero lietaus*. Kad labiau išryškėtų aiškinamoji reikšmė, teksto autorius gali padėti ir svaresnį ženklą: *Naujų verslininkų atsirado daug – kaip grybų po gero lietaus*.

Kartais, parenkant skyrybos ženklus, tenka atsižvelgti ir į kitų sakinio dalių skyrybą. Sakinyje *Kaip pažymi leidinys „The Christian Science Monitor“, ne tik pačios brolių Grimmų pasakos, bet ir jų kūrėjų – vokiečių kalbininkų, tautosakininkų Jacobo ir Wilhelmo – gyvenimo istorijos yra vertos didelio dėmesio, nepelnytai užmirštami kiti jų darbai* aiškinamuosius žodžius *vokiečių kalbininkų, tautosakininkų Jacobo ir Wilhelmo* geriau skirti brūkšniais, nes kableliais skiriamos kitos sakinio dalys. Išskyrus kableliais ir aiškinamąsias dalis, sakinyje pasidarytų nebe toks aiškus.

Individualioji skiriamųjų ženklų vartoseną gali būti įvairi, tačiau kiekvienas ženklas turi būti pagrįstas sintaksės, prasmės ar intonacijos po- reikiu. „Individualiai skiriamuosius ženklus gali dėti tik tas, kas gerai moka bendrąsias skyrybos taisykles ir žino ženklų reikšmes“ (Mokoma- sis lietuvių kalbos rašybos ir kirčiavimo žodynas, 1983).

Valstybinė lietuvių kalbos komisija 2006 m. patvirtino privalomąsias ir pasirenkamąsias skyrybos taisykles (2006 m. rugsėjo 28 d. nutarimas Nr. N-2 (103) „Dėl Privalomosios skyrybos taisyklių“ (Žin., 2006, Nr. 107-4084); Nr. N-3 (104) „Dėl Pasirenkamosios skyrybos taisyklių“ (Žin., 2006, Nr. 107-4085); prieiga per internetą: <http://www.vlkk.lt/lit/nutarimai/skyryba/>). Privalomosios taisyklės pagrįstos aiškiais forma- liaisiais požymiais, kurie nurodo tam tikrą prasmę, tačiau neleidžia tos prasmės subjektyviai interpretuoti. Pasirenkamosiose taisyklėse išdėstyti atvejai, kuriais skyrybos ženklai neprivalomi, bet galimi vartoti teksto autoriaus nuožiūra, kai norima išryškinti prasmės atspalvius. Taip su- teikiama laisvė autoriui rinktis ir teksto redaktorius į tai turi atsižvelgti. Žinoma, redaktorius, kaip turintis daugiau specialiųjų žinių, visada pasi- lieka įtikinimo galimybę.

Sutrumpintas aktualiausias privalomosios skyrybos taisykles paran- ku turėti ir šiame leidinyje.

VIENARŪŠĖS SAKINIO DALYS

▫ Vienarūšės išvardijamosios sakinio dalys be jungtukų yra atskiria- mos kableliais, pvz.: *Stalčiuje, ant lango, ant žemės ieškojo užrašų knyge- lės, bet niekur nerado*. Tačiau kartais ne iki galo įsitikinama, ar išvardyti elementai tikrai yra vienos rūšies. Pavyzdžiui, sakiniuose *Teta atvažiavo vėlų vakarą traukiniu; Ryte prie pat miško aptikome briedžių kautynių aikštelę* nėra vienaarūšių sakinio dalių (*vėlų vakarą, Ryte* – laiko aplinky- bės, *traukiniu* – būdo aplinkybė; *prie pat miško* – vietos aplinkybė), todėl jokie skyrybos ženklai nereikalingi.

Įsidėmėtina, kad vientisas momento ar laiko, erdvės, svorio ir pan. kiekio nusakymas atitinkamais matų vienetais rašomas neskiriant, pvz.: *Pirmas požeminis smūgis buvo užfiksuotas dešimtą valandą 25 minutės 35 sekundės. Jie lede išbuvo šešiasdešimt tris valandas trisdešimt vieną minutę dvidešimt vieną sekundę.*

Kilmininkais nusakyta vieta ar laikas taip pat rašomi neskiriant, pvz.: *Jis gimė Lazdijų rajono Kapčiamiesčio valsčiaus Babrų kaime; Susitikimas įvyko 1947 metų balandžio 15 dienos pavakarę.*

▫ Vienarūšės sakinio dalys, sujungtos jungtukais ar kitais jungiamaisiais žodžiais: a) pavieniais *o, bet, tačiau, tik(tai)*, b) poriniais *nors (ir) ... bet, kad ir ... bet, jei(gu) ne ... tai, ne tiek ... kiek, ne tik ... bet ir, kaip ... taip (ir) ir kt.*, c) kartojamaisiais *ir ... ir, ar ... ar, arba ... arba, nei ... nei, čia ... čia, tai ... tai, tiek ... tiek ir kt.*, yra atskiriamos kableliais, pvz.: *Mergaitė nekalbėjo, tiktai šniurkščiojo ir trynė akis; Krosnis nors dar nauja, bet jau suskilusi; Kaip vakar, taip ir šiandien lijo visą dieną. Darbo būdavo daug tiek vienu metų pabaigoje, tiek kitų pradžioje.*

Nekartojamaisiais sujungiamaisiais jungtukais *ir, bei, ar, arba, nei* sujungtos vienarūšės sakinio dalys neatskiriamos, pvz.: *Uždrausta į šalį įvežti visų rūšių gyvulius ir paukščius bei jų mėsos gaminius; Ypatingos laimės nei didelių turtų jis neturėjo.*

AIŠKINAMOSIOS SAKINIO DALYS

▫ Aiškinamoji sakinio dalis su jungiamaisiais žodžiais *ypač, kaip ir, būtent, tai yra* ir pan. yra išskiriama kableliais, pvz.: *Kieme, ypač palei tvorą, nuo vėjo šiureno nukritę lapai; Tupinėti po namus, tai yra palesinti vištas, apsitvarkyti kieme, paruošti pietus, jai dar užteko sveikatos. Kablelis rašomas ir po jungiamąją paskirtį turinčio įterpinio pavyzdžiui: Kai kuriose miško vietose, pavyzdžiui, eglynuose, buvo pažliugę.*

▫ Kelios aiškinamosios sakinio dalys, neturinčios jungiamojo žodžio ir einančios po apibendrinamojo žodžio, yra išskiriamos dvitaškiu ir kableliu (ar brūkšniu) arba brūkšniais, pvz.: *Pasakyk tą patį visiems: moky-*

tojui, kaimynams, mano draugams, ir sužinosi, ką jie apie tave galvoja; Iš tolimųjų kraštų grįžta šalčio tremtiniai – laukinės žąsys, antys, gublės – ir suka lizdus.

▫ Po vienarūšių sakinio dalių prieš apibendrinamąjį žodį (*visi, viskas, visa (tai), visur, visada* ir pan.) rašomas brūkšnys, pvz.: *Tuos pačius žodžius ji šiandien rašė ant sienų, tvoros, ant turėklų, sąsiuvinų aplankalų, palangių – visur, kur tik įmanoma rašyti.*

PAŽYMINIAI

▫ Išplėstinis derinamasis pažymynys po pažymimojo žodžio išskiriamas kableliais, pvz.: *Nelegalius reklaminius įrenginius, pastatytus be leidimo, išmontavo bendrovės darbininkai.*

Prieš pažymimąjį žodį einantis pažymynys kableliais neskiriamas, pvz.: *Pastatytus be leidimo reklaminius įrenginius išmontavo bendrovės darbininkai.*

Neskiriamas po pažymimojo žodžio einantis nederinamasis pažymynys, išreikštas prielinksnine konstrukcija, įnagininku, padalyvine žodžių grupe arba prasidedantis žodžiais *tema, antrašte, pavadinimu*, pvz.: *Klasėje vyko diskusija tema „Kaip būti savarankiškam“; Straipsnis antrašte „Miesto jubiliejų pasitinkant“ buvo išspausdintas pirmame puslapyje; Yra dešimt kaimų pavadinimu Paberžė; Gerai buvo įvertinti mokytojų nuopelnai auklėjant jaunąją kartą.*

▫ Po pažymimojo žodžio einantis išplėstas priedėlis be jungiamojo žodžio yra išskiriamas kableliais, pvz.: *Pirmas atėjo Jonas Augutis, Povilo sūnus; Bet mano tėvas, karštas žmogus, paliepė užpykęs išmesti jį pro duris; Niekas nesitikėjo, kad Arūnas, tas visų pajuokiamas ir stumdomas Arūnas, pasielgs taip garbingai.*

Prieš pažymimąjį žodį einantis priedėlis neskiriamas, pvz.: *Mūsų kaimynas Stanislovas kruopščiai prižiūrėjo visus aplink namą augančius medelius.*

- Priedėliai su jungiamąją paskirtį turinčiais žodžiais *ypač, arba, vadinamasis, labiausiai, daugiausia, dažniausiai, greičiausiai, kaip antai* (kaip ta pačia reikšme), *tai yra, būtent, pavyzdžiui, bent* ir kt. išskiriami kableliais, pvz.: *Toliau bus plėtojama socialinės priežiūros, ypač globos ir rūpybos, sistema; Kita vertus, subjektinės teisės, tai yra savininko teisės valdyti turtą, juo naudotis ir disponuoti, gali būti pažeistos; Tik vienas klausytojas, būtent Vincas, pasiliko salėje.*
- Išplėstas pažyminy ar priedėlis arba du ar daugiau neišplėstų pažyminių ar priedėlių, einančių prieš įvardžiu išreikštą pažymimąjį žodį, yra išskiriami kableliais, pvz.: *Juodais garbanotais plaukais, švitriomis rudomis akimis, ji atrodė kaip čigonė.*

ĮTERPINIAI IR ĮSPRAUDAI

- Įterpinys išskiriamas kableliais, rečiau – brūkšniais, pvz.: *Laimė, nė vieno žmogaus tarpdury nebuvo, nes visus, matyt, sutraukė į vidų kalbėtojas, kurio kiekvienas žodis buvo girdėti net lauke; Vienur žodžio iš burnos negalėjai ištraukti, o kitur – atvirkščiai – žmonės mus sutikdavo išskėtomis rankomis.*
- Įspraudas išskiriamas skliaustais, brūkšniais arba kableliais, pvz.: *Laboratorijos steigėjas yra Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (toliau – Muitinės departamentas); Ore – sunku patikėti – vartaliojosi, mirgėjo geltonos peteliškės; Štai ir rytoj, atsiprašome skaitytojų, dienraštis vėl neišeis.*

PRIJUNGIAMIEJI SAKINIAI

- Šalutinis prijungiamojo sakinio dėmuo išskiriamas kableliais, pvz.: *Jis žinojo, apie ką kalbėti susirinkusiesiems, ir triukšmas tuoj pat nurimo; Vienas per kitą ėmė mokyti, kaip rašyti; Pagalvok, prieš keletą metų ar būtumei sutikęs važiuoti kartu?; Iš kur pasirodė šie pusnuogiai žmonės, niekaip negalėjo suprasti.*

- Iš vieno prijungiamojo žodžio sudarytas šalutinis dėmuo skiriamas kableliu (arba brūkšniu), jei eina sakinio ar jo dėmens pradžioje, pvz.: *Visiems buvo aišku, kad darbus reikia tučtuojau sustabdyti. Kaip, nė vienas iš susirinkusiųjų nežinojo; Kada, klausiate? O ar jums nebuvo pranešta?; Misionierius iš kaimelio išvyko jau prieš gerą savaitę, o kur – vieni dievai žino.*
- Šalutinis dėmuo išskiriamas kartu su jį pabrėžiančiais ar aiškinančiais žodžiais arba žodžių junginiais ypač, *nebent, juoba, juolab kad, juo labiau, tuo labiau, būtent, vis tiek, tai yra*, pvz.: *Remontas netrukus atsipirks, juolab kad salę nuomosime; Tokie žmonės bando įsitvirtinti silpnose bendrijose, būtent kur nėra iniciatyvių žmonių ir darnios narių veiklos; Išeik, vis tiek kas tu būsi, ir pasirodyk; Jis banke pasirodydavo prieš pat darbo pabaigą, tai yra kai darbuotojai būdavo labiausiai užsiėmę.*
- Vienarūšiai šalutiniai prijungiamojo sakinio dėmenys, sujungti kartojamais sudedamaisiais ar skiriamaisiais jungtukais *ir ... ir, ar ... ar, arba ... arba, nei ... nei*, atskiriami pradedant antruoju, kartojamuoju, jungtuku, pvz.: *Pranešti reikia, kai padaryta avarija arba kai padaryta žala dėl stichinės nelaimės, arba kai žalą padaro tretieji asmenys; Tokiose šeimose tėvai nesirūpina, ką vaikai valgys nei kuo apsirengs, nei kaip mokyklą lankys, nei kaip gyvens mokyklą baigę.*

BEJUNGTUKIAI SAKINIAI

- Bejungtukių sakinių dėmenys atskiriami kableliu, kabliataškiu, brūkšniu ar dvitaškiu. Reiškiant išvardijimą, gretinimą, priešpriešą paprastai vartojami kablelis ar kabliataškis (a), reiškiant apibendrinimą, sąlygą, laiką, nuolaidą, neatitikimą dažniau vartojamas brūkšnys (b), reiškiant aiškinimą, priežastį ir pasekmę – dvitaškis ar brūkšnys (c), pvz.:
  - a) *Dienos trumpos, vakarai ilgi, darbo jokio nėra, valgyti nėra ko; Staugė prie būdų pririšti šunys, tvartuose klaukiai maurojo galvijai; virš trobų ir parko medžių skraidė gaisro apšviestos varnos, blaškėsi karveliai;*

- b) *Padidins Vyriausybė pelno mokestį – gamintojai ims slėpti pelną; Kelias išklampotas, gėlynai nesukasti ir neapsodinti, gyvatvorės neapkarpytos – visur apsileidimas, netvarka, nešvara;*
- c) *Tu kalbi teisingai: į mano kalną gali įkopti tiktai skaidrūs kaip krištolas žmonės; Jo rankos lyg titnagas – neima jų nei šaltis, nei karštis, nei drėgmė.*
- Sudėtinio bejungtukio sakinio dėmens atitikmeniu einantys teigimo, neigimo, sutikimo ir kitų panašių reikšmių žodžiai (*taip, ne, gerai, nieko, kaip, ką ir pan.*) atskiriami kableliu, pvz.: *Ne, aš neateisiu; Taip, aš sutinku; Gerai, sutinku su tavo pasiūlymu; Gerai, bet iš kur aš gausiu karietą?; Nieko, paverks ir apsipras; Ką, negi tu nežinėjai?!*

Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimo dėl **pasirenkamosios skyrybos** ieškokite internete adresu <http://www.vlkk.lt/lit/10135>.

KALBOS TAISYKLINGUMAS

Vienas iš pagrindinių viešajai lietuvių kalbai keliamų reikalavimų – taisyklingumas, t. y. nustatytų leksikos, morfologijos, sintaksės normų laikymasis. Viešosios kalbos vartojimą, jos apsaugą, kontrolę ir atsakomybę už pažeidimus reglamentuoja Valstybinės lietuvių kalbos įstatymas (1995). Esminis valstybinės kalbos politikos tikslas – išsaugoti kalbos paveldą ir skatinti jos plėtrą, kad būtų užtikrintas lietuvių kalbos funkcionalumas visose viešojo gyvenimo srityse, siekti, kad visuomenė suvoktų savosios kalbos vertę ir nenusiviltų jos galiomis.

Svarbiausias vaidmuo įgyvendinant Valstybinės kalbos įstatymą tenka Valstybinei lietuvių kalbos komisijai, priimančiai teisės aktus – Kalbos komisijos nutarimus, privalomus valstybės ir savivaldybių institucijoms, visoms Lietuvos Respublikoje veikiančioms įstaigoms, įmonėms ir organizacijoms.

Kalbos komisijos priimtų nutarimų vykdymą prižiūri Valstybinė kalbos inspekcija. Jai suteikta teisė nagrinėti administracinius teisės pažeidimus ir skirti administracines baudas už įvairius valstybinės kalbos vartojimo ir jos taisyklingumo pažeidimus.

Valstybinės lietuvių kalbos tobulinimu rūpinasi ne tik šios institucijos. Kalbai norminti ir ugdyti skiriama daug mokomųjų leidinių, kalbos praktikos patarimų, mokslinių publikacijų, periodinių leidinių, internetinių šaltinių, rengiama seminarų, konferencijų. Atsakingą darbą dirba savivaldybių kalbos tvarkytojai ir įvairių leidinių redaktoriai, todėl ypač svarbu, kad jie būtų gerai pasirengę ir gebėtų tinkamai tvarkyti viešuosius tekstus, stengtųsi įveikti iššūkius, nuolat kylančius lietuvių kalbai dėl labai sparčiai besikeičiančių gyvenimo realiųjų.

LEKSIKA

Nei viena kalbos sritis nekinta taip greitai kaip leksika. Vis daugiau bendraujant ir skaitant kitomis kalbomis, lietuvių kalboje atsiranda svetimų kalbų žodžių. Vienus iš jų priimame į savo kalbą ir įteisiname kaip savus, kitų kratomės, nes reiškiniui ar daiktui pavadinti turime savų žodžių. Svetimžodžiai pirmiausia įsitvirtina šnekamojoje kalboje, o vėliau pereina ir į viešąją oficialiąją kalbą. Stengdamasi sumažinti jų srautą, Valstybinė lietuvių kalbos komisija yra nustačiusi (ir nuolat tikslina) leksikos vartojimo normas, privalomas viešajai kalbai.

Ypač šiurkštūs leksikos normų pažeidimai yra įtraukti į Didžiųjų klaidų Žodyno skyriaus sąrašą, su kuriuo galima susipažinti internete (<http://www.vlkk.lt/lit/klaidos/zodyno.html>). Šiame skyriuje pateikiamos neteiktinos svetimybės ir jų dariniai (pvz., *blicinterview* = *akimirkos*, *trumpas interviu*; *grimerė* = *grimuotoja*; *knatas* = *dagtis*; *plėmas* = *dėmė*), nevertotini naujieji svetimžodžiai (pvz., *bodis* = *glaustinukė*, *glaustinis*; *e-mailas* = *elektroninis paštas*; *imidžas* = *įvaizdis*; *ofisas* = *įstaiga*), neteiktini vertiniai (pvz., *išsireiškimas* = *posakis*, *pasakymas*; *neužilgo* = *netrukus*, *tuoj(au)*, *greitai*; *kaip taisyklė* = *paprastai*, *dažniausiai*; *kažkas tai* = *kažkas*), žodžių ir junginių reikšmės klaidos (pvz., *aptarnauti sąskaitą* = *tvarkyti sąskaitą*; *atremontuoti* = *suremontuoti*, *gautis* = *pasidaryti*, *išeiti*; *iššaukiantis* = *įžūlus*, *provokuojamas*; *matomai* = *matyt*; *stovis* = *būklė*, *būsena*).

Dar daugiau taisytinių leksikos dalykų pateikiama Kalbos patariamuose (Leksika: skolinių vartojimas (L1). V., 2005). Šioje knygelėje aptariamos ne tik neteiktinos svetimybės, hibridinės darybos žodžiai, bet ir tarptautiniai leksikos vienetai. Neteiktina svetimybė čia laikomas iš kitos kalbos atėjęs žodis, prieštaraujantis bendrinės kalbos normoms ir turintis taisyklingą lietuvišką atitikmenį. Hibridai – tai žodžiai, turintys iš kitų kalbų pasiskolintų darybos dėmenų (šaknį, priešdėlį, priesagą ar kamieną), pvz.: *autoįvykis* (= *eismo įvykis*), *boilerinė* (= *katilinė*), *kaladėlė* (= *trinkelė*, *kubelis*), *markiruoti* (= *žymėti*, *ženklinti*), *grimerinė* (= *grimo kambarys*). Ypač įsigalėjusius tarptautinius žodžius, atsiželgiant į funk-

cinį stilių, siūloma keisti turimais lietuviškais atitikmenimis, pvz.: *distancija* (– *nuotolis, atstumas*), *koreliuoti* (– *sieti(s) tarpusavyje*), *realizuoti* (– *parduoti, įmušti (įvartį), įgyvendinti*). Tarptautinių žodžių brovimasis į žiniasklaidos ir administracinę kalbą stumia savuosius lietuviškus atitikmenis, todėl šie kitų kalbų žodžiai, nors ir nedrauziami vartoti, vertinami kaip šalutiniai bendrinės kalbos normos variantai.

Suvokti knygelėje pateikiamo kalbos reiškinio santykį su bendrinės kalbos norma padeda keturi vertinimo laipsniai:

- 1) „*ntk.*“ =“ rodo, kad vertinamasis reiškinys yra kalbos klaida ir bendrinei kalbai neteiktinas, pvz., **vorkšopas** svet. *ntk.* = 1. **sekcija, seminaras**; 2. **mokomoji repeticija**; **zipuoti** hibr. *ntk.* = inform. **pakuoti, spausti**;
- 2) „*vngt.*“ –“ rodo, kad vertinamasis reiškinys nėra įteisintas kaip bendrinės kalbos norma: jis vengtinas kaip jau nenorminis ir nebeturintis perspektyvos arba dar nenorminis, nepakankamai iširtas, pvz., **bočius** svet. *vngt.* – 1. **tėvukas, tėtukas**; 2. **senelis**; 3. **senolis**; **media agentūra** svet. *vngt.* – **informacijos sklaidos agentūra**. Ne visi kalbos vartotojai yra linkę atsisakyti leksikos knygelėje nurodytų vengtinų žodžių, pvz.: *bočius, bobutė* dažnai pasitaiko meninio stiliaus tekstuose, nuo seno turime „*Bočių*“ duoną, „*Bočių*“ likerį; žurnalistai vargu ar atsisakys *bestselerio*, kompiuterininkai – *failo*, ekonomistai – *kaštų* ir pan.;
- 3) „||“ rodo, kad vertinamasis reiškinys yra šalutinis (dalinis, specialusis) normos variantas ir prireikus (atsižvelgiant į funkcinio stiliaus ypatumus) gali būti vartojamas bendrinėje kalboje, bet pirmenybė teiktina pagrindiniam (neutraliajam) normos variantui, ypač prestižinėje viešojoje kalboje, pvz., **barjeras** tarpt. || 1. **kliūtis, kliuvinys**; 2. **užtvaras**; 3. **riba**;
- 4) „|“ rodo, kad abu pateikti variantai yra lygiaverčiai, bet tarp jų gali būti funkcinis stilistinis skirtumas, pvz., **sauna** tarpt. | **suomiška pirtis**; **karbonadas** tarpt. | kul., maist. **kiaulienos nugarinė, kepsnys**.

Nors „Kalbos patarimų“ knygelė, skirta skoliniam, išleista vos ne prieš dešimtmetį, kalbos praktika rodo, kad svetimžodžių viešojoje kal-

boje vartojama daug, teisinantis tuo, kad siūlomi lietuviški atitikmenys neatitinka kitų kalbų žodžiais reiškiamų sąvokų, kai kurių sričių (pavyzdžiui, informacinių technologijų) specialistai tvirtina, kad vartojant lietuviškus terminus kyla ir tarpusavio nesuskalbėjimo problemų. Ne visada tokia nuomonė yra pagrįsta. Pavyzdžiui, labai dažnai vartojamas svetimžodis *bestseleris* (angl. *bestseller*, *best* – geriausias + *sell* – parduoti) – perkamiausia knyga, leidžiama didžiausiais tiražais (taip nurodyta Tarptautinių žodžių žodyne). Valstybinės lietuvių kalbos komisijos tinklalapyje (konsultacijų banke) teigiama, kad *bestseleriu* vadinama ne tik knyga, bet ir kompaktinė plokštelė, dainų albumas, automobilis ir kt., rekomenduojama šio žodžio vengti ir keisti *paklausiausias*, *perkamiausias*, *skaitomiausias*, *populiariausias* ir kt. – nelygu, koks kontekstas. Vis dažniau laidų, konferencijų, seminarų vedėjai vadinami *moderatoriais* (TŽŽ, be kitų reikšmių, nurodoma: **moderatorius** [lot. *moderator* – mažintojas, silpnintojas] – 3. diskusijų vadovas; radijo, televizijos pokalbių laidos vedėjas) ir teigiama, kad *moderatorius* atlieka daugiau funkcijų negu *vedėjas*. Vis dėlto manytina, kad kartais be reikalo lietuviškas žodis keičiamas tarptautiniu.

Lietuvių kalba kratosi nekaitomų svetimžodžių – juos arba bando pritaikyti prie savo linksniavimo sistemos (pvz., *naujos žaliuzės*, *dainuojama karaokė*, *verda spagečius*), arba keičia lietuviškais (pvz., *žiuri* – *vertinimo komisija*). Vartojant nekaitomus svetimžodžius klystama ir pasirenkant giminės formas, tarkim, nuolat sutrinkama, kurios giminės žodžius vartoti su daiktavardžiu *esė* – *parašė puikų esė* ar *parašė puikią esė* (taisyklingai – moteriškoji giminė). Toks pat klaidus žodis *koljė*: *Toks (=Tokia) koljė iš pirmo žvilgsnio leidžia nustatyti ne tiek moters, kiek jos vyro turtinę padėtį*. „Kalbos patarimuose“ šis žodis laikomas svetimybė ir siūlomas keisti *vėriniiu*. Tai seniai žinomas žodis, todėl jį ir reikėtų vartoti.

Neteiktina svetimybė laikomas daiktavardis *markeris*, vartojamas net keliose visuomenės gyvenimo srityse. Mokykliniuose vadovėliuose šiuo žodžiu kartais vadinamas rašiklis, kuriuo paryškina tam tikra teksto vieta ir galima rašyti (žymėti) ant plėvelės, stiklo ar popieriaus. Lietuviškai šį daiktą vadiname *žymekliu* arba *spalvikliu*. Parduotuvėse

kainos ant prekių pakuočių užkljuojamos ne *markeriu*, o *ženklintuvu*. Medicinos srities tekstuose šis žodis keičiamas į *žymena*. Nevartotini ir šio svetimžodžio vediniai: *markiruoti* (= *ženklinti*, *žymėti*), *markiruotė* (= *ženklinimas*, *žymėjimas*).

Ne itin patyrusių redaktorių taisytuose tekstuose, ypač specialiosios literatūros, galima aptikti ir daugiau nevartotinių svetimybų, pvz.: *buk-syruoti* (= *vilkėti*), *konusas* (= *kūgis*), *kronšteinas* (= *gembė*), *irisas* (= *vilk-dalgis*), *rozetė* (= *šakutės lizdas*, *kištukinis lizdas*), *ruloninių* (= *ritininių*), *rulonai* (= *ritiniai*), *satelitai* (= *palydovai*), *žaižda subintuojama* (= *sutvarstoma*), *šlangas* (= *žarna*), *zrazai* (= *suktinukai*, *suktiniai*; *vyniotiniai*), *senosios vigų ir torių grupuotės persirėdė* (= *persirengė*) *liberalais ir konservatoriais*, *biznesmenai* (= *verslininkai*), *blickrygas* (= *žaibo karas*), *fritiūrinė* (= *skrudintuvė*), *parkingas* (= *automobilių aikštelė*), *skinhedai* (= *skustagalviai*).

Interneto tinklalapiuose rastos svetimybės: *Po pusvalandžio vyks Socialdemokratų partijos pirmininko bryfingas* (= *spaudos konferencija*); *Valgiaraštis tikrai trumpas: vienas starteris* (= *užkandis*), *viena sriuba, trys pagrindiniai patiekalai, vienas desertas ir keletas gaiviųjų ir karštų gėrimų*; *Pasak ministro, pirmieji pastoliai pagal naująjį modelį turėtų būti pastatyti metų pabaigoje, o pilotiniame* (= *žvalgomajame*) *projekte galėtų dalyvauti apie 500 namų, tačiau tam reikalingos ir sutartys su savivaldybėmis*; *Trumpa suknelė su pridurtomis gipiūro padelkomis* (= *su apačioje pridurtu gipiūru*) *atrodė itin gundančiai. Tačiau ryte ateini į teatrą ir suvoki, kad visa tai yra „briedas“* (= *nesąmonė? niekalas?*); *Konstitucinis teismas išsiaiškina, kad badauti šiaip antikonstituciška, galiausiai prezidentė praimtaimu* (= *žiūrimiausiu laiku*) *perskaito pranešimą, smerkiantį Petro savanaudiškumą, pavadina jo bado akciją „pavojumi kito žmogaus gyvybei“*.

Vienas iš redaktoriams keliamų uždavinių – kur įmanoma, vaduoti kalbą iš gausybės tarptautinių žodžių, kuriems turime tradicinių lietuviškų atitikmenų. Kartais skolintas žodis taip įsigali, kad pamirštas buvęs lietuviškas. Pavyzdžiui: *analizė* – *nagrinėjimas*; *argumentavimas* – *aiškinimas*, *pagrindimas*; *aspektas* – *dalykas*, *dalis*, kai kur *atžvilgis*, *po-*

žiūris; demonstravimas – (pa)rodyimas, išreiškimas; disciplina – dalykas, drausmė; dominuoti – vyrauti; egzistuoja – vartojami, būna; harmonija – darna; kombinacija – derinys; realybė – tikrovė; reguliarus – dėsningas; sektorius – sritis; sociumas – visuomenė; toleruoti – tinkamai, teigiamai vertinti ir pan. Gal dėl anglų kalbos poveikio labai išplito *problema* – šis žodis vartojamas net paprastoje šnekamojoje kalboje, nors anksčiau buvo sakoma ir lietuviškai: *reikalas, sunkumas, klausimas*. Perdėto populiarumo tarptautiniai žodžiai: *aktualus, analogiškas, faktorius, kontaktas, situacija, struktūra, tendencija*. Kartais kyla klausimas, ar žiniasklaidos tekstuose vartojami tarptautiniai žodžiai ir jų vediniai yra suprantami skaitančiai visuomenei, pvz.: *Tai reiškia, kad Izraelis šiuo atveju **minimizavo** arba ignoravo patį autobuso sprogimą, nepanaudojo jo kaip kozirio nesudaryti paliaubų; Izraelio ataka ir tai, kaip reagavo kaimyninės valstybės bei pasaulis, rodo, kad „Hamas“ yra **pozicionuojamas** Gazos vyriausybės vaidmeniui, kurio iki šiol jis nenorėjo formaliai priimti; Vyriausybė ras **potencijas** apriboti biudžeto sudarymą **racionalumo principais**.*

Specialiojoje literatūroje tarptautinių žodžių paprastai būna daugiau, bet ir tokiuose tekstuose įmanoma jų pamažinti. Pavyzdžiui: *blokuos* (= *paslėps*) *dėmės* (arba: *neleis atsirasti dėmėms*); *detektuoti* (= *aptikti*) ir *atspindėti vidutinio dažnio impulsai*; *iš atskirų modulių galime formuoti* (= *surinkti*) *kitokio dizaino bei funkcinės paskirties* (= *bei paskirties*) *gaminį [apie baldus]; skirtingų konstrukcijų ir gabaritinių matmenų* (= *matmenų, dydžių*); *didelių gabaritų* (= *dideli*) *žiemos sodai; langus klasifikuojame* (– *skirstome*) *į šešias pagrindines grupes; pagerinti ratų kontaktą* (= *sankibą*) *su keliu; pagrindinė jų paskirtis – kontaktuoti* (= *sukibti*) *su kelio paviršiumi; observuotos* (= *nustatytos*) *laivo koordinatės; Pirmoji operacija – pagrindas užtepamas klįjais mentele* (– *Pirmasis veiksmas – ant pagrindo mentele tepami klįjai; ...mentele užtepama klįjų*).

Terminai. Gana atsakinga užduotis redaguojantiems tekstus, ypač specialiuosius, – terminų tvarkyba. Šiai kalbos sričiai labai didelį dėmesį skiria tiek kalbininkai, tiek įvairių mokslo šakų specialistai. Verčiant ir redaguojant mokslinius, techninius tekstus iš kitų kalbų būtina parinkti tikslius terminų atitikmenis lietuvių kalba, kad visi vartotojai juos vie-

nodai suvoktų. Todėl visi terminai turi būti vartojami tik sunorminti ir standartizuoti. Standartizuojant terminus siekiama suderinti skirtingų kalbų sąvokas, jų mikrosistemas ir terminus, kad nekiltų bendravimo sunkumų. Ypač šis poreikis padidėjo įstojus į Europos Sąjungą. Dažniausiai standartizuojami ir norminami gamybos ir technikos šakų terminai, rečiau – socialinių ir humanitarinių sričių terminija. Lietuvių kalboje vartojami tiek tarptautiniai, tiek lietuviški terminai. Tokia terminų sinonimija dažnai yra būtina norint tinkamai suvokti terminus, nes ne visada lietuviškas atitikmuo tiksliai nusako tą sąvoką, kurią žymi užsienio kalbos ar tarptautinis terminas. Kai sinonimiškai vartojami lietuviški ir tarptautiniai terminai, patartina pirmą kartą pavartoti abu terminus, o toliau teikti pirmenybę lietuviškajam, pvz.: *atogrąžų* ir *tropinės jūros*, *atogrąžų* ir *tropinės platumos*, *dalykas* ir *disciplina*, *drėkinimo* ir *irigacijos sistema*³. Žinoma, tame pačiame tekste pramaišiu vartoti kelis to paties termino sinonimus nerekomenduojama.

Pastaruoju metu yra išleista nemaža prestižinių, profesionaliai parengtų įvairių sričių terminų žodynų, kuriems yra pritarusi Valstybinė lietuvių kalbos komisija (jei Kalbos komisijos pritarimo nėra, žodynas nelaikomas patikimu). Iš jų minėtini šie:

- 1) Aiškinamasis **ekonomikos** anglų–lietuvių kalbos žodynas / David W. Pearce. Vilnius: TEV, 2006. 756 p.;
- 2) Anglų–lietuvių kalbų aiškinamasis **architektūros** žodynas / L. Kitkauskienė. Vilnius: Technika, 2004. 232 p.
- 3) Anglų–lietuvių kalbų **technikos** terminų žodynas / English–Lithuanian dictionary of technical terms ? A. Strups. Published by Euroknyga, 2007. 252 p.;
- 4) **Automatikos** terminų žodynas: lietuvių, vokiečių, anglų, prancūzų, rusų kalbomis / A. Poška ir kt. Vilnius: Technika, 2004. 716 p.;
- 5) **Apskaitos** terminų žodynas / V. Bagdžiūnienė. Vilnius: Conto litera, 2006. 192 p.;

³ Čia ir tolesniuose skyreliuose panaudoti pavyzdžiai iš R. Urnėžiūtės parengtos Vado-
vėlių rankraščių kalbos apžvalgos (žr. <http://www.vlkk.lt/lit/86969>).

- 6) Enciklopedinis **edukologijos** žodynas / L. Jovaiša. Vilnius: Gimtasis žodis, 2007. 336 p.;
- 7) **Chemijos** terminų aiškinamasis žodynas / ats. red. Z. Mačionis. 2-asis patais. ir papild. leid. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003. 660 p.;
- 8) **Elektrotechnikos** terminų žodynas: lietuvių, vokiečių, anglų, prancūzų, rusų kalbomis / R. J. Mukulys ir kt. Kaunas: Technologija, 1999. 872 p.;
- 9) Enciklopedinis **kompiuterijos** žodynas / V. Dagienė, G. Grigas, T. Jevsikova. Vilnius: TEV, 2005. 390 p.;
- 10) Šiuolaikinių **kompiuterių programų ir tinklų** žodynas: anglų, lietuvių, prancūzų kalbomis / V. Žalkauskas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003. 442 p.;
- 11) **Fizikos** terminų žodynas / V. Palenskis, V. Valiukėnas, V. Žalkauskas, P. Žilinskas. 2-asis patais. ir papild. leid. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007. 1632 p.;
- 12) Lietuvių–vokiečių kalbų žodynas **teisiningams** / Yvonne Gollammer. Vilnius: TEV, 2006. 152 p.;
- 13) **Lingvodidaktikos** terminų žodynas. 2012. Prieiga per internetą: <http://www.lsk.flf.vu.lt/lt/katedra/taikomoji-kalbotyra/lingvodidaktikos-terminu-zodynas/>;
- 14) **Radioelektronikos** terminų žodynas: lietuvių, anglų, prancūzų, vokiečių, rusų kalbomis / K. Gaivenis, G. Juška, V. Kalesinskas ir kt. Vilnius: Litimo, 2000. 1340 p.;
- 15) **Statybos** terminų žodynas: lietuvių, anglų, vokiečių, prancūzų, rusų kalbomis / A. Kudzys, A. Rosinas, B. Kudzienė. Vilnius: Lietuvos mokslas, 2002. 880 p.;
- 16) 5 kalbų žodynas: **ekonomika, politika, teisė**. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006. 896 p.;
- 17) **Technikos** enciklopedija. T. 1–4 / redaktorių tartyba: pirmininkas E. K. Zavadskas ir kt. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000–2010;
- 18) Aiškinamasis **šiluminės ir branduolinės technikos** terminų žodynas. Kaunas: Technologija, 2004. 228 p.;

- 19) Aiškinamasis **geležinkelių transporto** terminų žodynas: lietuvių, anglų, vokiečių, rusų kalbomis / N. Juškaitė, S. Keinys, K. Sakalauskas. Vilnius: Gelspa, 2006. 416 p.;
- 20) Aiškinamasis įmonės vadybos terminų žodynas / B. Martinkus, B. Neverauskas, A. Sakalas ir kt. Kaunas: Technologija, 2000. 234 p.;
- 21) Aiškinamasis **medienos** terminų žodynas / ats. red. B. Papreckis. 2-asis patais. ir papild. leid. Kaunas: Technologija, 1998. 212 p.;
- 22) Aiškinamasis **tekstilės** terminų žodynas su vokiečių, anglų, prancūzų ir rusų kalbų atitikmenimis / R. Čiukas, J. Katunskas, A. Kaulakienė ir kt. Kaunas: Technologija, 2001. 638 p.;
- 23) Aiškinamasis **transporto inžinerijos** terminų ir santrumpų žodynas anglų kalba / G. Bureika, A. Pelėdienė, Š. Mikaliūnas. Vilnius: Technika, 2004. 166 p.

Didelė paspartis redaktoriams yra elektroninių terminų bankų ir duomenų bazių teikiama informacija. Vienas iš svarbiausių, daug veiklos sričių apimantis duomenynas yra *Lietuvos Respublikos terminų bankas* (<http://terminai.vlkk.lt>). Tai Lietuvos valstybės informacinė sistema, kurioje sukaupta nustatyta tvarka sutvarkytų ir internete pateiktų aprobuotų, teiktinų lietuvių kalbos terminų straipsnių rinkinių ir neteiktinų terminų visuma. Šio terminų banko paskirtis – užtikrinti nuoseklų su-normintų lietuvių kalbos terminų vartojimą, ypač Lietuvos Respublikos teisės aktuose, sukurti bendrą įvairių valstybės institucijų informacinę sistemą, prie kurios galėtų prisijungti ir duomenis teikti kiti juridiniai bei fiziniai asmenys, kuria galėtų laisvai naudotis ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje dirbantys įvairių sričių specialistai, privačios įmonės, pavieniai asmenys.

Terminų banke pateikiami *aprobuoti*, *teiktini* ir *neteiktini* terminai. Aprobuoti terminai terminologiniu ir kalbiniu požiūriu yra nepriekaištingi, jie privalomi teisės aktų rengėjams – ta pati sąvoka turi būti įvardijama tuo pačiu terminu. Teiktini terminai taip pat yra taisyklingi, nurodyti terminų žodynuose, žinynuose, vadovėliuose (bet ne teisės aktuose). Terminų banke galima rasti ir neteiktinų terminų, bet prie jų pateikiamos nuorodos į taisyklingus (aprobuotus arba teiktinus).

Panašaus pobūdžio yra ir kitas lietuvių kalbos terminų bankas, vadinamasis *terminynas*, jį galima rasti adresu: <http://www.terminynas.lt>.

Siekiant derinti ir vienyti terminologijos darbą naujosiose Europos Sąjungos šalyse sukauptas terminų bankas *EuroTermBank* (žr. <http://www.eurotermbank.com>); ES dokumentų terminijai kaupiti skirta daugiakalbė terminų bazė *IATE* (žr. <http://iate.europa.eu>); Europos švietimo ir politikos terminai kaupiami švietimo sistemų tezaure *TESE* (žr. <http://ea-cea.ec.europa.eu/portal/page/portal/Eurydice/TESEHome>).

Lietuviškus terminus dar galima pasitikrinti Lietuvos standartizacijos departamento duomenų bazėje (žr. http://www.lsd.lt/typo_new/index.php?id=159), kurioje surinkti Lietuvos standartų terminai, jų apibrėžtys, atitikmenys kitomis kalbomis. Kitas lietuviškas terminynas – Lietuvos Respublikos Seimo terminų glosarijus (žr. http://www3.lrs.lt/pls/term/term_p.term_p); galima naudotis ir *VDIC* – vertimo, dokumentacijos ir informacijos centro duomenų bazėmis.

Be jau minėtų įprastų terminų žodynų, yra parengta keletas elektroninių žodynų: *Aiškinamasis darbuotojų saugos ir sveikatos terminų žodynas*; *Astronomijos enciklopedinis žodynas*; *Enciklopedinis kompiuterijos žodynas*; *Fizikos terminų žodynas*; *Socialinės apsaugos terminų žodynas*; *Radioelektronikos terminų žodynas* ir kt.

Redaguojant specialiuosius tekstus būtina visus terminus tikrinti minėtuose žodynuose ar elektroninėse duomenų bazėse, negalima pasikliauti vien taisyklingai parašytu lietuvišku ar tarptautiniu žodžiu, pažodiniiais kitų kalbų vertimais. Skaitant nepatyrusių redaktorių tvarkytus specialiuosius tekstus, galima rasti ir neteiktinų, svetimybėmis laikomų terminų ar rūšinių žodžių. Pavyzdžiui: *ankeris* (= *inkaras*), *ankeravimas* (= *inkaravimas*), *barabanas* (= *būgnas*), *vielos fibra* (= *skaidula*), *filingas* (= *įsprūda*), *flagštokas* (= *vėliavos stiebas*), *flanšas* (= *jungė*), *kaštai* (= *sąnaudos, išlaidos, lėšos, kaina*), *alternatyvieji kaštai* (= *alternatyviosios sąnaudos*), *gabenimo kaštai* (= *išlaidos*), *sandorių kaštai* (= *išlaidos*), *kondensuotas* (= *sutirštintas*) *pienas*, *kontroleris* (= *valdiklis*), *mahagonis* (= *raudonmedis*), *mediacija* (= *taikinamasis tarpininkavimas, ginčų tarpininkavimas*), *mediatorius* (= *tarpininkas, ginčų tarpininkas*), *mūrlotas*

(= mūrtašis), *protektoriniai* (= *apsauginiai*) dažai, *radiusas* (= *spindulys*), *rifliuota* (= *rievėta*) pakopa, *rygelis* (= *rėmsijė*), *tungas* (= *tungamedis*), *šarnyras* (= *lankstas*), *šarnyrinis* (= *lankstinis*) suktukas, *žikleris* (= *purkštukas*) ir pan.

Vengtini svetimos kilmės terminai ar sudėtinių terminų dėmenys, turintys lietuviškų atitikmenų, pvz.: *aeronautika* (– *oreivystė*), *dekoras* (– *puošyba*), *dempferinė* (– *slopinimo*) kamera, *diametras* (– *skersmuo*), *audinių dubliavimas* (– *dvilypavimas*), *ekvatorius* (– *pusiaujas*), *ekvatorinės* (– *pusiaujo*) oro masės, *ekvatoriniai* (– *pusiaujo*) miškai, *farvaterio* (– *laivakelio*) ašis, *fundamentiniai* (– *pagrindiniai*) fizikos dėsniai, *iliuminavimas* (– *apšvietimas*), *inovacija* (– *naujovė*), *technologinės inovacijos* (– *technologinės naujovės*), *irigacinė* (– *drėkinamoji*) žemdirbystė, *irigacijos* (– *drėkinimo*) sistemos, *kabotažas* (– *pakrančių laivyba*), *vairavimo komfortas* (– *patogumas*), *kompanija* (– *bendrovė*), *komponentas* (– *sudedamoji dalis*), *komponentės* (– *dedamosios*), *landšaftas* (– *kraštovaizdis*), *maksimali* (– *didžiausioji*) apkrova, *maksimali* (– *didžiausioji*) srovė, *maksimali* (– *didžiausioji*) vertė, *meridianas* (– *dienovidinis*), *motorika* (– *judėjimas*), *motorinių funkcijų* (= *judėjimo*) lavinimas, *reeksportas* (– *grįžtamasis eksportas*), *rezervai* (– *atsargos*), *privalomųjų rezervų* (– *atsargų*) norma, *dalinio rezervo* (– *dalinių atsargų*) sistema, *pertekliniai rezervai* (– *perteklinės atsargos*), *rolgangas* (– *ritininis konvejeris*), *sensorius* (– *jutiklis*), *ekonomikos stagnacija* (– *sąstingis*), *subtropikai* (– *paatogrąžys*), *subtropinis* (– *paatogrąžio*) klimatas, *štrichas* (= *brūkšnys*, *linija*), *tropikai* (– *atogrąžos*), *tropikų* (– *atogrąžų*) augalija, *tropinės* (– *atogrąžų*) juostos, *tropinis* (– *atogrąžų*) miškas, *troselis* (– *lynelis*), *videoklipas* (– *vaizdo klipas*), *vizualinis* (– *regimasis*) efektas, *voljeras* (– *aptvaras*), *vulkanų* (– *ugnikalnių*) veikla.

Valstybinė lietuvių kalbos komisija, remdamasi specialistų nuomone, ne visada aprobuoja tuos terminus, prie kurių visuomenė yra įpratusi, – aprobuotuose žodynuose ir terminų rinkiniuose teikiami kiti terminai, kuriuos ir privaloma vartoti viešuosiuose tekstuose, pvz.: *alyvmedžių vaisiai* (= *alyvuogės*), *amerikinis* (= *uosialapis*) klevas, *beletristinis* (= *meninis*) stilius, *Daglaso pušis* (= *didžioji pocūgė*), *anglies dvideginis* (= *dioksidas*),

gairėlė komp. (= *gairė*), *hevėjos* (= *braziliniai kaučiukmedžiai*), *ikona* komp. (= *piktograma*), *įrankių* (= *priemonių*) *juosta* komp., *jamsai* (= *dioskorėjos*), *kopūstinukas* (= *kopūstinis baltukas*), *kokoso palmės* (= *kokosai*), *kolontitulas* komp. (= *puslapio antraštė*), *kursorius* komp. (= *žymeklis*), *menui punktas* komp. (= *menui elementas*), *plastmasė* (= *plastikas*), *plastmasinis* (= *plastikinis*) *garsintuvas*, *plastmasinis* (= *plastikinis*) *laivas*, *plastmasinė* (= *plastikinė*) *detalė*, *polistirolas* (= *polistirenas*), *raktažodis* (= *reikšminis žodis*), *riebus* (= *pusjuodis*) *šriftas*, *Saulės radiacija* (= *spinduliuotė*), *Saulės spindulinė* (= *spinduliuotės*) *energija*, *vertiklis* (= *modemas*), *visuotinė padėties* (= *geografinės vietos*) *nustatymo sistema*, *tabuliacijos* (= *tabuliacinio*) *žymės* komp., *techninė* (= *aparatinė*) *įranga* komp., *tinklapis* komp. (= *tinklapis*), *valdymo rutulys* komp. (= *pelės ratukas*), *valdymo svirtis* komp. (= *vairasvirtė*) ir pan.

Pasitikrinti terminus žodynuose ir duomenų bazėse pravartu ir dėl tikslesnės terminų sudarančių žodžių reikšmės. Keletas netinkama reikšme vartojamų terminų pavyzdžių: *transporto priemonių aptarnavimas* (= *priežiūra*), *techninio aptarnavimo* (= *techninės priežiūros*) *stotis*, *technikos atradimas* (= *išradimas*), *atsikuriantys* (= *atsinaujinantys*) *ištekliai*, *bevielė* (= *belaidė*) *pelė*, *bevielė* (= *belaidė*) *klaviatūra*, *bevielė* (= *belaidis*) *ryšys*, *bevielė* (= *belaidis*) *telegrafas*, *bevielė* (= *belaidžio*) *tinklo sąsaja*, *išmatavimai* (= *matmenys*), *juodai baltas* (= *nespalvotas*) *atvaizdas*, *juodai baltos* (= *nespalvotos*) *nuotraukos*, *juodai baltos* (= *nespalvotos*) *linijos ir formos*, *juodai balta* (= *nespalvota*) *fotografija*, *šilumos nuvedimas* (= *nukreipimas*), *šaltkalvio darbo vietos organizavimas* (= *įrengimas*), *slankmačio parodymai* (= *rodmenys*), *perliejamasis* (= *užliejamasis*) *drėkinimas*, *ciklų persidengimas* (= *sanklota*), *pilnai* (= *visiškai*) *atsinaujinantys* *ištekliai*, *degalų užpylimo* (= *įpylimo*) *anga*, *pakartotinis užvedimas* (= *paleidimas*), *užvedimo* (= *paleidimo*) *raktelis*.

Be tikslumo ir taisyklingumo, terminams keliamas ir trumpumo reikalavimas, nes trumpus (vienažodžius ar dvižodžius) terminus patogiau vartoti, jie lengviau įsimenami. Pavyzdžiui: *administracinės paskirties* (= *administracinis*) *pastatas*, *priekinio stiklo apiplovimo įrenginys* (= *plautuvas*), *aukštojo dažnio* (= *aukštadažnis*) *suvirinimas*, *elektroninio valdy-*

mo hidraulinis (= elektrohidraulinis) stiprintuvas, vieno petelio (= vienpetė) svirtis, dviejų petelių (= dvipetė) svirtis, trijų petelių (= tripetė) svirtis, dviejų svirčių (= dvisvirtė) pakaba, elektroniniu būdu valdoma (= elektroninė) benzino įpurškimo sistema, hidraulinio valdymo (= hidraulinis) cilindras, indukcinio tipo (= induktyvusis) jutiklis, krumpliaratis su įstrižais krumpliais (= įstrižakrumplis krumpliaratis), hidrauliškai valdomi (= hidrauliniai) daugiadiskiai stabdžiai, kojinio valdymo (= kojinė) pavara, laikrodinio tipo (= laikrodinis) indikatorius, magnetiškai minkštas (= minkštamagnetis) plienas, plovimo skystis (= ploviklis), rankinio valdymo (= rankinė) pavara, kranas su ratine važiuokle (= ratinis kranas), rupaus valymo (= rupusis) filtras, sekcinio ir skirstomojo tipo (= sekciniai ir skirstomieji) degalų siurbliai, sandarinimas skystuoju būdu (= skystinis sandarinimas), smulkaus valymo (= smulkusis) filtras, sunkiai lydus (= sunkialydis) metalas, galinio stiklo šildymo įrenginys (= šildytuvas), krumpliaratis su tiesiais krumpliais (= tiesiakrumplis krumpliaratis), apgręžiamumo savybė (= apgręžiamumas), asmeninio naudojimo (= asmeniniai) įrankiai, augalinės kilmės (= augalinis) pluoštas, vienkartinio naudojimo (= vienkartiniai) erdvėlaiviai, daugkartinio naudojimo (= daugkartiniai) erdvėlaiviai, datos keitimo linija (= datos linija), gyvūninės kilmės (= gyvūninis) pluoštas, medicinai skirta (= medicininė) tekstilė, sunkio jėgos (= sunkio) darbas, tapačiai išsprendžiama (= tapačioji) lygtis, trinties jėgos (= trinties) darbas, vienareikšmiškai išsprendžiama (= viena-reikšmiškoji) lygtis, viešo naudojimo (= viešosios) zonos.

Apie terminų darybos, morfologijos ir sintaksės ypatumus žr. tolesniuose skyreliuose.

Vertiniai. Be savų ir tarptautinių, vartojame ir iš kitos kurios nors kalbos išsiverstų žodžių. Jeigu jie atitinka lietuvių kalbos žodžių darybos dėsnius, gramatikos ir semantikos reikalavimus, yra įteisinami ir laikomi norma. Tačiau neretai išsiverčiama paskiemeniui, nebūdingomis lietuvių kalbai reikšmėmis. Netaisyklinga gali būti tam tikra žodžio dalis (priešdėlis, priesaga, šaknis), visas žodis, žodžių junginys ar sintaksinė konstrukcija. Pavyzdžiui, veiksmazodis *praskambėjo* lietuvių kalbai neįteiktinas dėl netaisyklingai pavartoto priešdėlio *pra-* (turi būti *nuskam-*

bėjo), *išėmėjas* (*dėmių*) – dėl netinkama reikšme vartojamos šaknies *imti* ir priesagos *-ėjas* (lietuviškai sakome (*dėmių*) *valiklis*). Paraidžiui išvers-tas junginys *ant dienų* taisyntas į *netrukus*, *tuoj(au)*, *greitai*, *šiomis die-nomis*, sintaksinė konstrukcija *bėda tame* netinkama lietuvių kalbai dėl netaisyklingai vartojamo vietininko (turi būti *bėda ta*).

Visą neteiktinų vertinių sąrašą galima rasti Valstybinės lietuvių kal-bos komisijos tinklalapyje skelbiamame Didžiųjų klaidų sąrašė (prieiga per internetą <http://www.vlkk.lt/lit/lt/klaidos/zodyno3>). Bene dažniau-siai viešojoje kalboje pasitaikantys, pro redaktorių akis vis dar prasly-srantys yra vertiniai **išsireikšti** (= *pasakyti, pareikšti*), pvz.: *Ji ne visai tiks-liai išsireiškė* (= *pasakė*); *Ar galima taip išsireikšti* (= (*pa*)*sakyti*)? *Kaip čia buvo išsireikšta* (= *pareikšta, pasakyta*), *statybos nejudą iš vietos*; *Neatsi-tiktinai žymus amerikiečių teisininkas Ričardas Posneris yra labai taikliai išsireiškęs* (= *pasakęs*), *kad terminas „interpretavimas“ yra chameleonas*; **išsireiškimas** (= *posakis, pasakymas, pareiškimas*), pvz.: *Mokytoja parin-ko gražių išsireiškimų* (= *posakių*); *Tokie pikti išsireiškimai* (= *žodžiai, pa-sakymai*) *spaudoje nevienija tautos*; *Familiari kalba, baimę keliantys ofi-cialūs išsireiškimai* (= *pareiškimai*), *vertimo klaidos – bėdos, su kuriomis bendraudami susiduria lietuvių verslininkai*.

Sąrašė minimas verstinis žodžių junginys **kaip taisyklė**, dažniausiai vartojamas, kai norima pasakyti, kad kas nors vyksta, būna dažnai, nuo-lat, beveik visada. Šiame junginyje *taisyklė* netinka dėl reikšmės: kaip rodo DLKŽ, *taisyklė* – tai „teiginys, reiškiantis dėsni, principą, normą, savybę ir pan.“ (*kirčiavimo taisyklės, eismo taisyklės, žaidimo taisyklės*). Apibendrinimas sakinyje reiškiamas kitais žodžiais, pvz.: *Nemaža dar-buotojų dalis kaip taisyklė* (= *paprastai, dažniausiai*) *dirba nelegaliai*; *Kaip taisyklė* (= *Kaip dažniausiai atsitinka, būna*) *tokuose ūkio subjek-tuose buvo pirmiausia panaikintos darbų saugos tarnybos, stacionarūs medicinos pagalbos punktai*; *Nurodymas kaip taisyklė* (= *kaip visada, kaip paprastai*) *buvo žodinis*; *Visi jie kaip taisyklė* (= *kaip dažniausiai būna*) *buvo neblaivūs*.

Viešuosiuose tekstuose vis dar aptinkamas verstinis junginys **kaip nekeista**, vartojamas nuolaidos santykiui šalutiniame dėmenyje reikšti,

pvz.: *Kaip nekeista, daugelis projektų atmetami*. Šis junginys netiksliai išverstas iš rusų kalbos, kurioje pasakymas *kak ni stranno* turi teigiamą reikšmę (dalelytės *ni* negalima versti neiginiu *ne-*). Keletas pavyzdžių: *Kaip nekeista* (= *Nors ir keista; Kad ir keista; Keista*), *bet autentiškiausiai filosofuoja vaikai ir psichiniai ligoniai; Tikslūs duomenys, kaip nekeista* (= *nors ir keista*), *buvo gauti jau vakar vakare; Jis, kaip nekeista* (= *kad ir [kaip] keista; nors ir [labai] keista*), *liko įvykių nuošalyje; Bet, kaip nebūtų keista* (= *kad ir kaip būtų keista; kad ir labai būtų keista*), *pastatas nesugriuvo*.

Bendrinei kalbai neteiktinas ir vienas kitas junginys su žodeliu *taip*. Pirmiausia kliūva vertinys ***taip vadinamas***. Pavyzdžiui: *Norėčiau pasiūlyti jums pasiklaudyti taip vadinamos* (= *vadinamosios*) *keltų arfos; Pasaulyje kartais prasideda taip vadinami* (= *vadinamieji*) *valiutų karai, kurių metu šalys sąmoningai bando atpiginti savo valiutą, kad išaugtų konkurencija eksporto rinkoje; Plinta taip vadinamas* (= *vadinamasis*) *gatvės žargonas; Taip vadinamas* (= *vadinamasis*) *grupės vadovas dingo jau pačią pirmą dieną*. Žodelį *taip* vartojame kaip būdo prieveiksmį (*Jis taip sakė*) arba kaip teigiamąją dalelytę (*Taip, mes jau baigėme*), tačiau jis netinka tada, kai reikia kokį daiktą ar reiškinį išskirti iš kitų. Būtent šia nebūdinga lietuvių kalbai reikšme jis ir vartojamas minėtuose pasakymuose. Taigi reiktų skirti: *Puskalbė – taip vadinama jų kalba* ir *Jie kalba vadinamąja puskalbe*. Į neteiktinų vertinių sąrašą taip pat įtrauktas junginys ***ir taip***, netaisyklingai vartojamas išvadai reikšti. Lietuviški išvardiniai žodžiai yra: *taigi, vadinasi*, dažnai tinka *ir štai, o dabar* ir pan. Pavyzdžiui: *Ir taip* (= *Taigi, O dabar*), *gerbiamieji televizijos žiūrovai, mes savo laidą baigiame; Ir taip* (= *Taigi, O dabar*) *pradedame konkursą; Ir taip* (= *Ir štai, Taigi*) *rungtynės baigėsi lygiosiomis*. Išvadą netinka reikšti ir junginiu ***taip kad***, pvz.: *Taip kad* (= *Taigi*) *jau per vėlu ką nors keisti; Taip kad* (= *Taigi, Vadinasi*) *čia dar daug ką reikia išsiaiškinti*.

Didelėmis kalbos klaidomis laikomi verstiniai junginiai su *kas*: ***kas liečia, kas link***, pvz.: *Kas liečia kredito grąžinimo sąlygas*, (= *Dėl; O dėl kredito grąžinimo sąlygų*) *susitarsime; Kas link tautybės*, (= *Tautybės; O tautybės tai*) *jie visi lietuviai; Kas link muzikos*, (= *Muzikai; O muzikai; Jei kalbėsime*

apie muziką, tai jai) mano vaikas visai negabus; Kas link mokslų, (= Moks-lais) mano pusbrolis visai nesidomi – tik kas link pinigų (= pinigais).

Taisytinas vertinys **tuo pačiu** (prieveiksmio reikšme „kartu, drauge“), pvz.: *Kreipiausi dėl stipendijos, kad galėčiau pasidomėti sausumos minų klausimu. Tuo pačiu (= Kartu; Taip pat) panorau sužinoti, ką mano ša-lies vyriausybė darė politiniu lygmeniu; Skiedinys turi tvirtai ir tuo pačiu (= kartu; pakanka tik jungtuko ir) elastingai sujungti plytas.*

Pasitaiko lietuvių kalbai nepriimtinių verstinių konstrukcijų, pvz., **žiūrėti iš (meninio, filosofinio) taško**. Tai pažodžiui verstas junginys iš anglų kalbos *point of view*, nors lietuviškai būtų galima pasakyti ir sklan-džiau: *Dainų šventės negalime vertinti vien iš meninio taško (= meniniu (meno)požiūriu); Iš kokio taško bežiūrėtum (= Kad ir kaip vertintum, Šiaip ar taip), komitetas pasielgė neteisingai; Jeigu žiūrėsime į šią problemą iš filosofinio taško (= filosofiskai), tai daugelį žmonių poelgių galima pa-aiškinti; Mažumas priklauso tik nuo žiūrėjimo taško (= krypties, atstumo, vietos?) ir nuo to, kas žiūri*. Tokiame pat kontekste pasakoma ir *žiūrėti iš (meninės, filosofinės) pusės* – toks pasakymas taip pat sklandintinas.

Nelietuviška konstrukcija **kalba už save**, pvz.: *Antraštės kalba pačios už save (= Pačios antraštės rodo (byloja, kalba, sako); Pačios antraštės yra iškalbingos)*. Toks pat netikęs ir reklaminis vertalas *Švara kalba pati už save!* Kitais atvejais junginys *kalbėti už ką nors* yra vartotinas, pvz., „pa-vadavimo“ reikšme: *Nekalbėk už mane; Aš už tave pakalbėsiu*.

Verstinė konstrukcija, perimta iš slavų kalbų, – **atsigręžti veidu**, pvz.: *Pirmieji Prancūzijos prezidento žingsniai rodo, kad jis dar neatsigręžė vei-du į tikrovę (= neatsigręžė į tikrovę; neįvertino (nesuvokė) tikrovės)*.

Pažodžiui verčiamės ne tik žodžius ar sintaksines konstrukcijas, bet ir frazeologizmus – pastovius žodžių junginius, turinčius vientisą reikšmę. Iš esmės tai sinonimų atitikmenys, tik dar už juos išpūdingesni, vaiz-dingesni ir gyvesni. Frazeologizmai specialiai nekuriami ir vartojami iš atminties, todėl kalba yra gyva ir vaizdinga tiek, kiek atsimename tokių posakių. Šie junginiai vartojami tiek sakytinėje, tiek rašytinėje kalbo-je. Pastarajai būdingi neutralesni knyginės kilmės posakiai (pvz., *gul-bės giesmė, kryžiaus keliai, Achilo kulnas*), o sakytinėje kalboje daugiau

liaudiškos frazeologijos, kuri yra gerokai vaizdingesnė, dažnai ironiška, sąmojinga, kartais netgi šiurkštoka, tačiau labai tiksli, glausta, subtiliai perteikianti reikšmės niuansus. Kartais kalbos vartotojai gana taikliai atnaujina tradicinius frazeologizmus, pritaikydami juos šių dienų aplinkai, tačiau dažnai griebiamasi ir svetimų mūsų kalbai tiek turinio, tiek raiškos požiūriu verstinių posakių, pvz.: *stogas važiuoja (nuvažiavo)*; *kabinti makaronus*; *šakėmis ant vandens rašyta*; *kaip šuniui antra uodega*; *kiaulę pakišti*; *priskaldyti malkų*; *tempti gumą*; *užmušti laiką*; *programos vinis*; *vynioti į vatą*; *viščiukus skaičiuoja rudenį* ir kt.

Semantizmai. Lietuvių kalboje rasime palyginti nedaug žodžių, kurie turėtų tik vieną reikšmę (pvz., *laikraštis*, *stalius*, *durpės*), tad mūsų leksikos pagrindas – daugiareikšmiai žodžiai, įvardijantys kelias sąvokas, daiktus, apibūdinantys veiksmus, ypatybes ir t. t. Daugiareikšmiškumas padeda išvengti žodžių pertekliaus, daro kalbą vaizdingesnę, lakoniškesnę. Tačiau dėl to atsiranda ir nemažai kalbos klaidų. Mat verčiant iš kitos kalbos, kurioje tam tikro žodžio reikšmė gali būti siauresnė arba platesnė, nelengva laikytis savos kalbos dėsnų. Todėl lietuviški žodžiai kartais perima svetimas, jiems nebūdingas reikšmes. Ar žodį tinkamai vartojame, visada galima patikrinti norminamuosiuose žodynuose (pvz., DLKŽ), kuriuose pirmiausia surašytos pagrindinės, o toliau šalutinės, arba perkeltinės, reikšmės. Neteiktinų reikšmių sąrašas skelbiamas Kalbos komisijos tinklalapyje (<http://www.vlkk.lt/lit/klaidos/zodyno4.html>), administracinei ir kanceliarinei kalbai netinkamos žodžių reikšmės ir gramatikos dalykai aptariami „Kanceliarinės kalbos patarimuose“ (<http://kanceliariniaipatarimai.lki.lt/>). Semantizmais laikomų žodžių nemažai lieka ir redaktorių tvarkytuose tekstuose. Į dažniau pasitaikančias žodžių reikšmės klaidas dėmesys atkreipiamas ir šioje knygelėje. Patogumo dėlei semantizmai suskirstyti kalbos dalimis.

Daiktavardžiai

Atmintis: *Po spektaklio galėsite nusifotografuoti atminčiai* (= *atsimiminiui*, *prisiminimui*); *Šviesios atminties* (= *šviesaus atminimo*) *verslininkas*. *B. Lubys buvo tikras Nepriklausomos Lietuvos verslo praktikos profesorius.*

Atmintis – tai „atminimo galia, gebėjimas atsiminti“. Vartojame: *Vaikas turi gerą atmintį; Visada dainuoju iš atminties*. Sakinyje *Pagerbėme šviesios atminties profesorių* turbūt norėta pasakyti ne tai, kad profesoriaus atmintis buvo labai gera, o tai, kad jis atsimenamas kaip šviesus, talentingas žmogus. Taigi reiktų sakyti *šviesaus atminimo profesorius*.

Atžyma: *Sulaikytasis pateikė dokumentus be jokių atžymų* (= *žymų, įrašų*). Daiktavardis *atžyma* padarytas iš netaisyklingai vartojamo veiksmažodžio su priešdėliu *at-* (*atžymėti*), paskiemeniui išversto iš rusų kalbos. Dokumentuose paprastai daromi įrašai, dedami įvairūs ženklai (*žymos*). Taisyklingos reikšmės *atžyma* neturi.

Išgyvenimai: *Gamta – labai svarbus išgyvenimų* (= *jausmų*) *šaltinis ir vaizdavimo objektas; Apie tokius intymius ir gražius išgyvenimus* (= *jausmus*), *kurie pateikiami kūrinyje, kalbėti garsiai labai sunku*.

Kampas: *Netikėtu kampu pasisuko* (= *Netikėtai pakrypo*) *ir kitų filmo personažų gyvenimas*. Šis daiktavardis nevartotinas *aspekto, požiūrio, pozicijos* reikšme.

Kiekis: *Susirinko didelis kiekis* (= *daug*) *žmonių; Galima tik spėlioti apie pinigų kiekį* (= *sumą*); *Šis kambarių kiekis* (= *Šitiek kambarių*) *mūsų nepatenkina; Sekmadieniais vėdinimo ir kondicionavimo sistemos nefunkcionuoja, nes nėra pastebimas didelis dirbančių darbuotojų kiekis* (= *Sekmadieniais vėdinimo ir kondicionavimo sistemos neveikia, nes yra mažai darbuotojų*). Daiktavardis *kiekis* nedera, kai kalbama apie skaičiuojamus, o ne svoriu matuojamus daiktus. Todėl jis nejungtinas su žodžiais *pinigai, žmonės, kambariai, stalai* ir pan. Taisyklingai: *Ūkininkai pardavė nemažą grūdų kiekį; Didelis kritulių kiekis iškrito vakar*. Tačiau ir šiuose sakiniuose *kiekį* galima keisti gyvesniu pasakymu: *pardavė nemažai grūdų; iškrito daug kritulių*.

Matymas: *Moterų literatūroje būdingas moteriškas pasaulio matymas* (= *požiūris į pasaulį; pasaulio suvokimas*).

Medžiaga: *Kronikinių medžiagų* (= *straipsnių*) *negalime vadinti recenzijomis; Už išspausdintas medžiagas* (= *straipsnius, publikacijas*) *honoraras bus mokamas vėliau; Vadovėlio pradžioje pateikiami terminai, kuriuos vartosite mokydamiesi šią medžiagą* (= *šio dalyko*). Žodžio *me-*

džiaga reikšmė per daug išplečiama, juo nevadintini straipsniai, reportažai, pranešimai, ataskaitos, apžvalgos, nuotraukos, suvestinės ir pan. *Medžiaga* – tai „daiktas ar daiktai, žaliava, iš kurios kas sudaryta ar daroma“, pvz., *statybinės medžiagos, maisto medžiagos, medžiaga straipsniui*. *Medžiaga* niekada nereiškia galutinio rezultato.

Pasisakymas: *Kai kurių konferencijos dalyvių pasisakymai (= pranešimai, kalbos) sulaukė nuoširdaus pritarimo; Pirmųjų pasisakymų (= pranešimų, kalbų) negirdėjau; Savo pasisakymuose (= pranešimuose, kalbose) kėlėme ir reorganizacijos klausimus.* „Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“ šį žodį pateikia tik „prisipažinimo“ reikšme, pvz., *Pavėluotas pasisakymas (= prisipažinimas) nesuminkštino tėvo širdies.*

Prasmė: *Aisčiai – terminas, pradėtas vartoti šiandienine prasme (= reikšme); Kolaborantas – asmuo, kuris neverčiamas bendradarbiauja su okupacine valdžia ar tarnauja okupacinės valdžios institucijose; platesnė prasme (= reikšme) – tėvynės išdavikas.* DLKŽ nurodo: reikšmė – „tai, ką dalykas (žodis, ženklas, mostas ir pan.) žymi, reiškia“, pvz.: *pagrindinė, perkeltinė žodžio reikšmė, skaitinė reikšmė; prasmė – „vidinis loginis turinys“, pvz.: tiesioginė, perkeltinė pasakymo prasmė.*

Ratas: *Jų aptartas klausimų ratas (= aptarti klausimai) turėtų atspindėti visų Baltijos valstybių interesus; Optimistiškai nuteikė svarstomų temų rato aktualumas (= svarstomų temų aktualumas); Sumanėme išleisti visą konferencijos medžiagą, kad ji būtų prieinama kuo platesniam visuomenės ratui (= kuo didesnei visuomenės daliai; visuomenei); Tik savo piliečiams valstybė garantuoja patį plačiausią teisių ir laisvių ratą (= daugiausia teisių ir laisvių).* Taisyklingai: *troleibusų ir autobusų ratas; pirmenybės vyks trimis ratais (etapais).* Daiktavardis *ratas* perkeltine reikšme gali būti vartojamas (pvz., *draugų ratas, interesų ratas*), tačiau yra per dažnas, grūdamas be reikalo, tuščiai įmantraujant.

Teisės: *Policininkas paprašė vairuotojo parodyti teises (= pažymėjimą).* Dokumentas, leidžiantis vairuoti automobilį, motociklą ir pan. *teisėmis* gali būti vadinamas tik šnekamojoje kalboje, oficialiai – *pažymėjimas*.

Veiksny: *Negalima pamiršti ir veiksnių (= padarinių), kuriuos sukelia klimato šiltėjimas, drėgnųjų miškų naikinimas.* „Dabartinės lietuvių kal-

bos žodyne“ *veiksny*s apibūdinamas kaip skatinamoji priežastis, o šiame sakinyje kalbama apie padarinius.

Būdvardiškieji žodžiai, prieveiksmiai

Anksti: *Anksti* (= *Gerokai*) prieš posėdį prie teismo pastato jau būriavosi žmonės; *Apie atleidimus iš darbo sužinota anksti* (= *gerokai*) prieš akcininkų susirinkimą. Taisyklingai: *Ateik anksti rytą*.

Apvalus: *Diskusija vyks prie apvalaus* (= *apskrito*) stalo; Žodžio *apvalus* reikšmė – „kuris ritinio ar rutulio pavidalo“, pvz.: *apvalus rąstas*.

Atpigintas: *Kovo mėnesį žieminė avalynė parduodama atpigintomis* (= *mažesnėmis, sumažintomis*) kainomis. Kainos negali būti nei pigios, nei brangios, todėl negali ir *atpiginti*. Daiktavardis *kaina* vartojamas su būdvardžiais *didelė, maža*, su veiksmažodžiais *kyla, krinta, mažėja, didėja*, su dalyviais *sumažinta, padidinta*.

Atskiras: *Dėl platesnio bendradarbiavimo tartasi su atskirų* (= *kai kurių*) *Prancūzijos kompanijų vadovais*; *Minėti įstatymai atskirais* (= *kai kuriais, tam tikrais*) *atvejais pančioja darbdavių savivalę*; *Didėjant keleivių srautui, mieste pailginami atskirų* (= *kai kurių*) *linijų maršrutai*. Taisyklingai: *Turistai važiavo atskiru autobusu*.

Aukštas, aukštai: *Pranešama apie aukštą* (= *didelį*) *rinkėjų aktyvumą*; *Grūdų derlius šiemet tikrai labai aukštas* (= *didelis, geras, gausus*); *Tik aukštos* (= *didelės*) *koncentracijos tirpalas sunaikina kenkėjus*; *Tokie aukšti* (= *dideli*) *Hamleto reikalavimai tiesiog rodo jo puikybę ir nemokėjimą prisitaikyti*. Būdvardis *aukštas* gali būti vartojamas su žodžiais *kalnas, žmogus, svečias, balsas, lubos, debesys, temperatūra, rūšis, elektros srovės įtampa*.

Dėkingas: *Geografinė padėtis yra dėkinga* (= *palanki, tinkama, gera*) *atlikti gamtotyros eksperimentus*.

Dvigubas: *Pastebėjome, kad kai kuriems Seimo nariams taikomi dvigubi* (= *dvejopi*) *standartai*; *Kaip „dvigubas“* (= *dvejopas*) *kalbėjimas (savo ir Biliūno žodžiais) suteikia eilėraščiui žaismės?*

Grubus, grubiai: *Supratau, kad tai grubus* (= *šiurkštus, atžarus, nemandagus*) *žmogus*; *Rasta grubių* (= *šiurkščių*) *įstatymų pažeidimų*; *Transplantacijos skandalas: medikai padarė grubių* (= *šiurkščių*) *pažeidimų*.

dimų; Įsivėlė grubi (= didelė, stambi) klaida; Kūrinyje gausu liaudiško humoro, farso, grubios (= šiurkščios) burleskos ir kandžios satyros; Tikrovėje ši riterio dama yra grubi (= šiurkšti, vulgari), netašyta (– storžieviška, nemandagi). Taisyklingai: grubus (nelygus, gruoblėtas) kelias; grubios (sugrubusios, šiurkščios) rankos.

Jie ne tik grubiai (= šiurkščiai) pažeidinėja įstatymą, tačiau ir nesiteikia sureaguoti į mūsų prašymus nedelsiant panaikinti šį profilį.

Ypatingai: *Romoje ypatingai (= ypač) vertinti specialiose mokyklose išlavinti vergai; Ypatingai (= Ypač) daug vertingų baltymų, riebalų turi jūrų ir vandenynų žuvis; Tapatybės ugdymo vieta yra šeima ir mokykla, ypatingai (= ypač) mokyklose savo tapatybę įgyjame, sustipriname, tampame patriotais, išmokstame tokių dalykų, kurie vėliau tampa mūsų gebėjimais ir nuostatomis; Jeigu šilumininkai siunčia pranešimus, jie turėtų labai aiškiai surašyti konkrečios kainos sudedamąsias dalis ir ypatingai (= ypač) svyravimus.*

Prieveiksmis ypatingai nevertotinas, kai sakinyje norima ką nors pabrėžti, išskirti, t. y. prieveiksmio ypač reikšmė: Gerai išmok rytojaus pamokas, ypač istoriją; Šitos gėlės ypač gražios. Taisyklingai: Jis piešia savitai, ypatingai.

Kažkas, kažkaip: *Kirba noras kažkuo (= kuo nors) pasigirti; Turėsime kažkaip (= kaip nors) suktis ir iš šios padėties.*

Koks: *Aptarkite, kokie (= kurie) maisto produktai žmogui naudingi ir kokie (= kurie) nenaudingi; Pasakykite koks (= kuris) dabar metų laikas; Sugrupuokite žodžius: kokie (= kurie) medžiai dažniausiai auga mieste, kokie (= kurie) – miške; ir atvirksčiai: Kuriuo (= Koku) tikslu kirksčionys buvo varomi į areną?*

Padėvėtas: *Kiek litų mažiau kainuoja padėvėtas (= naudotas) automobilis neu naujas? Žodžio padėvėti reikšmė – „pavilkėti, panešioti“, pvz.: Dar batai stiprūs, dar padėvėsi jais (juos); Mano švarkas jau gerokai padėvėtas.*

Pagrindiniai: *Prekes pagrindiniai (= daugiausia) vežame iš Lenkijos; Toji veikla pagrindiniai (= daugiausia, visų pirma) priklauso nuo žmonių; Įsakymo vykdymas pagrindiniai (= daugiausia) priklauso nuo ministro.*

Taigi *pagrindinai* nevartojamas apibendrinimui ar daugumui nusakyti. Taisyklingai: *Reikia viską pagrindinai (iš pagrindų) išsiaiškinti.*

Pakankamai: *Dažytojo darbas yra pakankamai (= gana) atsakingas; Užpildai yra pakankamai (= gana) elastingi ir prisitaiko prie galimo paviršiaus judėjimo; Apmušalai pakankamai (= gana) atsparūs šviesai; Taigi pradinei didžiausiai reikšmei galima priskirti pakankamai (= gana, labai) mažą reikšmę – tokią, kuri tikrai būtų mažesnė už visas galimas reikšmes.*

Paskutinis: *Yra geresnio gyvenimo programa, atskleidžianti jums paskutines (= naujausias) žinias apie žmogaus sveikatą; Paskutiniai (= Naujaisi) statistikos duomenys rodo, kad visuomenės aktyvumas smarkiai sumažėjo; Negalėčiau pasakyti, kad paskutiniuoju (= pastaruoju) metu nutiko kas nors labai blogo. Taisyklingai: Vienuoliktą valandą vakaro klausykitės paskutinių žinių. Gali būti vartojamas ir reikšmėmis „vienintelis likęs“ (pardavė paskutinius daiktus) bei „prasčiausias, bjauriausias“ šnekamojoje kalboje (gatvę šluoti – paskutinis darbas).*

Pastovus, pastoviai: *Čia daug įdomių žmonių, pastovus (= nuolatinis) šurmulys, muzika; Mūsų centre atliekama pastovi (= nuolatinė) medicininė priežiūra; Nuo šios dienos pastoviai (= nuolat) veikia J. Basanavičiaus atminimo kambarys; Dabar pastoviai (= nuolat) treniruojamės ir tikimės įrodyti, kad lietuvaičiai biliardą žaidžia ne prasčiau už kitus; Pastoviai (= nuolat) prekiaujame mediena; Knygos pastoviai (= nuolat) valomos. Prieveiksmis pastoviai vartojamas, kai kalbama apie ilgą kokio nors veiksmo trukmę be pokyčių. Taip pat ir būdvardžio pastovus reikšmė yra „vienodas, nekintantis“, pvz.: Tai pastovių (nekintančių) pažiūrų žmogus.*

Pažįstamas: *Naudokite tik jums pažįstamas (= žinomas) medžiagas.*

Pilnas, pilnai: *Tegul ir nulinis pelnas, svarbu dirbti pilnu (= visu) pajėgumu; Kas galėtų suteikti pilną (= visą, išsamią) informaciją? Būdvardis pilnas yra susijęs su kokia nors talpa, kurią galima pripildyti. Vartojamas ir perkeltine reikšme: pilnas džiaugsmo, meilės, kaprių.*

Pilnai (= Visiškai) sutinku su straipsnio, išspausdinto „Respublikoje“ mintimis; Tokio centro įkūrimas pilnai (= visiškai) patenkintų mūsų poreikius; Nuteistoji pažymėjo, kad visi civiliniai ieškiniai, pareikšti nukentėjusiųjų ir civilinių ieškovų, baudžiamojoje byloje pilnai (= visiškai) ne-

galėjo ir negali būti patenkinti; Vaistai kompensuojami pilnai arba dalinai (= visiškai arba iš dalies); Antroji pusė yra pilnai padengta bitumu (= Visa antroji pusė yra padengta bitumu); Pilnai automatizuota (= Automatinė) duonos kepimo krosnelė; Skrosta žuvis plaunama tekančiu vandeniu, kad pilnai (= visiškai) būtų pašalinti kraujo likučiai, nešvarumai; Atšildyta žuvis turi būti pilnai sunaudota patiekalų gamybai (= Visa atšildyta žuvis turi būti iš karto sunaudota patiekalų gamybai). Taisyklingai: maišus pripylėme pilnai, duonos tai tikrai pilnai turime, bet duonos visiškai pakanka (ne pilnai).

Praktiškai: Taikant Niutono mechanikos dėsnius, galima spręsti praktiškai (= beveik) visus uždavinius, susijusius su kūnų sąveika; Dujų molekulės, nulėkdamos nuo vienos indo sienelės iki kitos, praktiškai (= beveik) nesusiduria; Dėl šios priežasties toks biudžeto finansavimo būdas besivystančiose ir išsivysčiusiose šalyse praktiškai (= beveik) netaikomas; Darbas pastebimo efekto praktiškai (= beveik) neduoda; Paupyje jau praktiškai (= beveik) nebelikę šiukšlių. Taisyklingai: Jei praktiškai galvosi, tikrai pasiseks.

Teisingas, teisingai: Neteisinga (= Netaisyklinga, netinkama) laikyena dažnai būna nuovargio priežastis; Toks neteisingas (= netaisyklingas, netinkamas) kalbos vartojimas tuomet įmonės atstovams sukėlė nemažai rūpesčių; Jubiliejus buvo atšvęstas kaip reikiant: su fejerverkais, dainomis, šokiais ir teisingu (= pakankamu?) viskio „Teachers“ kiekiu; Turbūt dar nesuradau teisingos (= tinkamos) merginos. Vartojama: teisingas žmogus, teisinga nuomonė, teisingas sprendimas.

Kai ratų yra du ar daugiau, svarbu juos teisingai (= tinkamai) išdėstyti; Teisingai (= Tinkamai) sulituota grandinė veikia iš karto; Krovinyš neteisingai (= neteisėtai) buvo sulaikytas muitinėje; Svarbu teisingai (= tinkamai) maitintis; Ramzis pamena, kaip mokėsi teisingai (= tinkamai) sukapti svogūnus, naudodamas savo pirmąjį peilių rinkinį.

Vieningas: Gerai sutariame, mūsų siekiai vieningi (= bendri); Afrikoje nėra vieningos (= bendros) ekonominės erdvės; Numatoma kuo plačiau Lietuvos interesams panaudoti ES vieningos (= vienodos, bendros) rinkos ir prekybos politikos teikiamas galimybes; Visos šventovės statytos laikantis

vieningos (= tos pačios, bendros) principinės schemas; Stenkitės išlaikyti vieningą (= tą patį, vienodą) raidžių stilių; Suformuota vieninga (= bendra, viena) mokyklų tinklo organizacija apima tris pakopas; Būtina užtikrinti karinę ir ekonominę apsaugą, finansų sistemą ir vieningą (= vienodą) vidaus tvarką, socialinį saugumą. Taisyklingai: Tuo laikotarpiu tauta buvo vieninga. Nevartojamas reikšmėmis „vienodas, vientisas, vienalytis, bendras, vienas“.

Ženkliai: Šių augalų žydėjimas rodo, kad diena ženkliai (= gerokai) sutrumpėjo; Net ir maži šių medžiagų kiekiai ženkliai (= labai) veikia gyvūnų elgesį. Kituose kontekstuose prieveiksmį ženkliai galima keisti ir daug, smarkiai, itin.

Veiksmažodžiai

Aptarnauti: Įrengta nauja patalpa automobiliams aptarnauti (= taisyti, tvarkyti, remontuoti); Sąskaitoms aptarnauti (= tvarkyti) paskirti keturi žmonės. Taisyklingai: Stengiamės kultūringai aptarnauti pirkėjus.

Avėti: Avi (= mūvi) vilnonėmis kojiniomis ir naginėmis (= avi naginėmis). Žodžio avėti reikšmė – „dėvėti“ (apavą), pvz., avi batus (batais); mūvėti – „nešioti, dėvėti užsimovus“, pvz., mūvėti kelnėmis, kojiniomis; žiedą mūviu.

Didėti: Ūkininkų Lietuvoje vis didėja (= daugėja); Nustatyta, kad didėja (= daugėja) sveikatos sutrikimų dėl prastų darbo sąlygų; Rajonuose didėja (= daugėja) mažų perdirbimo įmonių; Dėl įvairių priežasčių padidėjo (= padaugėjo) kalbančių kinų, anglų, ispanų, portugalų kalbomis. Veiksmažodis didėti reiškia „eiti didyn, augti į aukštį, plotį, storį“, pvz.: Pūgai siaučiant, didėja pusnys; Vėjas padidėjo (pasmarkėjo, sustiprėjo). O daugėti reiškia „gausėti“, pvz.: Lietuvoje daugėja žmonių, mokančių anglų kalbą. Taigi Gamybai didėjant, prekių daugėja; Kriminalinių nusikaltimų dabar daugėja, o nusikalstamumas didėja.

Gautis: Matome, kas gaunasi (= išeina, atsitinka), kai ministerijos nėra nušalintos nuo privatizacijos; Atrodo, kad aukštajai mokyklai steigti gaunasi dideli apribojimai (= Atrodo, kad aukštajai mokyklai steigti sudaroma daug kliūčių); Šis klausimas yra sprendžiamas, bet nelengvai gaunasi (= sunkiai sekasi); Viskas gavosi (= išėjo) atvirkščiai; Gaunasi (= Susida-

ro) paradoksali situacija – neigiami lietuviškos visuomenės reiškiniai, dėl kurių stengiamasi pabėgti iš savo šalies, toliau platinami naujoje šalyje. Taisyklingai: *Žolė po lietaus gaunasi* (t. y. atsigauna).

Išgyventi: *Lietuvė neišgyvena* (= nesisieloja, nesijaudina) ir dėl to, kad nebėra karjeros viršūnėje, – su trumpa sėkme Dovilė susitakė dar tuomet, kai buvo trokštamas įvairių dizainerių modelis. Tinka vartoti reikšme „paptirti gyvenant“, pvz.: *Jam daug teko visko išgyventi karo metu.*

Naudoti: *Seimo nariai siūlė naudoti* (= vartoti) diplomatiškesnius terminus; *Daug klausimų kyla dėl to, kaip naudoti* (= vartoti) insulingą; *Vais-tai turi būti naudojami* (= vartojami) tik gydytojui paskyrus; *Jeigu žmogus moka užsienio kalbą, jis ją naudoja* (= vartoja).

Neraminti: *Didžiosios prancūzų revoliucijos ir Napoleono kodekso poveikis, skatinantis pavergtų Europos tautų laisvės sąjūdį, neramino Europos vadovus* (= kėlė nerimą Europos vadovams); Tačiau energetikus neramina (= energetikams kelia nerimą) tai, kad projekte numatoma perduoti savivaldybėms ir elektrines; *Pasigirsta kalbų apie ketinimus įvesti draudimo mokesčius. Ir tai neramina* (= kelia nerimą); *Neramina* (= Kelia nerimą) ir vis kylančios kainos. Veiksmazodis *neraminti* apskritai nevar-tojamas, galima tik teigiama šio veiksmazodžio forma *raminti* (tiesa, tu-rinti kitokią reikšmę) su priešpriešą reiškiančia neigiamąja dalelyte *ne*: *Ne raminti ar guosti tavęs atėjau, o padėti iš bėdos išbristi.*

Papulti: *Jeigu į baltymus papuola* (= patenka) dalis trynio, kiaušinių baltymus bus sunku išplakti iki standžių putų.

Pasisakyti: *Konstitucinis Teismas 2004 m. gruodžio 14 d. nutarime „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstaty-mams“ yra pasisakęs* (= pasakęs), kad visi nustatyti specialieji stojimo į valstybės tarnybą reikalavimai turi būti konstituciškai pateisinami; *Vati-kano astronomas pasisakė* (= kalbėjo) apie pasaulio pabaigą.

Patalpinti: *Visa ši mokomoji medžiaga yra patalpinta* (= skelbiama) virtualioje aplinkoje; *Skelbimą prašyčiau patalpinti* (= išspausdinti) trečia-dienio laikraštyje; *Pasakas bus galima išspausdinti ir patalpinti* (= skelbti) mokyklos stende.

Pergyventi: *O anų šalių vyriausybės dėl tokios nepagarbios kaimynų nuomonės visai nepergyvena (= nesijaudina, nekreipia dėmesio); Nepergyvenkite (= Nesinervinkite, nesijaudinkite, nesisielokite, nenusiminkite), viskas susitvarkys. Taisyklingai: Pergyvensime ir šitą negandą.*

Reiškia: *Jeigu plaukiant į uostą ženklai matomi kairėje pusėje, reiškia (= vadinasi), pagrindinis kanalas yra dešinėje.*

Stebėti: *Vertybinių popierių biržoje stebimas (= jaučiamas, matomas) sąstingis; Didžiausias nedarbas stebimas esant nuosmukio fazei (= Didžiausias nedarbas būna nuosmukio metu); Paaiškinkite interferencijos reiškinių, stebimą (= matomą) iš abiejų plėvelės pusių. DLKŽ nurodoma veiksmazodžio stebėti reikšmė – „akylai, atidžiai žiūrėti, žiūrint tirti, sekti akimis“: Reikia mokėti stebėti gyvenimą; Draustinyje stebi žvėris, paukščius.*

ŽODŽIŲ DARYBA

Palyginti nedaug rasime žodžių, kuriuos galime laikyti pamatiniais, t. y. iš nieko nepadarytais ir esančiais pamatu kitiems įvairių tipų vediniams. Tačiau nauji žodžiai daromi pagal tam tikrus darybos dėsnius, būdingus vienai ar kitai kalbai. Dėl kalbų maišymosi atsiranda daugybė šių dėsnių pažeidimų, nukrypimų nuo žodžių darybos normų. Bene dažniausias iš jų – priešdėlių ir priesagų funkcijų išplėtimas, dėl kurio naujieji žodžiai įgauna nebūdingą to tipo dariniams reikšmę. Pavyzdžiui, jau seniai taisomi, tačiau vis dar pasitaiko daiktavardžių vedinių su priesagomis *-ėjas, -tojas* įvairioms medžiagoms, priemonėms, prietaisams, įrankiams reikšti: *Kiekvieną kartą skalbdami įberkite nukalkintojo*. Vediniai su priesaga *-tojas* reiškia asmenis, ne priemones; priešdėlis *nu-* (*nukalkinti*) čia taip pat netinka norint nusakyti, kad kas nors iš medžiagos šalinama, taigi vartojamas junginys *vandens minkštiklis*. Daugiau pavyzdžių: *Įmontuojame į automobilius automatinius stiklo pakėlėjus* (= kėliklius); *Šaldymo linijoje montuojami tepalo atskyrėjai* (= skyrikliai); *Parduodame įvairaus kvapo oro gaivintojus* (= gaiviklius) ir pan.

Atkreiptinas dėmesys į veiksmažodžių priesagą *-inėti*, lietuvių kalboje paprastai vartojamą daug kartų vykstančiam veiksmui reikšti. Ji netinka vienkartiniam veiksmui nusakyti, pvz., *Tol, kol vėdinimo ir kondicionavimo sistema įrenginėjama* (= rengiama) *ar pertvarkoma, vėdinti patalpas galima atidarant langus ar darant pertraukas vėsesnėje patalpoje, įsigyjant ventiliatorių.*

Internetiniuose tinklalapiuose neretai pasitaiko netinkama reikšme vartojamas priešdėlio *per-* vedinys *persipinti*; jo reikšmė „susipinti iš naujo“, todėl jis nevartotinas tokiaime kontekste: *Karas su korupcija, regis, sudrumstė vandenį ir su politika persipynusiame* (= susipynusiame; susijusiame; politikos veikiamame) *Rusijos verslo pasaulyje*; „*Small stories of A BIG CITY*“ – spalvingas spektaklis, kuriame *persipina* (= susipina) *tikras ir išgalvotas gyvenimas, dailūs čiuožimas ir originalios dainos, šokiai ir akrobatika, teatras ir šou.*

Taisytinas ir veiksmažodis *sudalyvauti*. Kaip teigiama Kalbos komisijos konsultacijų banke, „tai yra dirbtinai sudarytas žargono žodis. Bendrinėje kalboje nevartotinas. Todėl pasakymus *sudalyvauti renginyje, sudalyvauti pasitarime, sudalyvauti konkurse* ir pan. būtina taisyti atsižvelgiant į kontekstą ir stilių. Pavyzdžiui: *Paklaustas, ar pats sudalyvautų* (taisoma: *dalyvautų, ryžtųsi dalyvauti, sutiktų dalyvauti*) *realybės šou, parlamento vadovas teigė, kad „dalyvavimas tokiose laidose yra labai abejotinas“; Merginos puikiai sudalyvavo* (taisoma: *pasirodė*) *šlapių marškinėlių konkurse. Dar: Nebuvo lengva surinkti dešimtuką Jūsų rubrikai, nes kiekvienas daikčiukas namuose man primena akis, šypsenas ar būseną“; – sako TV laidų vedėja Asta Stašaitytė-Masalskienė, paprašyta sudalyvauti* (taisoma: *dalyvauti*) *jau nuolatine tapusioje DELFI rubrikoje, kurioje žinomi žmonės dalijasi brangiausiais daiktais.*

Ypač daug taisytinų dalykų susiję su **terminų** daryba. R. Urnėžiūtė, susisteminsi redaktorių pražiūrėtas šio tipo klaidas (<http://www.vlkk.lt/lit/86969>), atkreipia dėmesį į tipiškiausias iš jų ir siūlo visus vartojamus terminus būtinai pasitikrinti terminų žodynuose.

Konkrečioms sąvokoms ar reiškiniams įvardyti vengtini veiksmažodiniai priesagos *-imas* daiktavardžiai: *apkrovimas* (= *apkrova*); *tuščio-*

sios eigos apsisukimas (= *sūkis*); *vandens įgėrimas* (= *įgertis*); *inžinerinis įrengimas* (= *įrenginys*); *elektros įrengimas* (= *įrenginys*); *specialusis įrengimas* (= *įrenginys*); *liekamasis įtempimas* (= *įtempis*); *vidinis įtempimas* (= *įtempis*); *nubėgimas* (= *nuobėga*); *sijinis perdengimas* (= *sijinė perdanga*); *skliautinis perdengimas* (= *skliautinė perdanga*); *perkrovimas* (= *perkrova*); *užleistasis sujungimas* (= *užleistinė jungtis*); *sandūrinis sujungimas* (= *sudurtinė jungtis*); *srieginis sujungimas* (= *srieginė jungtis*); *hidraulinis sujungimas* (= *hidraulinė jungtis*); *suplanavimo* (= *plano*) *tipas*, *pramoninio rajono suplanavimas* (= *planas*); *šoninis vertikalusis užleidimas* (= *šoninė vertikalioji užlaida*); *infraraudonasis spinduliavimas* (= *infraraudonoji spinduliuotė*); *kūginių krumpliaračių sukibimas* (= *sankiba*).

Taisytini būdvardiniai priesagos *-umas* daiktavardžiai skaitinius rodiklius žymintiems terminams reikšti, kai galima pasidaryti galūninės darybos vedinių, pvz.: *signalų dažnumas* (= *dažnis*); *oro drėgnumas* (= *drėgnis*); *skersinis storumas* (= *storis*); *šiluminis talpumas* (= *šiluminė talpa*).

Priklausymui ir sąvokų ypatybėms reikšti vengtini būdvardžiai su priesaga *-inis*, *-ė*: *architektūrinis* (= *architektūros*) *stilius*; *atmosferinis* (= *atmosferos*) *slėgis*; *autorinės* (= *autoriaus*) *teisės*; *diagnostinė* (= *diagnostikos*) *įranga*; *ekologiniai* (= *ekologijos*) *reikalavimai*; *ekonominė* (= *ekonomikos*) *politika*; *europinis* (= *Europos*) *standartas*; *evoliucinė* (= *evoliucijos*) *teorija*; *gamtiniai* (= *gamtos*) *ištekliai*; *integraciniai* (= *integracijos*) *procesai* (arba *integracija*); *jūrinis* (= *jūrų*) *transportas*; *kabelinis* (= *kabelių*) *popierius*; *klimatinės* (= *klimato*) *sąlygos*; *kompensacinis* (= *kompensavimo*) *įtaisas*; *kompiuterinis* (= *kompiuterių*) *tinklas*; *kompoziciniai* (= *kompozicijos*) *principai*; *Nobelio literatūrinė* (= *literatūros*) *premiija*; *makroekonominė* (= *makroekonomikos*) *politika*; *pensinės* (= *pensijų*) *išmokos*; *prekybiniai* (= *prekybos*) *ryšiai*; *priemiestinės* (= *priemiesčių*) *teritorijos*; *riebalinė* (= *riebalų*) *rūgštis*; *riteriniai* (= *riterių*) *romaniai*; *sportinės* (= *sporto*) *varžybos*; *šiaurinis* (= *šiaurės*) *pusrutulis*; *temperatūrinis* (= *temperatūros*) *jutiklis*; *tepalinis* (= *tepalo*) *žiedas*; *variklinis stabdis* (= *variklio stabdis*); *ventiliacinis* (= *ventiliacijos*) *kanalas*, *teisinis* (= *teisės*) *dokumentas*; *technologinis* (= *technologijų*) *amžius*; *teroristinis* (= *teroro*) *aktas*; *urbanizacinis* (= *urbanizacijos*) *procesas* (arba *urbanizacija*);

vamzdyninis (= *vamzdynų*) *transportas*. Medžiagai ar įrenginio veikimo principui įvardyti netinka daiktavardžio kilmininkas, pvz.: *aliuminio* (= *aliumininė*) *juosta*; *betono* (= *betoninė*) *čerpė*; *elektronikos* (= *elektro-**ninis*) *prietaisas*; *elektros* (= *elektrinis*) *prietaisas*; *hidraulikos* (= *hidraulinė*) *kamera*; *kaulo* (= *kaulinis*) *įrankis*; *konstantano* (= *konstantaninis*) *laidas*; *keramzitbartonio* (= *keramzitbartoninis*) *blokelis*; *medžio* (= *medinė*) *architektūra*; *mūro* (= *mūrinė*) *architektūra*; *polimetalų* (= *polimetalinės*) *rūdos*; *titano* (= *titaninis*) *laidas*; *titnago* (= *titnaginis*) *įrankis*.

Taisytini netaisyklingos darybos būdvardžiai su priesaga *-inis*, *-ė*: *befreoninis* (= *befreonis*) *putų poliuretanas*; *bekontaktinė* (= *bekontaktė*, *nesąlytinė*) *tranzistorinė uždegimo sistema*; *daugiacilindrinis* (= *daugiacilindris*) *vidaus degimo variklis*; *daugiafunkcinis* (= *daugiafunkcis*) *priekinis žibintas*; *daugiaišvadinė aukštosios įtampos ritė* (= *aukštosios įtampos ritė su daugeliu išvadų*); *daugiakontaktinė* (= *daugiakontaktė*) *jungtis*; *daugiapolimerinė* (= *daugiapolimerė*) *danga*; *kietamagnetinė* (= *kietamagnetė*) *medžiaga*; *stambiamolekulinis* (= *stambiamolekulis*) *junginys*.

Neteiktini svetimoms kilmės būdvardžiai su priesagomis *-alinis*, *-ė*, *-yvinis*, *-ė*: *diferencialinis* (= *skirtuminis*, *diferencinis*) *jutiklis*; *induktyvinis* (= *induktyvusis*) *jutiklis*; *konstruktyvinis* (= *konstrukcinis*) *sprendimas*; *liberalinė* (= *liberalioji*) *visuomenė*; *radialinė* (= *radialioji*) *kryptis*; *radialinis* (= *radialusis*) *sandariklis*; *reaktyvinis* (= *reaktyvusis*) *diskas*, *reversyvinis* (= *reversinis*) *detalių judesys*; *vizualinis* (= *regimasis*, *vizualusis*) *efektas*. Netaisytiną vos vienas kitas tokio tipo darinys (pvz., *generalinis direktorius*, *integraliniai skaičiai*).

Neteiktini priešdėliniai terminai ar jų dėmenys, kai pakanka nepriešdėlinių formų: *dūmtraukio apskardinimas* (= *skardinimas*); *atitvarų apšiltinimas* (= *šiltinimas*); *nukreipiamasis* (= *kreipiamasis*) *kaištis*; *padengiamasis* (= *dengiamasis*) *litavimas*; *palyginamasis* (= *lyginamasis*) *matavimo metodas*; *dulkių pašalinimo* (= *šalinimo anga*); *laidų pažymėjimas* (= *žymėjimas*); *prispaudimo* (= *spaudimo*) *diskas*; *suspaudžiamoji* (= *spaudžiamoji*) *spyruoklė*; *sutepimo* (= *tepimo*) *anga*.

Neteiktini hibridinės darybos terminai: *hidromova* (= *hidraulinė mova*); *hidropavara* (= *hidraulinė pavara*); *hidroplėvelė* (= *vandens plėvelė*);

hidrosiurblys (= *hidraulinis siurblys*); *hidrostprintuvas* (= *hidraulinis stiprintuvas*); *termojungiklis* (= *šiluminis jungiklis*).

Pasitaiko ir kitokio tipo terminų darybos klaidų: *aliuminiai* (= *aliumininiai*, nes daroma iš *aliuminis* su priesaga *-inis*) *vamzdeliai*; *augimvietė* (= *augavietė*, pirmasis dėmuo *auga*, o ne *augimas*); *augmenija* (= *augalija*, pirmasis dėmuo *augalas*, o ne *augmuo*), *cukringieji* (= *cukriniai*) *augalai*; *daugybiniis* (= *dauginis*) *lūžis*; *daugiaanglis* (= *anglingasis*) *plienas*, *energetinė* (= *energinė*) *vertė*; *greitapjūvis* (= *greitapjovis*) *plienas*; *degiųjų nukenksminimas* (= *kenksmingumo šalinimas*); *liejiminis* (= *liejamasis*) *ketus*; *mažaanglis* (= *neanglingasis*) *plienas*; *maitinimo sistemos nuorinimo* (= *oro šalinimo*) *prietaisas*; *skaitliukas* (= *skaitiklis*); *rūgštinis* (= *rūgštusis*) *tirpalas*.

Ar redaguojamame tekste vartojami tinkamos darybos terminai, būtina pasitikrinti aprobuotuose terminų žodynuose, duomenų bazėse (žr. anksčiau pateiktas nuorodas).

MORFOLOGIJA

Visi savarankiški žodžiai sudaro tam tikras gramatinės klases, kurioms būdinga vienokia ar kitokia formų sistema. Kiekvienai gramatinei kategorijai būdingos ne tik savitos raiškos priemonės, bet ir apibrėžta reikšmė, t. y. galima vartojimo sritis. Gana dažnai ji be pagrindo išplečiama arba susiaurinama. Kalbos komisija ypač dideles gramatinių formų klaidas pateikia Didžiųjų klaidų sąrašė (<http://www.vlkk.lt/lit/lt/klaidos/formu>), daugiau normos požiūriu taisytinių dalykų pateikama Kalbos patarimų knygelėje „Gramatinių formų vartojimas“. Šiame skyrelyje trumpai apžvelgiamos dabartiniuose tekstuose užsilikusios, redaktorių pražiūrimos skaičiaus, laipsnio, apibrėžtumo kategorijos formų vartojimo klaidos, aptariamoms kai kurios veiksmažodžių formų, skaitvardžių vartosenos ribos.

Skaičiaus formos. Kadangi ne visi lietuvių kalbos daiktavardžiai kaitomi skaičiais, labai svarbu tinkamai derinti su jais vartojamų žodžių

formas. Dažniausiai pasitaikanti klaida – pagrindinių kiekinių ir daugi-
nių skaitvardžių painiojimas. Su daugiskaitiniais daiktavardžiais *metai*,
atostogos, *rungtynės*, *gastrolės* ir pan. vartojami dauginiai skaitvardžiai,
pvz.: *Dirbęs beveik tris (= trejus) metus su šiuo garsiu pasaulio kulinarijos*
meistru Gordonas nusprendė, kad geriausias kelias tapti geru kulinaru yra
studijuoti Prancūzų virtuvę; Nacionalinės futbolo rinktinės, kuri pralaimė-
jo visas tris (= trejas) 2010 m. pasaulio taurės rungtynes, trenerį pašalino
iš Darbininkų partijos; Į savivaldybes bus renkama keturiems (= ketve-
riems) metams.

Su skaičiais kaitomais daiktavardžiais, t. y. turinčiais ir vienaskaitą,
ir daugiskaitą, vartojami pagrindiniai skaitvardžiai, pvz.: *Antrus metus*
tapytojus priima Nidos menininkų kolonija, čia VDA profesorius J. Pili-
pavičius ir VDA doktorantas D. Pilipavičius dvejomis (= dviem) skirtin-
gomis tapybos technikomis (aliejinės ir temperinės tapybos) fiksavo Kuršių
Nerijos landšaftą; Pastaruoju metu itin padidėjusiu publicistų aktyvumu
siekiami trejų (= trijų) svarbiausių tikslų; Po aštuonerių (= aštuonių)
mėnesių pirmoji „Vostok Europe“ laikrodžių kolekcija buvo pristatyta kas-
metinėje parodoje Šveicarijoje.

Abstraktieji daiktavardžiai, padaryti su priesagomis *-imas*, *-umas*,
paprastai vartojami vienaskaita, pvz.: *Tai daug pasako apie pačių palesti-*
niečių susiskaldymą ir lojalumus (= lojalumą). Reikšmei sukonkretėjus,
tinka daugiskaita: *Aštuoniasdešimt septyni žmonės kas mėnesį gauna at-*
lyginimą (= atlyginimus).

Ne visada skaičiaus formos tinkamai vartojamos sudarant termi-
nus, pvz.: *citrinos (= citrinų) rūgštis; kokoso (= kokosų) aliejus; puslapio*
(= puslapių) skirtukas; informacijos technologijos (= technologijų) pra-
monė; vilnamedžio (= vilnamedžių) aliejus; akcizų (= akcizo) mokestis;
geležinkelių (= geležinkelio) linijos; muitų (= muito) mokestis; telefonų (=
telefono) aparatai.

Įvardžiuotinės formos. Būdvardiškai vartojamų žodžių įvar-
džiuotinės formos dažniausiai vartojamos dviem reikšmėmis: 1) norint
išskirti žinomą daiktą iš kitų tos pačios rūšies daiktų (*naujoji strategija*,
pradėtoji diskusija, aptariamasis klausimas); 2) žymint rūšinę daikto ypa-

tybę (*Aukščiausiasis Teismas, pasyvusis ir aktyvusis žodynas, uždaroji akcinė bendrovė*). Kadangi ne visoms lietuvių kalbos tarmėms įvardžiuotinės formos yra pažįstamos (jų beveik nevartoja pietų ir rytų aukštaičiai), pasitaiko įvairių nukrypimų nuo pripažintų bendrinės kalbos normų.

Pirmąja reikšme netinkamai vartojamos neįvardžiuotinės formos: **Šilumos kainos susideda iš pastovios ir kintamos dalies. Pastovi** (= *Pastovioji*) *dalis yra šilumos tiekėjų dalis, kintama* (= *kintamoji*) *dalis priklauso nuo kuro kainos pokyčių.*

Su antrąja reikšme vartojamais būdvardiniais žodžiais daromi terminai, įstaigų ir jų padalinių, dokumentų ir jų dalių, pareigų, paskirtų žyminčių daiktų pavadinimai. Jų vietoje pavartotos paprastosios formos laikomos kalbos klaidomis (plačiau žr. „Kanceliarinės kalbos patarimuose“, <http://www.kanceliariniaiatarimai.lki.lt>). Pavyzdžiui: *Pirmiausia susipažinsime su kietu* (= *kietųjų*) *kūnų savybėmis; Sugalvokite po keletą vyriškos* (= *vyriškosios*) *ir moteriškos* (= *moteriškosios*) *giminės daiktavardžių; Vilniaus eksperimentinis suaugusių* (= *suaugusiųjų*) *mokymo centras; Sąmatą pasirašė vyriausias* (= *vyriausiasis*) *buhalteris; Vienu valgomu* (= *valgomuoju*) *šaukštu aliejaus tikrai nieko nepagadinsite.*

Taisytini ir šie terminai: *absolutus* (= *absolutusis*) *greitis; aktyvi* (= *aktyvioji*) *koreliacija; atviras* (= *atvirasis*) *kontaktas; aukštos* (= *aukštosios*) *įtampos gnybtas; degios* (= *degiosios*) *dujos; geriamas* (= *geriamasis*) *vanduo; gyvenama* (= *gyvenamoji*) *vieta; glotnus* (= *glotnūs*) *skutimas; greitinanti* (= *greitinančioji*) *pavara; individuali* (= *individualioji*) *įmonė; išmetamos* (= *išmetamosios*) *dujos; jonizuojanti* (= *jonizuojančioji*) *spinduliuotė; karšti* (= *karštieji*) *patiekalai; kietas* (= *kietasis*) *metalas; lydus* (= *lydusis*) *saugiklis; liesas* (= *liesasis*) *mišinys; minkštas* (= *minkštasis*) *metalas; mišrus* (= *mišrusis*) *žadinimas; nearmuotas* (= *nearmuotasis*) *betonas; negesintos* (= *negesintosios*) *kalkės; negyva* (= *negyvoji*) *gamta; neigiamas* (= *neigiamasis*) *elektros šaltinio poliūs; neigiamas* (= *neigiamasis*) *temperatūrinis varžos koeficientas; nepriklausomas* (= *nepriklausomasis*) *žadinimas; nuoseklus* (= *nuoseklusis*) *žadinimas; nekilnojamas* (= *nekilnojamasis*) *turtas; nekilnojami* (= *nekilnojamieji*) *įrenginiai; nominalios* (= *nominaliosios*) *pajamos; pasyvi* (= *pasyvioji*) *koreliacija; plėtrus* (= *plė-*

trusis) priedas; *riebus* (= *riebusis*) mišinys; *rupus* (= *rupusis*) skutimas; *saldžios* (= *saldžiosios*) sriubos; *sluoksniuoti* (= *sluoksniuotieji*) sumuštiniai, *sausa* (= *sausoji*) sankaba; *sausas* (= *sausasis*) skiedinys; *smulkus* (= *smulkusis*) ir *vidutinis* verslas; *standus* (= *standusis*) betono mišinys; *šaltas* (= *šaltasis*) metų laikas; *tamprus* (= *tamprusis*) elementas; *teigiamas* (= *teigiamasis*) polius; *uždara* (= *uždaroji*) elektros grandinė; *uždaras* (= *uždarasis*) kontūras; *uždaras* (= *uždarasis*) kontaktas; *teigiamas* (= *teigiamasis*) krūvis. Atkreiptinas dėmesys, kad taisant šio tipo klaidas būtina įsitikinti, ar tekste rastas žodžių junginys tikrai vartojamas termino reikšme. Ne termino reikšme vartojami žodžių junginiai paprastai būna neįvardžiuotiniai, pvz.: *riebus mišinys*; *rupus skutimas*; *individuali veikla* ir pan.

Daiktavardiškai vartojami būdvardiniai žodžiai paprastai yra įvardžiuotiniai, pvz.: *tikintieji*, *suaugusieji*, *mirusieji*. Todėl taisytina: *Teismo procesas daugeliu atveju yra viešas, o tai gali pakenkti besibylinėjančio* (= *besibylinėjančiojo*) *dalykinei reputacijai; Koks tų sąrašų ir užsirašiusių* (= *užsirašiusiųjų*) *likimas?*

Pasitaiko atvejų, kai įvardžiuotinės formos vartojamos nepagrįstai, pavyzdžiui, žymint daikto ar reiškinio ypatybę: *Pradėjus grąžinti žemę ir leidus ją pardavinėti, atsirado kolizijų, kurių iki šiol galiojusieji* (= *galioje*) *įstatymai nereglamentavo; Mokytis priimami asmenys iki 35 metų, baigusieji* (= *baigę*) *vidurinę mokslą ir pateikusieji* (= *pateikę*) *rekomendacijas; Buvo priimtas sprendimas bausti verslininkus, nepaisančiuosius* (= *nepaisančius*) *įstatymų; Teisės, psichologijos, ekonomikos, vadybos mokslai vis dar yra ir tarp geidžiamųjų* (= *trokštamų, pageidaujamų*) *studijų, nepaisant didžiulių konkursų, daugėjančių programų ir priimamųjų skaičių; 2009 metais Fiščenko ir Kovtunas trumpą laiką dalyvavo jau anksčiau minėtosis* (= *minėtos*) *bendrovės „West Investment“ veikloje.*

Įvardžiuotinės formos nedaromos iš būdvardžių, turinčių priesagas *-(ut)inis*, *-(ur)inis*: *Misijai Afganistano Goro provincijoje pradėjo ruoštis paskutinioji* (= *paskutinė*) *karių pamaina; Šiuo metu daugiausia vilčių dedama į viduriniąją* (= *vidurinę*) *žmonių kartą. Sudėtinuose terminuose išskiriamajai daikto ypatybei reikšti šios formos taip pat neteikti-*

nos, pvz.: *vidurinytis* (= *vidurinis*) *akmens amžius*; *vidurinytis* (= *vidurinis*) *paleolitas*; *vidutinytis* (= *vidutinis*) *planas*.

Dalyvių rūšies formos. Daikto paskirčiai, rūšiai, tipui reikšti netinka veikiamieji esamojo laiko dalyviai: *izoliuojanti* (= *izoliuojamoji*) *dujokaukė*; *gaivinantis* (= *gaivinamasis*, *gaivusis*) *gėrimas*; *skausmą malšinantis* (= *skausmo malšinamieji*) *vaistai*; *papildančios* (= *papildomosios*) *prekės*; *rišanti* (= *rišamoji*) *medžiaga*; *tonizuojantis* (= *tonizuojamasis*) *gėrimas*; *blokuojantis* (= *blokavimo*) *mechanizmas*; *įanglinančioji* (= *įanglinimo*) *terpė*; *įjungiantysis* (= *įjungimo*) *mechanizmas*; *išlyginantis* (= *išlyginimo*) *mechanizmas*; *slėgį reguliuojantis* (= *slėgio reguliavimo*) *vožtuvas*; *vulkanizuojantis* (= *vulkanizavimo*) *priedas*; *degančioji* (= *degioji*) *medžiaga*.

Dalyvių ir veiksmažodžių laikų formos. Dalyviais įprasta reikšti daiktų ar dalykų požymius (ypatybes). Tačiau reikia paisyti ir dalyvinių formų laikų derinimo su kitomis sakinyje esančiomis veiksmažodžių formomis, todėl veikiamuoju būtojo laiko dalyviu nereikština vienu metu su tarinio veiksmu fiksuojama objekto ypatybė (plačiau skaitykite „Kalbos patarimai žurnalistams“, p. 198–189). Pavyzdžiai: *Moju ranka pro langą žiopsojusiems* (= *žiopsantiems*) *vaikams*, *o jie manęs nemato*; *JAV nuo bėgių nuriedėjo chemikalus vežęs* (= *vežantis*) *traukinys*, *nukentėjo mažiausiai 18 žmonių*; *Šiomet kaip niekad ilgai dirbantiems žmonėms atsipūsti leidęs šventinis maratonas baigėsi*. *Tai sekmadienį Vilniuje skelbė senamiesčiu žygiavę* (= *žygiuojantys*) *piemenų ir gyvūnėlių lydimi Trys karaliai*; *Vilniuje žmonės padėjo sugauti įkaušusį po avarijos sprukusį* (= *sprunkantį*) *vairuotoją*; *V. Adamkus savo dienoraštyje teigia, kad parlamentare su kitomis politikėmis, gindama tuo metu nuo mūsų šalies teisėsaugos besislapčiusį* (= *besislapstantį*) *savo partijos lyderį*, „*dergė Lietuvą*“; *Kopėčiomis lipusio* (= *lipančio*) *gelbėtojo Rusijoje vos nenubloškė nukritęs* (= *krintantis*) *sniegas*; *Po „Kviečiu šokti“ filmavimo bare besilinksminusiems* (= *besilinksminantiems*) *dalyviams kaimynai iškvietė policiją*; *Policija sugavo be rato važiuosį* (= *važiuojantį*), *pižama vilkėjusį* (= *vilkintį*) *girtą vairuotoją*.

Pritrūkta logikos šiame sakinyje: **Pasibaigusias** *Europos šešiolikmečių krepšinio pirmenybes laimėjo turkai*. Kartais pasitaiko derinimo klaidų

vartojant sudėtines veiksmažodžių laikų formas. Pavyzdžiui: *Jeigu būtų buvusi galimybė SSRS rinktinę surinkti 1992 metais, ar būtų (= būtų buvęs) šansas pasipriešinti „Svajonių komandai“? Rusai teigia, kad jei SSRS rinktinė būtų dalyvavusi Londono olimpinėse žaidynėse, ji laimėtų (= būtų laimėjusi) komandų ir medalių įskaitos rikiuotėje prieš varžovus didelę persvara; Jūs ilgai žaidėte CSKA, bet jeigu 1992 metais jums sutartį būtų pasiūlęs „Žalgiris“, ar sutiktumėte (= būtumėt sutikęs)?*

Laipsnių formos. Lietuvių kalbos būdvardžių laipsniai daromi su priesagomis *-esnis, -iausias*, tačiau dėl kitų kalbų įtakos plinta ir dvivodis laipsniavimas, pvz.: *Žmogaus dvasia savo esme vis dėlto labiau artima (= artimesnė) grožiui ir harmonijai; Labiau palankus (= Palankesnis) laikas susitikimui būtų rugsėjis*. Gana dažnai dvivodės laipsnio formos vartojamos su tarptautiniais būdvardžiais, pvz.: *Pragyvenimo lygis turi būti nustatomas labiau realus (= realesnis); Į knygą pateko labiausiai reprezentatyvūs (= reprezentatyviausi) darbai*.

Mažesniai ypatybės kiekiui reikšti lietuvių kalboje vartojamas ne prievoksmis *mažiau*, o įvardis *ne toks*, pavyzdžiui: *Mažiau kvalifikuotam (= Ne tokiam kvalifikuotam) užsakovui sunkoka būtų atskirti, kada pateiktų medžiagų kokybė neatitinka A kategorijos; Spaudimas kelia nuovargį, silpnina žmogaus psichologines gynybos užtvaras ir dėl to jis pasidaro mažiau atsparus (= ne toks atsparus) bet kokiai įtakai; Norėčiau, kad Angas Lee sukurtų gal net mažiau techniškai tobulą (= ne tokį tobulą), stebinantį ar sukrečiantį kūrinį*.

Kitos formos. Ne visada tinkamai vartojami reikiamybės dalyviai – veiksmažodžių formos su priesaga *-tin-*, žyminčios ypatybės, susijusias su veiksmu, kurį reikia atlikti, pvz.: *Piliečių gyvenomji vieta komisariatui turi būti žinotina (= turi būti žinoma; žinotina); Sprogimas gali būti sietinas (= gali būti siejamas; sietinas) su vakarykščiu oro antskrydžiu*. Rūšiniai pažyminiai taip pat netinkamai reiškiami reikiamybės dalyviais, pvz.: *leistina (= leidžiamoji) vertė; leistinoji (= leidžiamoji) pastovioji laido srovė; leistinoji (= leidžiamoji) temperatūra*. Reikia kitos formos: *Keisčiausia, kad net ir būdamas mažas, Antanas netikėjo Kalėdų seneliu. Bet prisipažino, jog vedinas (= vedamas) kilnių tikslų, sutiktų juo persirengti*. Taisyklingai: *Eina mama, vaikais vedina, t. y. vesdamasi vaikus*.

Sangražinės formos: moteriškosios giminės pusdalyvių sangraža yra *-si*, vyriškosios – *-is* (daugiskaita *-si*), pvz.: *Tyrimas, 2009 metais atliktas Ispanijoje, atskleidė, kaip smegenys, remdamosis (= remdamosi) kūno laikysena, nusprendžia, kaip derėtų jaustis*. Taisyklingai: *mergaitė miega šypsodamasi; Julius eina dairydamasis; vaikai grįžo dalindamiesi įspūdžiais*.

SINTAKSĖ

Sintaksė apima linksnių, prielinksnių, polinksnių, žodžių junginių bei sakinių sudarymo ir jungimo dalykus. Redaktorius, norėdamas sutvarkyti tekstą, turi gerai išmanyti lietuvių kalbos gramatiką ir šias žinias mokėti tinkamai pritaikyti. Todėl pirmiausiai ir derėtų griebtis „Dabartinės lietuvių kalbos gramatikos“ (2006), kurioje nuosekliai aprašyta dabartinės lietuvių kalbos vidinė sandara ir kartu apibrėžtos pagrindinės žodžių, jų formų ir sakinių sudarymo bei vartojimo normos. Sintaksės problemos gvildenamos ir kituose specialiuose leidiniuose: Didžiųjų klaidų sąrašė (<http://www.vlkk.lt/lit/klaidos/sakinio.html>), trijose Kalbos patarimų knygelėse (Sintaksė: linksnių vartojimas (S1); prielinksnių ir polinksnių vartojimas (S2); įvairūs dalykai (S3)), įvairiose mokymo priemonėse (pvz., Bendroji ir specialybės kalbos kultūra, 2010).

Šioje knygelėje nesimama aptarinėti visų sintaksės klaidų (tą reikėtų pastudijuoti savarankiškai), o apsiribojama tik Kalbos komisijos nurodytais (<http://www.vlkk.lt/lit/86969>) pro redaktorių akis vis praslystančiais dalykais, pateikiama ir netaisyklingų (ar abejotinų) pavyzdžių, pririnktų iš internetinių tinklalapių.

Linksniai

Vardininkas. Neapibrėžtam kiekiui ar daliai reikšti nevirtotinas vardininkas su radimosi reikšmės veiksmažodžiais, pvz.: **pūslės** (= *pūslių*) *atsiranda dėl netinkamo dažų sukibimo; iš to atsiranda asmeninės, dvasinės problemos* (= *asmeninių, dvasinių problemų*); *VI–X a. beveik visoje Europoje atsirado naujos valstybės* (= *naujų valstybių*); *randasi naujos populiaraus meno formos: performansai, instaliacijos* (= *naujų... formų*).

performansų, instaliacijų); paviršiuje atsirasdavo įdubėlės (= įdubėlių); gali kilti odos ir gleivinės uždegimai (= uždegimų).

Neapibrėžtam kiekiui ar daliai reikšti netinka vardininkas su savaiminio veiksmo ar būsenos reikšmės veiksmoždziais, pvz.: *Dėl ko gali įvykti nelaimingi **atsitikimai** (= nelaimingų atsitikimų)?; į valdymo kambarą greitai priteka dyzeliniai **degalai** (= dyzelinųjų degalų); beveik negimsta **vaikai** (= vaikų).*

Neapibrėžtam kiekiui ar daliai reikšti neteiktinas ir vardininkas su veiksmoždzio būti formomis, pvz.: *Juose [atomų branduoliuose] yra teigiamai įkrautos **dalelės** – protonai – ir dalelės, neturinčios jokio krūvio – neutronai (= teigamojo krūvio dalelių – protonų – ir jokio krūvio neturinčių dalelių – neutronų); Kadangi durų konstrukcijoje yra vertikaliuos skiriamosios **detalės** (= vertikalųjų skiriamųjų detalių), reikalingas ne tik skersinis, bet ir išilginis varčios spaudimas; gaminiuose gali būti ir papildomi **elementai**, pvz., sankabos, movos (= papildomų elementų, pvz., sankabų, movų); kiekvienas žmogus turi mažų kalčių, bet yra ir **kaltės** (= kalčių), kurios gresia pasauliui.*

Kilmininkas. Lyginamajai kiekybei reikšti nevertotini aukštesniojo laipsnio prieveiksnių (*ne*) *daugiau*, (*ne*) *mažiau* junginiai su skaitvardžių kilmininku, pvz.: *priekiniai pagrindiniai žibintai nutolę nuo automobilio išorinio krašto **ne daugiau 400 mm** (= ne daugiau kaip, ne daugiau negu 400 mm); tūrio masė **daugiau 1 500 kg/m³** (= didesnė kaip, didesnė negu 1 500 kg/m³); miegame **ne mažiau 8–10 valandų** (= ne mažiau kaip, ne mažiau negu 8–10 valandų); grūdelių skersmuo **mažiau 5 mm** (= mažesnis kaip, mažesnis negu 5 mm); esu matęs **ne mažiau** šimto (= ne mažiau kaip šimtą) tūkstančių vežimų.*

Lyginamajai kiekybei reikšti netinka ir kai kurių kitų aukštesniojo laipsnio prieveiksnių junginiai su skaitvardžių ar kiekio reikšmės daiktavardžių kilmininku, pvz.: *Į vandenį pamerktų bulvių negalima laikyti **ilgiau 2 val.** (= ilgiau kaip, ilgiau negu 2 val.); virti **ne ilgiau valandos** (= ne ilgiau kaip valandą, ne ilgiau negu valandą).*

Kilmininkas nevertojamas veiksmo patyrėjui reikšti, pvz.: *Troleibusas pervažiavo **vyriško** (= vyriškio) galvą; Rūpinuosi, kad skersvėjis neperpūstų **jos** (= jai) nugaros.*

Naudininkas. Taisytinai abstrakčiųjų priesagos *-imas, -ymas* daiktavardžių naudininkas paskirčiai reikšti, pvz.: *kondensatoriaus įkrovimui* (= *kondensatoriui įkrauti*) naudojamo įtampos šaltinio įtampa; vandenvietės statiniai, skirti vandens išgavimui bei tiekimui (= vandeniui išgauti ir tiekti); skiedinys naudojamas siūlių užpildymui (= siūlėms užpildyti); vandenį tiekia denių, pertvarų, šachtų laistymui (= deniams, pertvaroms, šachtoms laistyti); netinka siūlių užbaigimui (= siūlėms užbaigti).

Galininkas. Nevartotinas neapibrėžtam kiekiui ar daliai reikšti, pvz.: *staliai turi įvairius patogius elektrinius ir mechaninius įrankius* (= *įvairių patogių elektrinių ir mechaninių įrankių*); kiekvienas laikotarpis turi jam būdingus *bruožus ir elementus* (= *būdingų bruožų ir elementų*); kai kurie metalai ir jų lydiniai turi magnetines *savybes* (= *magnetinių savybių*); kitose slavų kalbose randame dar kitokių *pavadinimus* (= *kitokių pavadinimų*); etanolis gali sukelti organizmo *pokyčius* (= *pokyčių*).

Tiksli reikšti neteiktinas galininkas su slinkties veiksmažodžiais, pvz.: *Juzė iškeliauja užsidirbti pinigų ir pradėti savarankišką gyvenimą* (= *savarankiško gyvenimo*); *Liucė atvažiuoja į Liudo Vasario tėviškę kviesiti jį* (= *jo*) į savo vestuves; *Jogaila atvyko į Žemaičius juos* (= *jų*) krikštyti.

Tiksli reikšti netinka ir galininkas su siekimo reikšmės veiksmažodžiais, pvz.: *vadovai nuolat susitinka aptarti įvairius klausimus ir problemas* (= *įvairių klausimų ir problemų*).

Taisytini junginiai su galininku paskirčiai reikšti, pvz.: *skirti matuoti aukštą slėgį* (= *aukštam slėgiui matuoti*); *laivuose, kurie skirti vežti biriuosius krovinius* (= *biriesiems kroviniams vežti*); *istema, skirta tiekti inertines dujas* (= *inertinėms dujoms tiekti; inertinių dujų tiekimo sistema*); *jie tinka betonuoti įvairių formų konstrukcijas* (= *įvairių formų konstrukcijoms betonuoti*); *mazgas naudojamas surišti dvi virves* (= *dviem virvėms surišti*); *klijai naudojami patikimai sujungti detales* (= *detalėms patikimai sujungti*); *specialūs skysčiai naudojami nuplauti priekinį stiklą ir žibintus* (= *priekiniam stikliui ir žibintams (nu)plauti*); *minimali įtampa, kurios sukurto elektrinio lauko pakanka jonizuoti tarpelektrodinį tarpelį* (= *tarpeliui tarp elektrodo jonizuoti*); *oro yra mažiau, negu reikia visiškai sudeginti degalus* (= *degalams visiškai sudeginti*).

Įnagininkas. Objektui reikšti neteiktinas įnagininkas su pripildymo reikšmės veiksmažodžiais, pvz.: *cilindrai gerai pripildomi degiuoju mišiniu* (= degiojo mišinio); *pripildys mūsų kūnus gyvastimi* (= gyvasties); *Baliono pūslė turi būti pripildoma už orą lengvesnėmis dujomis* (= lengvesnių dujų); *prisotinant paviršių siera* (= sieros).

Netaisyklingi įnagininko junginiai su gausą reiškiančiu būdvardžiu *turtingas*, -a, pvz.: *turtingas įvairiais nuotykliais* (= pilnas įvairių nuotykių); *turtinga vynuogėmis* (= gausi vynuogių).

Nuolatiniam ar nekintamam būviui reikšti neteiktinas daiktavardžių įnagininkas su veiksmažodžio *būti* formomis, pvz.: *Tikslingiausiu variantu* (= Tikslingiausias variantas) bus tas, kuris garantuos mažiausią matavimo savikainą; *indikatoriumi* (= indikatorius) dažniausiai būna šviesos diodas; *Narkomanija Lietuvoje nėra jau tokia didelė problema* (= didelė problema).

Didžiaja klaida laikomas netaisyklingas būdvardžių ar būdvardiškųjų žodžių įnagininkas būviui reikšti, pvz.: *Būti žmogumi reiškia būti atsakingu* (= atsakingam); *rašo apie moters meną būti žavinga, žaisminga* (= žavingai, žaismingai); *nepamirškime būti mandagiais, kantriais* (= mandagūs, kantrūs); *atrakcionas taps pavojingu* (= pavojingas); *konfliktas tampa žalingu* (= žalingas); *Saldžiausias daiktas gali tapti karčiausiu* (= karčiausias; apkarsti); *amplitudė taptų begaline* (= begalinė); *santaupos tapo bevertėmis* (= bevertės); *skatinti kitus tapti geresniais ir išmintingesniais* (= geresnius ir išmintingesnius); *padaro būstą šiltesniu* (= šiltesnį); *greitkelius padaryti visiškai saugiais* (= saugius); *karalius pasizadėjo niekada nesistengti padaryti sosto paveldimu* (= paveldimo).

Vietininkas. Neteiktinas būdai ar požymiui reikšti, pvz.: *Vitaminas C suyra kontakte* (= sąveikaudamas; susidūręs) su metalais; *maksimalių (– didžiausių) apkrovų režime* (= režimu) dirbančios žvakės; *figūros dažnai vaizduojamos judesyje* (= judančios); *dokumentas paskelbtas lotynų kalboje* (= lotynų kalba, lotyniškai); *Pirmoje eilėje* (= Pirmiausia) perduodamas didžiausio prioriteto (– svarbiausias) protokolai; *Tame* (= Tuo; Taip) pasireiškia nepaprastas liaudies politinis ir moralinis vieningumas.

Vietininkas netinka veiksmo požymiui ar objektui (ne veiksmo sričiai) reikšti, pvz.: *Aktualus ir vis dar neišspręstas mokymo ir mokymosi*

priemonių profesiniame mokyme (= profesinio mokymo ir mokymosi priemonių) klausimas paskatino imtis iniciatyvos; gelžbetonis atvėrė **statyboje** (= statybai), naujų architektūrinių formų **kūrime** (= kūrybai) neregėtų galimybių perspektyvą (arba: gelžbetonis atvėrė neregėtų statybos, naujų architektūrinių formų kūrybos galimybių perspektyvą).

Priešasčiai reikšti netinka junginiai su polinksniškai vartojamu vietininku **įtakoje**, pvz.: Antikos **įtakoje** (= Dėl... įtakos) tobulu statiniu imta laikyti pastatą su kupolu.

Junginiais su polinksniškai vartojamomis vietininko formomis **įtakoje**, **būklėje**, **būvyje**, **būsenoje** nereiškiamas ir būvis, pvz.: Kokioje terminėje **būklėje** (= Kokios terminės būklės) žuvis pristatoma vartotojui?; vyriausybė rūpinasi, kad kraštas būtų paliktas tvarkingoje **būklėje** (= tvarkingas); Pagal kvantinę mechaniką branduoliai gali būti įvairiuose energetiniuose **būviuose** (= įvairios energinės būsenos); vaizduoja šventąjį ekstazės, transo **būsenoje** (= apimtą ekstazės, transo).

Išskirčiai reikšti netinka junginiai su polinksniškai vartojamu vietininku **tame tarpe**, pvz.: Stiebagumbinių daržovių, **tame tarpe** (= taip pat) ir bulvių, pirminis paruošimas atliekamas [...]; Žvaigždžių astronomija tiria žvaigždžių (**tame tarpe** (= taip pat) ir Saulės) bei jų sistemų (spiečių, galaktikų), dujų ir dulkių ūkų erdvinį pasiskirstymą, judėjimą, sandarą ir evoliuciją.

Junginiai su prielinksniais ir polinksniais

Ant. Taisytinas šio prielinksnio junginys su kilmininku veiksmo būdai su priemonės atspalviu ar požymiu, nesusijusiam su vieta, reikšti, pvz.: jungiami sprauteliais **ant** klijų (= ir klijais); jei **ant** linijos „CAN-High“ yra „3,75 V“ (= jei linija „CAN-High“ perduodamas 3,75 V įtampos signalas); Kokia įtampa yra **ant** lygiagrečiai sujungtų imtuvų? (= Kokia lygiagrečiai sujungtų imtuvų įtampa?); apdorojami paviršiai, **ant** kurių (= kurių) svarbu išsaugoti visus išlinkimus.

Prie. Sąlygos negalima reikšti prielinksnio **prie** junginiais su kilmininku, pvz.: ji maždaug 60 proc. pripildoma natrio, kuris lydosi **prie** 97 °C (= 97 °C temperatūroje, esant 97 °C temperatūrai).

Nuo. Šalinamajam objektui reikšti netinka prielinksnio *nuo* junginiai su kilmininku, pvz.: *visas inventorius turi būti išvalytas nuo ploviklio likučių* (= *nuo viso inventoriaus... nuvalyti ploviklio likučiai*); *paviršiai nuvalomi nuo dulkių ir nešvarumų* (= *nuo paviršių nuvalomos dulės ir nešvarumai*).

I. Neteiktini prielinksnio *į* junginiai su galininku poveikiui reikšti, pvz.: *vieno niutono jėga, veikianti į paviršiaus ploto vieną kvadratinę metrą* (= *vieną kvadratinę metrą paviršiaus ploto*); *į adatos kūgį* (= *adatos kūgį*) iš apačios veikianti degalų slėgio jėga; *į purkštuko adatos kūgį* (= *purkštuko adatos kūgį*) veikiantis didelis degalų slėgis; *kad apkrova į mūrą* (= *mūro apkrova*) vienodai pasiskirstytų; *apkrova į plytų stulpą* (= *plytų stulpo apkrova*); *spaudžiančios į pedalą* (= *pedalą spaudžiančios*) jėgos stiprumas.

Prielinksnio *į* junginiai su galininku netinka objektui reikšti, pvz.: *statmenai į kanalo ašį* (= *statmenai kanalo ašiai*); *į skirtingas medžiagas* (= *Skirtingoms medžiagoms*) reikia parinkti skirtingo ilgio nailoninius kaiščius ir varžtus.

Taisytini prielinksnio *į* junginiai su galininku būdai reikšti, pvz.: *ruošiamie du vyniotinius į porciją* (= *porcijai*; *ruošiama porcija – du vyniotiniai*).

Netinka laikui dažnumui reikšti, pvz.: *Vaistus gerkite tris kartus į dieną* (= *per dieną*; *laisvuosiuose stiliuose – dienoje*).

Pas. Įsigijimo šaltiniui reikšti neteiktini prielinksnio *pas* junginiai su galininku, pvz.: *pas vieną ūkininkę* (= *iš vienos ūkininkės*) buvo galima nusipirkti [...].

Po. Veiksmo būdai reikšti netinka prielinksnio *po* junginiai su įnagininku, pvz.: *rungtyniaujančius po* (= *su*) *to paties tikėjimo vėliava*.

Taisytini prielinksnio *po* junginiai su įnagininku priemonei reikšti, pvz.: *Daržovės pakartotinai plaunamos po tekančiu vandeniu* (= *tekančiu vandeniu*); *nuplaukite žuvį po šaltu vandeniu* (= *šaltu vandeniu*).

Dėka. Priežasčiai reikšti netinka junginiai su polinksniu *dėka*, pvz.: *vulkanizacijos dėka* (= *vulkanizuotos*) *guminės spyruoklės gali būti jungiamos [...]*; *fotosintezės dėka* *visi gyvieji organizmai aprūpinami*

(– vykstant fotozintezei visi gyvieji organizmai apsirūpina) maisto medžiagomis ir deguonimi.

Pagalba. Neteiktinas priemonei reikšti, pvz.: *Tai atliekama dviejų vandeniui aušinamų varinių elektrodų pagalba* (= dviem vandeniui aušinamais variniais elektrodais); *plaukimas ledlaužio pagalba* (= plaukimas (su) ledlaužiu); *erdvės slankiojančių durų pagalba* (=, kuriose įrengtos, tarp kurių yra slankiosios durys,) gali susilieti.

Metu. Laikui ar trukmei reikšti nepageidautini abstrakčiųjų priesagos *-imas*, *-ymas* daiktavardžių junginiai su polinksnium *metu*, pvz.: *Girakompasso pataisa išlieka nepakitusi viso plaukiojimo metu* (– per visą plaukiojimą); *Varžos matavimo metu* (– Matuojant varžą) tarp matavimo laidų yra įtampa; *teigiamos plokštelės išsikrovimo metu* (– išsikraudamos) yra linkusios deformuotis; *kad presavimo metu* (– presuojama) mediena neįskiltų; *Nusileidimo metu* (– Nuleidžiama, nuleidžiant) gelbėjimo valtis prilaikoma.

Padalyvių vartojimas

Padalyvis netaisyklingai vartojamas to paties veikėjo šalutiniam veiksmui reikšti, pvz.: *Tik nuolat lavinant* (= lavindami) *igūdžius, domintis* (= domėdamiesi) *specialybės naujovėmis, po kelerių ar keliolikos metų tapsite savo amato meistrais*; *Kaip ir pradedant* (= pradėdami) *bet kuriuos montavimo darbus, pirmiausia turime įsitikinti [...]; Žvelgiant* (= Žvelgdami) *į šį vaizdą matome netgi ne vieną metonimiją*; *Remiantis* (= Remdamiesi) *Vaiko teisių deklaracijos preambule, nurodykite [...]; kad rašant* (= rašydami) *tekstą galėtume įterpti; prieš užveriant* (= užverdami) *šį langą, nepamirškime; Filosofinės mintys apie gyvenimą piešiamos vaizdais, šie kūrinys pavirsta simboliais, kuriuos skaitytojas, atsižvelgiant* į jo (= atsižvelgdamas į savo) *kultūrinę ir egzistencinę patirtį, gali skaityti [...]; nuspaudus* (= nuspaudę) *kairįjį pelės klavišą, trintuku piešime; Pritaikius* (= Pritaikę) *priklausomybę R-I, gauname: E = U + r·I; Visiškai įsitikinus* (= įsitikinę), *kad stakta įdėta gerai, galime ją tvirtinti.*

Taisytini atvejai, kai asmeninių sakinių junginiuose su padalyviu kartojamas sakinio objektas ar subjektas, pvz.: *Tokios spyruoklės jėga, spaudžiant ją*, (– *Tokios spyruoklės jėga spaudžiant; Spaudžiamos tokios*

*spyruoklės jėga) didėja tik iki tam tikros kritinės reikšmės; Todėl suspaudžiant varomąjį **diską jo** (– Todėl spaudžiamo varomojo disko) bendras storis keičiasi; įtemptus **grandinę ji** (–įtempta grandinė) gali 3–4 procentais pailgėti.*

Dalyvių vartojimas

Veikiamieji būtojo laiko dalyviai netinka šalutiniam veiksmui, vykstančiam kartu su pagrindiniu veiksmu, reikšti, pvz.: *ji savo autoritetą dar labiau sustiprino per suvažiavimą **paskelbusi** (= paskelbdama; kai... paskelbė), kad Vilniaus arkikatedra grąžinama tikintiesiems; Tais pačiais metais iniciatyvą perėmė Kijevo metropolitas Michailas Ragoza, **sušaukęs** (= ir sušaukė) Lietuvos Brastoje svarbų sinodą; Vienas stipriausių Žemės drebėjimų įvyko 1985 m., **sugriovęs** (= įvyko... ir sugriovė; įvykęs..., sugriovė) didelę dalį Meksiko miesto; siautė didžiulės maro epidemijos, **nusinešusios** (= kurios nusinešė; jos nusinešė) [...] gyvybes.*

Veikiamieji būtojo laiko dalyviai neteiktini šalutiniam veiksmui, vėlesniam už pagrindinį veiksma, reikšti, pvz.: *valdymą pakeitė vokiečių okupacija, **trukusi** (=kuri truko; ji truko) iki 1944 m.; buvo atidarytas frontas, **pagreitinęs** (= kuris pagreitino) Vokietijos pralaimėjimą; šalims tapus nepriklausomomis (= nepriklausomoms), buvo iškastas Sueco kanalas, **virtęs** (= kuris virto) riba tarp šių pasaulio dalių (arba: šalims tapus nepriklausomoms iškastas Sueco kanalas virto riba tarp šių pasaulio dalių); Nors Švedija oficialiai buvo neutrali, joje kilo liaudies sąjūdis, į Suomiją **pasiuntęs** (= ir į Suomiją buvo pasiūsta; joje kilęs liaudies sąjūdis į Suomiją pasiuntė) apie 7 000 savanorių; Jį pakeitė ir naujuoju Komunistų partijos vadovu tapo Leonidas Brežnevas, **vadovavęs** (= Jį pakeitęs ir... tapęs... vadovavo) partijai ir šaliai bemaž 20 metų; 1978 m. atsirado Lietuvos laisvės lyga, **kėlus** (= kuri kėlė; atsiradusi Lietuvos laisvės lyga kėlė) valstybingumo atkūrimo tikslą.*

Veikiamieji būtojo laiko dalyviai netinka ypatybei, kylančiai iš šalutinio veiksmo, vykstančio lygia greta su pagrindiniu veiksmu, nusakyti, pvz.: *buvo sudaryta Liublino sutartis, **paskelbusi** (= skelbianti; kuri paskelbė; ir paskelbta), kad Lietuva ir Lenkija susijungia į bendrą valstybę; 8-ajame dešimtmetyje pradėta naudoti (– taikyti) kompiuterinė tomogra-*

fija, **leidusi** (=... leido; leidžianti) fotografuoti vidaus organus; buvo pasirašyta Kioto konvencija, **įpareigojusi** (= įpareigojanti) visas šalis mažinti [...]; Napoleono užkariauotose teritorijose įvestas Napoleono kodeksas, **naikinęs** (= naikinantis; kuris naikino; ... naikino) baudžiąvą ir kitas feodales liekanas; 1986 m. buvo pasirašytas vieningosios Europos aktas, **numatęs** (= numatantis; pasirašytas... aktas numatė) bendrosios rinkos sukūrimo ir įgyvendinimo principus; šias pažiūras perėmė Čarlzo Darvino suformuluota evoliucijos teorija, **teigus** (= teigianti; kuri teigė), kad [...].

Sakinio dėmenų jungimas

Sakinių dėmenys gali būti jungiami jungtukais arba jungiamaisiais žodžiais (įvardžiais, prieveiksmais, dalelytėmis), tačiau ne visada jungimo būdas, ypač jungiamaisiais žodžiais, yra tinkamas.

Dalelytė **gi** nevartotina jungti sudėtiniam sakiniams priešinamuoju sujungimu, vietoj jungtuko o, pvz.: *Estai, nekalbant apie kitas ES šalis, jau seniai tai suprato, mes gi* (= o mes) *tradiciskai atsiliecame nuo estų kele-riais metais; Skirtumas tik tas, kad vieni vintažu dabinasi nuo galvos iki kojų, kiti gi* (= o kiti) *įmaišo tik vieną kitą detalę – rankinę, batus ar marš-kinius; Pernai verslų kūrėjai nestokojo fantazijos – kai kurie nauji įmonių pavadinimai šmaikštūs ir keisti. Kiti gi* (= O kiti) *įmones krikštija vardais, kurie primena rinkoje egzistavusius bei dar esančius prekės ženklus.*

Jungtukas **jog** nevartotinas tikslo šalutiniam sakiniui jungti, pvz.: *Dė-siu visas pastangas, jog* (= kad) *pateisinčiau man parodytą pasitikėjimą; Kreipiausi į ekonominę policiją, jog* (= kad) *ištirtų šiuos įvykius.*

Jungiamasis žodis **kuris** neteiktinas ypatybei, kuri kyla iš veiksmo, vykstančio vėliau už pagrindinį (tarinio) veiksmą, reikšti, pvz.: *Tėvas nuolatos smurtaudavo šeimoje, kuri* (= ir ji) *keldavosi gyventi iš vienos vietos į kitą; Per audrą kilo du gaisrai, kurie* (= bet jie) *buvo greitai užgesinti* (arba: *Per audrą kilę du gaisrai buvo greitai užgesinti*).

Jungtukas **jei(gu)... tai** nevartotinas, nesant tarp sakinių priežasties ir pasekmės santykio, pvz.: *Jei traukinys* (= Traukinys) *vėluoja valandą, tai* (= o) *lėktuvas – tik dešimt minučių; Jeigu pirmoji* (= Pirmoji) *šachmatų parti-tija baigėsi labai greitai, tai* (= o) *antroji truko iki kontrolinio laiko pabaigos.* Taisyklingai: *Jei padėsi bulves kasti, tai aš rytoj atvažiuosiu tavęs pasiimti.*

Konstrukcija **tu pačiu** nevertotina sakiniams jungti, pvz.: *Korupcija valdžioje, netylantys skandalai žiniasklaidoje ypač pakirto visuomenės pasitikėjimą leidžiamąja, vykdomąja ir teismine valdžiomis. Tuo pačiu* (= Kartu; Taip pat) *ir didelė dalis visuomenės pateisina įstatymų apėjimą asmeninei naudai gauti; Kita vertus, priimant įstatymus, visada kyla daug ginčų, bet aš labai tikiuosi, kad politinė valia išspręsti ginčus būtent dėl šių įstatymų bus, o tuo pačiu* (= kartu) *bus pradėti spręsti pareigūnų atlyginimų ir socialinių garantijų klausimai; Tikiuosi, kad svarstant biudžeto klausimą mūsų valstybės politinė vadovybė tinkamai įvertins viešojo saugumo svarbą. Tuo pačiu* (= Kartu; Taip pat) *matau visiškai realią galimybę tai pasiekti.*

Tuo tarpu netinka priešinamajam gretinimui reikšti, pvz.: *Tuo tarpu* (= O) *Suomijos finansų ministras pareiškė, kad jo šalis ruošiasi euro zonos žlugimui.*

Tuo tarpu kai (**kai tuo tarpu**) nevertotini šalutiniam nuolaidos sakiniui jungti, pvz.: *Tada gyventojai netektų bet kokios apsaugos, tuo tarpu kai* (= nors) *kariuomenė liktų senosiose dislokacijos vietose; Amžina bus Turgenevo proza, kai tuo tarpu* (= nors) *žlugo ir nuėjo praeitin ištisos socialinės sistemos.*

O taip pat neteiktina vienaarūšėms sakinio dalims ir sakinių dėmenims pridurti, pvz.: *Sunkiai verčiasi žemės ūkis, o taip pat* (= taip pat) *prie bankroto ribos atsiduria ir kai kurios įmonės.*

STILIAUS REIKALAVIMAI

Prieš pradėdant redaguoti tekstą, pirmiausia jį reikia atidžiai perskaityti, suvokti funkcinį stilių, išsiaiškinti paskirtį, numatyti adresatą. Akivaizdu, kad, pavyzdžiui, administracinis tekstas bus griežtas, sausokas, daug knyginių, beasmenių konstrukcijų, terminų, o literatūra vaikams gyva, vaizdinga, aiškus adresanto ir adresato ryšys. Žinoma, kartais, siekiant tam tikrų tikslų, funkciniai stiliai gali būti specialiai maišomi (pvz., mėniniame tekste kuriant personažų paveikslus). Bene ryškiausias stilių mišinys matyti publicistiniuose tekstuose – juos gana smarkiai veikia tiek buitinis, tiek sustabarėjęs administracinis stilius. Kito stiliaus elementai tekstui gali suteikti gyvumo, pvz.: *Ir, rodos, teisininkai griežčiau negu bet kas kitas galėtų šiauštis prieš neveikiamąjį dalyvį šiuose terminuose.* Tačiau kai pasakymas tampa štampu, stilistinis atspalvis išblanksta (Župerka, 1983, 116), pvz.: *Atskirose grandyse dar šlubuoja valstybinė drausmė.*

Vartoti kitų stilių elementus reikia apgalvotai, subtiliai. Netinkamai pasirinkus šnekamosios kalbos žodį, tarkim, vadovėlyje, galima ir sugadinti tekstą, pvz.: *Po atliktos žemės reformos valstiečiai liko **pririšti** prie savo ponų (– priklausomi nuo savo ponų), kurių nuosavybėje atsidūrė žemės; Morkų sudėtyje yra riebaluose tirpių vitaminų, taigi jie geriau įsisavins (– juos geriau įsisavinsime), jei valgysime tarkuotas morkas, sumaišytas su riebalais. Jei **graušime** šviežias morkas <...>.* Kartais griebiamasi net žargonų: *Kiekvienoje įstaigoje buvo skundikas – „stukačius“, kuris viską pranešdavo KGB; Vakarų šalyse **Gorbis** (– Gorbačiovas) sveikintas kaip didvyris; TV galinga tuo, kad nuolat „kala“ žmonėms į galvas tą patį reklaminį vaizdelį, kol „įkala“.*

Toliau atkreipiamas dėmesys į pagrindinius stilingos kalbos reikalavimus – logiškumą, tikslumą, aiškumą, glaustumą, grynumą, gyvumą ir įtaigumą, teksto ryšius. Ne visi iš išvardytų reikalavimų tiesiogiai pri-

skirtini stilistikai. Kai kurių lingvistų nuomone, kalbos logiškumas, tikslumas, aiškumas ir grynumas priklauso prie kalbos, o ne prie stilistikos normų. Tačiau šie dalykai yra labai artimai susiję ir formuoja bendrąją stiliaus kultūrą, todėl kažin ar verta (ypač praktiniais tikslais) juos griežtai skirti. Stilinga negalima laikyti tokios kalbos, kuri yra nelogiška, netaisyklinga, todėl netiksli ir neaiški.

Visos stiliaus normos išsamiai aptariamoms K. Župerkos vadovėlyje „Stilistika“ (2001). Šiame skyriuje siekiama pasidalyti patirtimi, kurių dalykų redaktoriai kartais nepamato.

KALBOS LOGIŠKUMAS

Kaip teigia K. Župerka, „logiškai neapdorota mintis esti netiksli, neaiški“ (1983, 122). Teiginys gali pasidaryti nelogiškas, kai netiksliai vartojama sąvoka, pvz.: *Automobilis važiuoja horizontaliu keliu. Kada jo variklio galia didesnė: kai automobilis važiuoja greitai ar kai lėtai?* Fizikos terminas *galia* reiškia darbo ir jo atlikimo laiko santykį (*variklio galia, srovės galia*), taigi variklio galia negali keistis automobiliui važiuojant greičiau ar lėčiau.

Sakinyje *Todėl siūloma statyti namus iš didelių skydų. Skydai įgauti geresnių savybių, nes greičiau pagaminami ir sumontuojami* nelabai įtikina argumentai, kodėl reikia statyti namą iš didelių skydų. Trūksta logikos ir šiam sakiniui: *Reikia stengtis, kad įvairūs patiekalai iš šviežių daržovių turi būti ruošiami tik prieš pat patiekalų patiekimą, nes tuomet jos apdžiūsta, praranda drėgmę <...>*. Atrodo, kad šio teksto autoriui per sunku suderinti savo sakomos minties pradžią ir pabaigą. Mintis būtų logiškesnė, jei sakytume: *Reikia stengtis patiekalus iš šviežių daržovių ruošti tik prieš pat patiekant, kad jie neapdžiūtų ir neprarastų drėgmės*.

Redaguotinas dėl netikslaus vertimo pasidaręs nelogiškas sakinyje: *Medicinos personalas ir įranga (ligoninės, klinikos, greitosios pagalbos automobiliai ir t. t.) turi būti gerbiami ir saugomi*. Pirmiausia reikėtų išsiaiškinti, kas yra įranga, be to, ji negali būti gerbiama.

Neaišku, kurio amžiaus trečdalis nurodomas šiame sakinyje: XVI–XVII a. **pirmame trečdalyje** karo veiksmai daugiausia vyko bendrose ATR valdose. Turint omenyje dviejų amžių laikotarpį, nebėra prasmės nurodyti kurią nors to laikotarpio dalį.

Šypsena kelia toks kulinarijos vadovėlio sakiny: *Višta padedama ant nugaros ir atidalinamos paukščių kojos.*

KALBOS TIKSLUMAS

Kalbos tikslumas reikalauja, kad išraiškos priemonė atitinktų mintį. Ypač svarbu tiksliai vartoti terminus, kad skaitomą tekstą visi vienojai suprastų. Nelabai tikslūs jie šiame tekste: *Kalifornijoje gyveno apie 150 tūkst. indėnų. Jie buvo pasidaliję į dvidešimt vieną etninę grupę, o šios savo ruožtu – dar į daugiau kaip du šimtus penkiasdešimt pogrupių, genčių ir šeimų, kalbančių šimtu trylika įvairiausių šnektų, kartais labai panašių viena į kitą, pavyzdžiui, Bostono tarmė buvo panaši į Naujojo Orleano, bet dažnai ir labai skirtingų, sakysime, kaip anglų ir prancūzų kalbos.* Atrodo, kad čia terminai šneкта, tarmė, kalba vartojami sinonimiškai, tačiau visi žinome, kad taip nėra.

Pasitaiko ir kitokių netikslumų, pvz.: *Padėjus tris vainikus reikia tikslinti sienų matmenis – horizontalumą ir vertikalumą.* Ar horizontalumas ir vertikalumas yra matmenys? Sakinys bus tikslesnis atsisakius šio žodžio: *Padėjus tris vainikus reikia tikslinti sienų horizontalumą ir vertikalumą.*

Kitas pavyzdys: *Naujam ministrų kabinetui sudaryti iškviestas S. Raštikis irgi atmetė pasipriešinimo galimybę, bet ministru pirmininku tapti sutiko ir paskirtas priešpaskutiniu ministru pirmininku ėmė formuoti vyriausybę.* Ar skiriamas jis žinojo, kad bus priešpaskutinis ministras pirmininkas; ar jis sąmoningai skirtas priešpaskutiniu? Taisome: *Naujam ministrų kabinetui sudaryti iškviestas S. Raštikis irgi atmetė pasipriešinimo galimybę, bet ministru pirmininku tapti sutiko ir paskirtas ėmė formuoti vyriausybę.*

Nesuderinta žodžių junginio reikšmė: *Rekomenduojama daržoves pjaustyti **dideliais gabalėliais** (– stambiai, stambiau)*. Mažybinės reikšmės daiktavardis *gabalėliais* nedera su didumo reikšmės būdvardžiu *dideliais*.

Netiksli kalba ir tais atvejais, kai sakinio elementai nedera tarpusavyje, pvz.: *Dėl padidėjusio triukšmo galima rimtai susirgti* (pvz., *žala klausai, nervų sistamai, galimi širdies, kraujotakos ir virškinimo sistemos sutrikimai*). Taisytina: *Dėl didelio triukšmo galima susirgti, pavyzdžiui, klausos, nervų, širdies, kraujotakos, virškinimo ligomis*.

Nesuderintos skaičiaus formos: *Daugelį tokių pasakymų galime paaiškinti kaip **sustabarėjusią metaforą ar metonimiją** (– kaip sustabarėjusias metaforas ar metonimijas)*.

Nesuderinti linksniai: *Marinatus galima ruošti iš įvairiausių produktų: **aliejus, žolelės, citrinos sultys, vynas, actas, česnakas** (– aliejaus, žolelių, citrinų sulčių, vyno, acto, česnakų)*; Visiškai neaišku, kas norėta pasakyti: *Kokios formos ruošiamą filė „Rūta“ pūsgaminis? Gal: Kokios formos filė ruošiamą pūsgaminiumi „Rūta“?*

Nesuderinti skirtingo sintaksinio valdymo junginiai: *Chamai visa da simbolizuoja ir praneša apie viešosios erdvės degradaciją ir pabaigą (– simbolizuoja viešosios erdvės degradaciją ir praneša apie jos pabaigą)*.

Tikslesnio žodžio galima paieškoti ir šiuose sakiniuose: *Nors revoliucijos trunka **santykiškai** trumpai, jos yra socialinis sproginimas, ilgalaikio proceso rezultatas; Valdžios sutelkimas **santykiškai** mažos visuomenės dalies rankose labai sumažina jos atskaitomybę*. Čia nekalbama apie kokius nors konkrečius laiko trukmės ar visuomenės dydžio santykius, tad vietoj prieveiksmio *santykiškai* pakaktų lyginamosios veiksmazodžio formos *palyginti* arba prieveiksmio *gana*. Dar pavyzdžių: *Keturakio dramoje galbūt ir galima apčiuopti žydų tautinio charakterio savitumą, tačiau nėra jokių antirasistinių santykių **atspindžių** (– požymių); Ar žinote, kuriai kraujo grupei jūs priklausote? (– kuri jūsų kraujo grupė)*.

Kartais ir netiksliai vartojama dalelytė gali pakreipti pasakymo prasmę, pvz.: *Islamą virto pasauline religija. Šiais laikais **net** ir Lietuvoje gyvena islamą išpažįstančių totorių religinė bendruomenė*. Dalelytė

net šiame sakinyje formuoja mintį, tarsi Lietuvoje negali gyventi kitų religijų žmonės.

Kai žodžiai išblaškyti, sakinys pasidaro ir netikslus, ir nestilingas, pvz.: *Perskaitykite istoriko Vinco Trumpos paskaitos, kuri buvo skirta Simonui Daukantui (!), minint jo mirties metines, ištrauką (– Perskaitykite ištrauką iš istoriko Vinco Trumpos paskaitos, skirtos Simono Daukanto mirties metinėms paminėti); Pasiteiravus apie tai, koku būdu į darbą savaitgalį atėję darbuotojai gali atvėsinti įšilusį kabinetą pačių biurų savininkų paaiškėjo, kad sistemos skirtingose vietose veikia įvairiai (– Pasiteiravus pačių biurų savininkų apie tai, koku būdu į darbą savaitgalį atėję darbuotojai gali atvėsinti įšilusį kabinetą, paaiškėjo, kad sistemos įvairiose vietose veikia skirtingai).*

KALBOS AIŠKUMAS

Ypač aiški ir paprasta turėtų būti mokymo priemonių ir vadovėlių kalba, tačiau taip ne visada nutinka, pvz.: *Mechanizmai, užtikrinantys laivų gyvybingumą, turi patikimai dirbti ir esant visiškam patalpų, kuriose yra, užpylimui vandeniui. Aiškiau būtų: Mechanizmai, užtikrinantys, kad laivai plauktų, turi patikimai veikti ir užpilti vandens. Visiškai neaiški užduoties formuluotė: Apskaičiuokite, kokia yra sąskaitos padėtis gegužės 5 d. Kitas pavyzdys: Lietuva yra Rytų Europos platformoje, todėl **stiprūs** Žemės plutos tektoniniai judesiai – žemės drebėjimai – labai reti ir **silpni** (– Lietuva yra Rytų Europos platformoje, todėl Žemės plutos tektoniniai judesiai – žemės drebėjimai – labai reti ir **silpni**).*

Didžiausias aiškumo priešas – įmantravimas, abstrakčios, dažnai neinformatyvios frazės, ypač būdingos tekstams apie įvairias meno rūšis, pvz.: *Į bendrą ritmą susiliejančios žmonės ir įvairūs mechanizmai kuria visuminį dekoratyvų ornamentą; Ekspresionizmo terminas žymi sustiprintą išraišką <...> ir pan.*

Kartais įmantraujama skambiais tarptautiniais žodžiais, pvz.: *Po 1990 m. net dešimt karų ir 30 karinių konfliktų įvyko Europoje, todėl ji*

prarado taikaus žemyno **aureolę**, priskirtą po Antrojo pasaulinio karo (– Nuo 1990 m. Europoje kilo net dešimt karų ir 30 karinių konfliktų, todėl ji prarado po Antrojo pasaulinio karo suformuotą taikaus žemyno įvaizdį); Liaudies tradicijų perteikimas **vizualine** raiška (– Vaizdinis liaudies tradicijų perteikimas); Lenkų visuomenės akyse ji **diskvalifikavosi** (?) kaip laisvo elgesio moteris; Jeigu nacionalizmas išlaiko savo liberalias formas bei pilietinius **parametrus** (– pilietiškumą), tuomet viskas gerai.

Pasitaiko ir tokių įmantrybių: **Šalis vis dar gyvena ne ES matmenyje** (– verybėmis), ne įvykiais ir mūsų bei tarptautinio gyvenimo faktais, o pseudoįvykių ir specialiai gaminamų bei dauginamų skandalų pasaulėlyje.

KALBOS GLAUSTUMAS

Didėjant informacijos srautui vis svarbiau yra atsirinkti, kas būtina tekste, o kas ne. Tekstai darosi per ilgi dėl klišėmis tapusių dalyvinių pažyminių, pvz., *taiso esamas klaidas, nagrinėja gautus pasiūlymus, laikosi nustatytų taisyklių*. Bet, kaip yra pasakęs K. Župerka, „nesamų klaidų taisyti ir negautų pasiūlymų nagrinėti neįmanoma, nenustatytų taisyklių nėra.“

Trumpiau pasakyta ta pati mintis visada aiškesnė, pvz.: *Todėl neįmanoma padaryti tikėtino spėjimo* (– prognozuoti), ar integruota Rusijos oro gynybos sistema pajėgs rimtai sukliudyti JAV oro kampanijai. Ar pasakymų *remdamiesi tuo, kad žinome* (keturi žodžiai) ir *žinodami* (vienas žodis) prasmė kuo nors skiriasi?

Ar pagrindas gali būti svarbus arba nesvarbus: *Svarbiausias vaidmuo tenka Magdeburgo <...> įstatymams, kurie tapo svarbiausiu Centrinės ir Rytų Europos rašytinės teisės pagrindu* (– kurie tapo Centrinės ir Rytų Europos rašytinės teisės pagrindu).

Kitas sakinys: *Anglys, nafta ir gamtinės dujos – visų rūšių iškastinis kuras – sukaupe Saulės energiją, pasiekusią Žemę galbūt prieš 500 milijonų metų*. Brūkšniais skiriamas teiginys ne tik nereikalingas, bet ir klaidinantis, nes iškastinio kuro rūšių žinoma ir daugiau. Dar: *Garavimu*

vadinamas toks fazinis virsmas, kurio metu **skystis** virsta garais **skysčio** paviršiuje (– kai paviršiuje skystis virsta garais).

Mokykliniuose vadovėliuose taip pat kartais kalbama išėstai ir tiesiog piktnaudžiaujama mokinių kantrybe, pvz.: Kas yra **energija**, suprasti nelengva, nes tiesiogiai pojūčiais ji nesuvokiama. Dėl to **energija** kartais klaidingai laikoma kažkokia nematoma medžiaga <...>. Įvairiais gamtos mokslų raidos laikotarpiais **energija** buvo vadinama skirtingai <...>. Tačiau **energija** nėra nematoma, paslaptina medžiaga. Tai kas yra **energija**?

Glaustumo neprideda tų pačių žodžių kartojimas, pvz.: Tik išgirdę **automobilio** variklio burzgesį, negalime tvirtinti, jog **automobilis** važiuoja – ūžti gali ir stovinčio **automobilio** variklis. **Automobilio** ratų sukimas taip pat nėra jo judėjimo požymis, mat buksuojančio **automobilio** ratai taip pat gali suktis. Tačiau jei **automobilio** padėtis kinta namo, krūmo ar kelio ženklų atžvilgiu, sakome, kad **automobilis** juda.

Taupyti žodžius galime ir šiuose sakiniuose: Aristotelis, **kitaip** nei jo pirmtakai, pasirinko **kitą** pasaulio pažinimo būdą (– Aristotelis pasirinko **kitą** pasaulio pažinimo būdą nei jo pirmtakai); Tai gyvenvietės, turinčios nuo 500 iki 3000 **gyventojų**, kurių daugiau kaip pusė **gyventojų** dirba ne žemės ūkio sferoje (– Tai gyvenvietės, turinčios nuo 500 iki 3000 gyventojų, kurių daugiau kaip pusė dirba ne žemės ūkyje); Po to **svogūnams** pašalinami **svogūno** viršutiniai sluoksniai (– Tada pašalinami viršutiniai svogūno sluoksniai); Morkos **šerdis pašalinimas atliekamas** (– šerdis pašalinama) tuomet, jei yra nurodyta techninėje kortelėje; Nuplovus žuvį, ji yra skrodžiama (– Nuplauta žuvis išskrodžiama; arba Žuvis nuplaunama ir išskrodžiama).

Besikartojantys žodžiai ne tik daro tekstą išėstą, bet rodo ir skurdžią mintį, pvz.: Dainose moters **grožis** garbinamas ne vien dėl fizinio **grožio**.

KALBOS GRYNUMAS

Kalbos grynumui kenkia tarptautinių žodžių gausa, ypač bendruosiuose, visuomenei skirtuose tekstuose, pvz.: Dėl didelių gėlo vandens

transportavimo (– tiekimo) išlaidų tokių įrenginių statyba neapsimoka; *Susipažinkite su daržovių pirminio paruošimo operacijomis* (– su pirminiu daržovių paruošimu). Daugiau pavyzdžių žr. leksikos skyriuje.

KALBOS GYVUMAS IR ĮTAIGUMAS

Kalba yra gyvesnė, kai vartojami ne apibendrintos reikšmės, o konkretūs žodžiai. Pavyzdžiui: **Naudodamas šias spalvas** (– Piešdamas šiomis spalvomis) *sukurk stebuklingą burtininkės skraistę arba pasakišką kilimą.*

Norėtusi gyvesniais keisti tokius pasakymus: *lietuvių kalba nedaro skirtumo tarp laivo, žmogaus ar rąsto plaukimo* (– lietuviškai tiek laivas, tiek žmogus, tiek rąstas **plaukia**); *ištumti gimtąją kalbą iš tam tikro vartojimo sričių* (?). Anglų kalba dvelkia sakiny **Bet kuriuo atveju** (– Šiaip ar taip) *pagrįskite savo požiūrį.*

Tačiau kartais gyvumo ir įtaigumo siekiama dirbtinai, persistengiam – toks stilius kelia šypsena, pvz.: *Popierius lėtai smelkėsi į Europą. Čia jis pradėtas gaminti XI a. pradžioje Ispanijoje, iš kur ėmė siekti ir kitas Europos šalis; Kuriame tekste daugiau slypi už eilučių?*; *Paaiškinkite, ką svarbaus buvo galima įskaityti už indų rašytojo Rabindranato Tagorės miniatiūros eilučių. Ar jums tai svarbu?*; *Kokią įmintumėte šio teksto pagrindinę mintį?*; *Padarę tokį „apšilimą“, imkitės rašytinės užduoties; Prisiminkite lietuvių tautosakos požiūrį į saulę ir paaiškinkite, kuriuose šio skyriaus eilėraščiuose išgirdote tautosakos aidus; Kadangi parazitinių kirmėlių įvairovė yra didelė, tai ir jų kiaušinėlių į mūsų organizmą gali patekti įvairiais būdais; Visi deimantai turi pavadinimus, jų istorijos turtingos, dažnai net labai žiaurios, siekia žilą senovę; Žemė – tai gyva planeta, išausta iš vandens; Dubai Marina rajone įsikūręs gyvenamasis dangoraižis turi 107 aukštus ir šimtą požeminių lygių; Antra priežastis – liūto dalis mokyklų jau yra pasikoregavusios tvarkaraščius, o ten, kur reikia pagalbos, visos ministerijos pajėgos yra, kad padėtų vienuoliktokams, mokytojams, mokykloms susiorientuoti;*

Už didžiulio vandenyno laikraščiai aprašo žymius svorio kritimus daug sveriančių pacientų grupėje.

Stilius būtų gyvesnis, jei veiksmožodinius daiktavardžius keistume veiksmožodžiais, pvz.: *Remiantis dauginamųjų perstatymo savybe*, dažnai galima palengvinti **skaičiavimą** žodžiu (– Taikant dauginamųjų perstatymo savybę, galima lengviau suskaičiuoti mintinai); Kiek kainuos stogo **uždengimas?**(– Kiek kainuos uždengti stogą?); Dabar ir laiško **išsiuntimas** kanuoja brangiau (– Dabar ir laišką išsiųsti kanuoja brangiau); Skaičiavimus atlikite prieš kainų **pakeitimą**, paskui dar kartą, po **pakeitimo** (– Skaičiavimus atlikite prieš pakeisdami kainas, paskui dar kartą, pakeitę); Vyksta nesiliaujantys šviesos ir šilumos **kitimai** (– Šviesa ir šiluma visą laiką kinta); Vandens telkiniai slegia žemės paviršių sukeldami sluoksnių **sutankėjimą** (– tankindami sluoksnius; ir tankina sluoksnius); Dabartinės klimato sąlygos palaiko amžinojo įšalo **egzistavimą** (– palankios amžinajam įšalui išlikti); Metinis kritulių kiekis beveik lygus **išgaravimui** (– Per metus išgaruoja beveik tiek pat kritulių, kiek iškrenta); Pasinaudojęs <...> tarptautinės padėties blogėjimu (– blogėjančia tarptautine padėtimi) <...>.

TEKSTO RYŠIŲ PAISYMAS

Kartais tekstas pateikiamas konspektyviai, nesiejant vieno teiginio su kitu, tad skaitytojas visą laiką turi būti budrus ir įdėmiai sekti, apie ką autorius kalba, vartodamas įvardį *jie*. Pavyzdžiui: *Siurrealistų supratimu, meno negalima išprotauti, jis gimsta pasąmonėje ir turi sklisti vizijomis. Jie gilinosi į vaizduotę, sapnus, aistras, nuojautas ir instinktus. Jiems įtaką darė Hieronimo Boscho, Wiljamo Bleiko ir kitų vizijas propagavusiųjų kūryba. Siurrealistų, kaip ir dadaistų, kūrybiniai ieškojimai nebuvo nuoseklūs. Jie suformavo dvi pagrindines pakraipas.*

Kitoks pavyzdys: Nagrinėjant teniso **kamuoliuko** judėjimą ore, reikia atsižvelgti į tai, kad **kamuoliukas** nėra idealaus rutulio formos, kad jį veikia oro pasipriešinimas, vėjas, skriedamas **kamuoliukas** gali suktis, **kamuoliuką** veikianti Žemės traukos jėga kinta <...> Šiame sakinyje teks-

tui glaudinti kaip siejimo priemonės galima vartoti įvardžius, o ilgoją sakinį suskaidyti į du: *Nagrinęjant teniso kamuoliuko judėjimą ore, reikia atsižvelgti į tai, kad jis nėra idealaus rutulio formos, kad jį veikia oro pasipriešinimas ir vėjas. Be to, skriedamas kamuoliukas gali suktis, nes jį veikianti Žemės traukos jėga kinta <...>.*

Ne visada savarankiškus dėmenis tinka jungti į vieną sudėtinį sakinį. Jei tais dėmenimis perteikamos skirtingos mintys, išdėstytos laiko seka, geriau tinka du sakiniai, pvz.: *Dar kartą peržvelkite užrašytus teiginius, kurie iš jų pasitvirtino?* (– *Dar kartą peržvelkite užrašytus teiginius. Kurie iš jų pasitvirtino?*)

Sunku išvelgti prasminę ryšį tarp šių dviejų sakinių: *Ką šiandien veiktume, pavyzdžiui, be kompiuterio, televizoriaus, troleibuso. Nors pastarąjį kartais būname linkę juokais pavadinti vielabraukiu. Jungtuku nors gali būti prijungiamas šalutinis nuolaidos ar tarinio dėmuo (važiuosiu, nors ir lėsi; arbatos nors galvą trink); dalelyte nors galima reikšti sutikimą su vienu iš siūlomų variantų (ateik nors ir ryoj).* Atrodo, kad nei viena iš paminėtų reikšmių pateiktam pavyzdžiui netinka, todėl pakaktų troleibusą apibūdinti pažyminiu: *Ką šiandien veiktume, pavyzdžiui, be kompiuterio, televizoriaus, troleibuso, kartais juokais pavadinamo vielabraukiu.*

Priežastiniai dviejų teiginių ryšiai sustiprėtų, jei du sakinius sujungtume į vieną, pvz.: *Krizei įveikti jie siūlė sustiprinti valstybės vaidmenį ekonomikoje ir pradėti atvirai ginkluotis. Karo pramonės plėtra pagyventų ekonomiką ir sumažintų nedarbą* (– *Krizei įveikti jie siūlė sustiprinti valstybės vaidmenį ekonomikoje ir pradėti atvirai ginkluotis, nes karo pramonės plėtra pagyventų ekonomiką ir sumažintų nedarbą; arba: Krizei įveikti jie siūlė sustiprinti valstybės vaidmenį ekonomikoje ir pradėti atvirai ginkluotis – karo pramonės plėtra pagyventų ekonomiką ir sumažintų nedarbą*).

Sakinyje šalutinis pažyminio dėmuo turi būti vartojamas po žodžio, kurį jis pažymi, todėl taisytina: *Kiekvienas valstietis gaudavo valaką žemės, kuris buvo atmatuojamas rėžiais trijuose laukuose* (= *Kiekvienas valstietis gaudavo žemės valaką, kuris buvo atmatuojamas rėžiais trijuose laukuose*); *Vokietis Hansas Adelhauseris sukūrė piešinių seriją, pagal*

kuriuos (– sukūrė seriją piešinių, pagal kuriuos) buvo išraižytas didelio formato LDK miesto Gardino atvaizdas.

Lietuvių kalboje žodžių tvarka iš esmės yra laisva, priklausanti nuo aktualiosios sakinio skaidos (temos ir remos), tad sakiniai *Paprastai daug miestiečių turi nedidelės šalys, taip pat įsikūrusios salose ar dykumose* ir *Nedidelės ar salose, dykumose įsikūrusios šalys paprastai turi daug miestiečių* perteikia skirtingą informaciją: pirmojo sakinio tema yra miestiečiai, antrojo – nedidelės šalys; kurį sakinį pasirinkti, priklauso nuo tekste nuosekliai plėtojamos temos. Savarankiškų teiginių, pavyzdžiui, užduočių formuluočių mokykliniame vadovėlyje, žodžių tvarka nėra laisva ir atitinka gramatinės nuostatos (pvz., pirma derinamieji, tada nederinamieji pažyminiai), pvz.: *Išvardykite arabų visuomenės pagrindines grupes* (– *Išvardykite pagrindines arabų visuomenės grupes*); *Surašykite didėjimo tvarka skaičius* (– *Surašykite skaičius didėjimo tvarka*). Taip pat ir šiame sakinyje: *Kokį pavojų kelia sąvartynų ir fermų sklindantis dvokas?* (– *Kokį pavojų kelia sklindantis sąvartynų ir fermų dvokas?*; arba: *Kokį pavojų kelia iš sąvartynų ir fermų sklindantis dvokas?*)

Tinkama žodžių tvarka ypač svarbu antraštėse: *Mindaugas – Lietuvos karalius ir jo valstybė* (– *Lietuvos karalius Mindaugas ir jo valstybė*).

KITI STILIAUS DALYKAI

Nors kalbos skambumas – sakytinės kalbos ypatybė, privaloma visiems stiliams, ji ne mažiau svarbi ir rašytinėje kalboje: adresatas, skaitydamas tekstą, suvokia jį kaip sakinį, todėl rašytiniam tekstui taip pat svarbu garsų darna. Skambumui labai kenkia vienodų garsų, skiemenų, žodžių kartojimasis, pvz.: *Jo elastinės formos perteikia realių erdvę ir gamtos formas, kurios kuria* (– *kuriančias*) *akimirkos įspūdžių srautą; Linkime jums sėkmės ieškant prasmės* (– *linkime jums surasti prasmę*) *įvairiose gyvenimo situacijose; Esama daugybės* (– *daug*) *pilietybės apibūdinimų; Žmogui buvo bandoma suteikti žinių* iš visų gyvenimo *sričių* (– *įvairių praktinių žinių*); *monitoriaus mirgėjimas* kenkia *regėjimui* (– *mirgantis*

monitorius kenkia regėjimui); kurių dalyvių pozicija pozityvesnė? (– kurių dalyvių nuostatos pozityvesnės?)

Tekstas turi būti lengvai skaitomas – neturime kliūti už nepatogiai tariamų konstrukcijų, pvz.: *Ką iš į kapą dedamų dovanų (– Ką iš dovanų, dedamų į kapą) galima pasakyti apie kuršių vyrų gyvenimą?*

Rekomenduotina keisti dvigubą neigimą sakinyje, pvz.: *Pardavėjai, norėdami uždirbti, neturėtų nepaisyti pirkėjų (– turėtų paisyti)*. Remiantis logikos dėsniais, dvigubas neigimas reiškia teigimą.

Kartais priešdėlis *ne-* vartotinas su kitu žodžiu: *Iki pat pirmojo amžiaus po Kristaus pradžios žemdirbystė baltams buvo nepagrindinė (– nebuvo pagrindinė) ūkio šaka*.

Šie ir kiti panašūs kliuviniai daro neigiamą įtaką kalbos estetikai, o neestetiška kalba gali būti prasta komunikacijos priemonė.

REKOMENDUOJAMA LITERATŪRA IR ELEKTRONINIAI IŠTEKLIAI

Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Prieiga per internetą: <http://www.lki.lt/dlkz/>.

Gaivenis K. 2002: *Lietuvių terminologija: teorijos ir tvarkybos metmenys*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

Kalbos patarimai 1. Gramatinės formos ir jų vartojimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2002.

Kalbos patarimai 2 (1). Sintaksė: linksnių vartojimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003.

Kalbos patarimai 2 (2). Sintaksė: prielinksnių ir polinksnių vartojimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003.

Kalbos patarimai 2 (3). Sintaksė: įvairūs dalykai. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003.

Kalbos patarimai 4 (1). Leksika: skolinių vartojimas (svetimybės, tarptautiniai žodžiai). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005.

Kanceliarinės kalbos patarimai. Prieiga per internetą: <http://www.lkz.mch.mii.lt/kanceliarinis/>.

Kniūkšta P. 2005: *Administracinė kalba ir jos vartoseną*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

Lietuvių kalba informacinėse technologijose. Prieiga per internetą: <http://www.likit.lt/>.

Lietuvių kalbos instituto interneto svetainė. Prieiga per internetą: <http://www.lki.lt/>.

Lietuvių kalbos komisijos nutarimai 1977–1998. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998.

Lietuvių kalbos žinynas. Kaunas: Šviesa, 2007.

Lietuvių kalbos žodynas. Prieiga per internetą: <http://www.lkz.lt/>.

Lietuvos Respublikos valstybinė kalba: teisės aktų rinkinys. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998.

Lyberis A. 2002: *Sinonimų žodynas*. Vilnius: Mokslas.

Linkevičienė N., Laužikas L. 1997: *Kalbos patarimai žurnalistams*. Vilnius: Lietuvos žurnalistikos centras.

Mockevičius R. 2002: *Lietuvos Respublikos įstatymuose vartojamų sąvokų žodynas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.

Paulauskienė A. 2000: *Lietuvių kalbos kultūra*. Kaunas: Kauno technologijos universiteto leidykla.

Paulauskienė A. 2004: Teisinių kalba ir bendrosios kalbos normos. Vilnius: Justitia.

Pupkis A. 2005: *Kalbos kultūros studijos*. Vilnius: Gimtasis žodis.

Rudaitienė V., Vitkauskas V. 1998: *Vakaryų kalbų naujieji skoliniai*. Vilnius: enciklopedija.

Šukys J. 1998: *Lietuvių kalbos linksniai ir prielinksniai: vartoseną ir normas*. Kaunas: Šviesa.

Valstybinės lietuvių kalbos komisijos interneto svetainė. Prieiga per internetą: <http://www.vlkk.lt/>.

Vasiliauskienė V., Rimkutė E. 2007: *Probleminiai lietuvių kalbos rašybos ir skyrybos aspektai*. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras.

Vietovardžių žodynas. Prieiga per internetą: <http://www.lkz.mch.mii.lt/>.

Vladarskienė R. 2003: *Dokumentų tekstai*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

Vladarskienė R. 2004: Laikykimės kalbos etiketo rengdami dokumentus. *Biuro administravimas*, Nr.2, p. 44–47.

Vladarskienė R. 2004: *Sintaksinių priemonių ypatybės valstybės dokumentų kalboje*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

Župerka. K. 1983: *Lietuvių kalbos stilistika*. Vilnius: Mokslas.

Župerka K. 2001: *Stilistika*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

NIJOLĖ LINKEVIČIENĖ

REDAGAVIMO PRADMENYS

Maketuotoja *Nijolė Bukantienė*

Išleido Vilniaus universiteto leidykla

Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius

El. paštas: info@leidykla.vu.lt